

• III. ÉVFOLYAM •
1913.
AUGUSZTUS
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
KÖZEPÉN •

ULT ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT •
AZ OMKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESTTI

• DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Heller Bernát: Eötvös József báró . . .	343	Szilágyi József: Régi írásokból	371
Dr. Patai József: Báró Herzog Mór képtára	344	Lord Byron héber melódiáiból: Belshazzár	
Mezey Sándor: A keleti szimfóniából . . .	349	látomása	372
OROSZ ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.		TOLLHEGYRŐL.	
Perez J. L.: Az elátkozott kút	350	Weininger: Nem és jellem. Az Aster és a	
Salom Asch: Idegenben	355	Talmud. A hazafiatlan chéder. A pápa	
Zsidó művészeti archívum	359	gárdája és a zsidók	373
Balla Ernő: Uram, hozzád akarok jönni (Vers)	359	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
A TOLL HARCOSAI.		Az OMIKE új pártfogó tagjai. Vallásfilo-	
Dr. Kovács József: Singer Zsigmond . . .	360	zófiaí szakosztály. Benedict Henrik dr.	
Turóczi József: Versek. A chéder tanítója.		A jaffai héber gimnázium. Dr. Neumann	
Galíciai kúsváros (Lutowiska)	361	Ede. Rothauser Miksa stb.]	
Héber népdal (Kotta)	361	ÚJ KÖNYVEK.	
Dr. Patai József: Római jegyzetek	362	Patai Edith: A „Jüdischer Verlag“ új kiad-	
Keleti Armand: Zsidó boltos a XVII-ik szá-		ványai.	
zadból.	367	J. L. Perez: Volkstümliche Erzählungen. Achad	
Balla Ernő: Aratók zsoltára (Vers)	369	Haam. Am Scheidewege. S. Kisselhoff:	
Dr. Singer Leó: Szemelvények a legendák		Das jüdische Volkslied	
könyvéből	369	383	
Komlós A.: Ősz a nyárban (Vers)	370	SZERKESZTŐI ÜZENETEK.	
		HIRDETÉSEK.	

ILLUSZTRÁCIÓK:

Ambrogio de Predis: Női arckép. (Műmelléklet)		Nero. Titus. Hadrianus	362
Philips de Konnick: Tájkép	344	Titus diadalívének reliefje. A diadalmenet .	362
Jacob van Ruysdael: Téli táj	345	Titus diadalíve a Forum Romanumon . . .	363
Salomon van Ruysdael: Tájkép	345	Titus diadalívének reliefje. Római harcosok	
Rembrandt: Önarckép.	346	viszik a jeruzsálemi szent edényeket .	363
L. Cranach: Az öreg kéjenc	347	Hadrianus mauzóleumának romjai a Pons-	
Rubens: Orpheus az alvilágban	348	Aeliusszal	364
Th. de Keyser: Női arckép	350	Hadrianus mauzóleumának restaurált képe	364
F. Mieris: Egy szerelmes pár	351	XIII. Clemens pápa síremléke a Szent Péter-	
Terborch: Nő a toillettenél	352	templomban	364
Gerard Dou: A gyümölcsárúsnő	353	Izsák feláldozásának története	364
A. Cuyp: Tájkép lovasokkal	354	Jónás próféta története	364
Velasquez: Don Carlos infáns	356	Michelangelo Mózes-szobra a római S. Pietro	
Goya: Don Juan B. de Goicoechia	357	in Vincolí-templomban. II. Gyula pápa	
H. Fűger: Eszterházy Marianna hercegnő		síremléke	365
arcképe	358	Matteo Roselli: Chananja, Misael és Azarja	
Van Dyck: Egy hős vértanúsága	359	tűzbedobatása	366
Singer Zsigmond.	361	Dr. Benedict Henrik	376
		Dr. Neumann Ede	377
		Rothauser Miksa	378

AMBROGIO DE PREDIS: NŐI ARCKÉP.

BÁRÓ HERZOG MÓR
MŰGYŰJTEMÉNYÉBŐL

MULTÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI, · MŰVÉSZETI, · TÁR-
SADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottsá-
gának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó közepén.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogyó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, diszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

DR. HELLER BERNÁT: EÖTVÖS JÓZSEF BÁRÓ.

nnepre készül a magyar nemzet. Száz
esztendeje, hogy Eötvös Józsefben
fia támadt, aki az emberi és hon-
fiúi erényeket, a művészi és állam-
férfiúi kiválóságokat messzire és
bámulatosan szóló összhanggá egyesítette. Minden
bizonnyal voltak Eötvösnél tökéletesebb mesterei
a művészi formának, voltak nála gyakorlatibb
hatású államférfiaink, doboghatott másban is az
övéhez hasonlóan nemes szív (nemesebb alig do-
bogott anyaszült kebelben), talán volt hozzá fog-
ható elmélkedőnk is (bár magam nem vállalkoz-
nám olyannak a kiderítésére,) de magyar ember,
aki annyi művészi alkotó készséget, oly messzire és
oly mélyreható államférfiúi belátást, oly nemes szí-
vet és oly fennkölt elmét egyesített, még nem ter-
mett ezredéves történetünk talaján.

Eötvöst tehát méltán megilleti a nemzeti kegyelet.
A magyar nemzeten belül pedig nincsen erkölcsi
közönség, mely bensőbb hálára érezhetné magát
Eötvös iránt kötelezve, mint a magyar zsidóság.

Ha végigtekintünk azokon a történelmi köte-
lékeken, melyek a magyar zsidóságot szorosabban
fűzik a hazához, mint nem mondom az orosz
zsidókat Oroszországhoz, de még mint teszem a
német zsidót is Németországhoz, akkor szemünkbe
ötlík kivált három egyesítő kapocs: Az első a
történelem és a monda vitás mesgyéjén áll: zsidó
hitű kazárok fegyveres részvétele a magyar hon-
foglalásban. A másik, a székely szombatosság a
történelem teljes világosságában áll előttünk, de
hatását vérbe fojtották s csak Bözödújfalun át

vész keskeny híd a multból a jelenbe. A har-
madik kapcsolat Eötvös József báró alakja, tör-
ténelmi valóság, mely nemcsak maig hat, de
amelynek hatása

Nem veszhet el, míg az ezüst Dunának
Nagy tükörén egy honfiszem pihen,
S magyar lakik a parton, s a hazának
Csak egy romlatlan gyermeke leszen.

Amit Cromwel mint államférfiú, Mirabeau mint
politikai író s részben azt is, amit Lessing mint
költő a zsidóságért tett, ezt a sokszoros érde-
met egymagában egyesíti Eötvös pályája, amely
majdnem egész vonalán, szinte minden nevezetes
pontján találkozott a zsidósággal.

Mint államférfiú a szabadságnak és egyenlőség-
nek eszméit, melyeket elméletileg is ő kutat nálunk
a legbehatóbban, kezdettől fogva a zsidóság javaira
is hirdeti s alkotásai korában meg is valósítja.
Eötvös hívja egybe a zsidó kongresszust is. Ő ol-
talmazza meg a zsidó hitre tért szombatosok lelki-
ismereti békéjét.

Mint író Eötvös az elnyomottak lelkének meg-
értője, jobbagyoknak, cigányoknak, a társadalom
kitagadottjainak, zsidóknak együttérző és megin-
dító szószólója.

Mint elmélkedő pedig oly eszméket hirdet, melyek-
nek prófétaí, bibliaí, zsidó eredetűre ő maga világ-
gosan rámutat: a szabadságot, az egyenlőséget, az
emberiség egységét és a hozzáfűződő messianikus
bizalmat oly kor iránt, melyben emberek és nem-
zetek békés boldogságban virulnak egymás mellett.

DR. PATAI JÓZSEF:
BÁRÓ HERZOG MÓR KÉPTÁRA.

műgyűjtés sikere és eredménye, mint már egy ízben hangsúlyoztam, egyáltalában nem az anyagi mód és tehetőség kérdésén fordul meg. Sokan milliókat pazaroltak el képekre és műtárgyakra és mégis oly keveset tudtak a műélvezőnek nyújtani, a szakember pedig menten ráismer az avatatlan kézre, a művészi meglátásokhoz nem szokott szemre. Viszont aki a műgyűjtés történetében csak némileg is jártas, tudja, hogy bizony sokaknál az egészen kis eszközöket is fényesen kipótolta az alapos hozzáértés és különös rátermettség. Egy klasszikus költőtől származik az a megdönthetetlen igazság, hogy nemcsak a vers írása, hanem *olvasása* is művészet. És hatványozottan érvényesül ez az igazság a képzőművészetek „olvasás”-ánál, látásánál, élvezésénél.

Menj be egy trafikba és figyeld meg a vevőket, ki-ki milyen „anzíkcet” vásárol, menj a múzeumba és figyeld meg, ki-ki milyen kép előtt áll meg, nem is kell a komikus „megjegyzéseket” meghallgatnod, úgyis fogalmat alkothatsz magadnak mindegyiknek „műízléséről”. És ezt a nem minden érdekesség nélkül való észlelést folytathatjuk nagyobb dimenziókban a műgyűjtőknél is. Sokan telerakják a szalonjaikat képekkel és műtárgyakkal, mint némely hölgyek teleaggatják magukat hamis ékszerekkel. A dísztingvált műgyűjtő azonban csak az igazgyöngyöt, valódi gyémántot fogadja el és ennek felismeréséhez a művészetben *művészi lélek* szükséges. Nem egy műgyűjtő művészi megismerése túlszárnyalta a maga korát és olyan értékeket juttatott a műtörténetnek, amelyek nélkülök talán örökre homályban maradtak volna.

És ha a műgyűjtés és művásárlásnak ilyen szempontból való méltatásánál felvetjük a kérdést, hogy a zsidóság, amely minden kultúrmunkából szám-

Philips de Koninck: Tájkép.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

arányát messze felülmúlva vette ki a részét, méltó szerepet tölt-e be a műgyűjtés nagy kultúrhistóriai munkájában, — a kérdésre csak elégedett igennel felelhetünk. És ez az igen nemcsak a zsidóság felszabadulásának korára vonatkozik, nemcsak az utolsó néhány decenniumra, amikor a zsidó kapitalizmus zsidó szabadsággal és európai műveltséggel kezdett párosulni, hanem már a régi korok és időkre is, amikor egy Rembrandt az amsterdami gettóban nemcsak pompás modelleket, hanem bőkezű mecénásokat is talált, amikor középkori vagyonos zsidók a megillát és a hagadát gyönyörű miniatürfestéssel rakatták tele, sőt amikor az ókori gazdag júdaiak, a próféta szerint, megtöltötték a házaikat szobrokkal és drága műtárgyakkal.

Persze, hogy a római gettóban nem támadhattott egy villa Borghese és a Tiberen túli zsinagógában nem gyűlhettek össze a vatikán műkincsei. De most már bizonyos, hogy a műgyűjtés iránti érzék a zsidóknál nem egészen újgyökerű és a mostanában alakult „Jüdischer Kunstarchiv“ helyes úton jár, amikor a műtörténet számára nemcsak azt gyűjti egybe, amit a zsidóság a művészeti alkotás terén produkált, hanem azt is, amit a műgyűjtés köszönhet a zsidóságnak.

És a „Kunstarchiv“ a mai zsidó műgyűjtők között bizonyára első helyen fog megemlékezni a magyarországi zsidó műgyűjtőkről, akik közt a legelsők között foglal helyet Herzog Mór báró.

Az a közeli nexus, amely a Mult és Jövőt báró Herzog Mórhoz, mint az Országos Magyar Izr. Közmívelődési Egyesület nagy áldozatkészségű elnökéhez fűzi, tiltja nekünk, hogy ezen a helyen bővebben méltassuk azokat a személyikvalításokat, amelyek a már Európaszerte ismert báró Herzogképtár művészi alapjait lerakták. Mikor a képtár még nem is volt olyan teljes, mint ma, már a legnagyobb elismerés hangján írtak róla a külföldi művészi lapok.

„Baron Herzog — írja Prof. Georg Biermann a leipzig-i Cicerone-ban — hat vor Jahren aus innerem Bedürfnis heraus zu sammeln begonnen, nicht als Philologe der Kunstwissenschaft, dem es in erster Linie um Vollständigkeit zu tun ist, sondern das eigentliche Programm scheint ein Teil jener

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

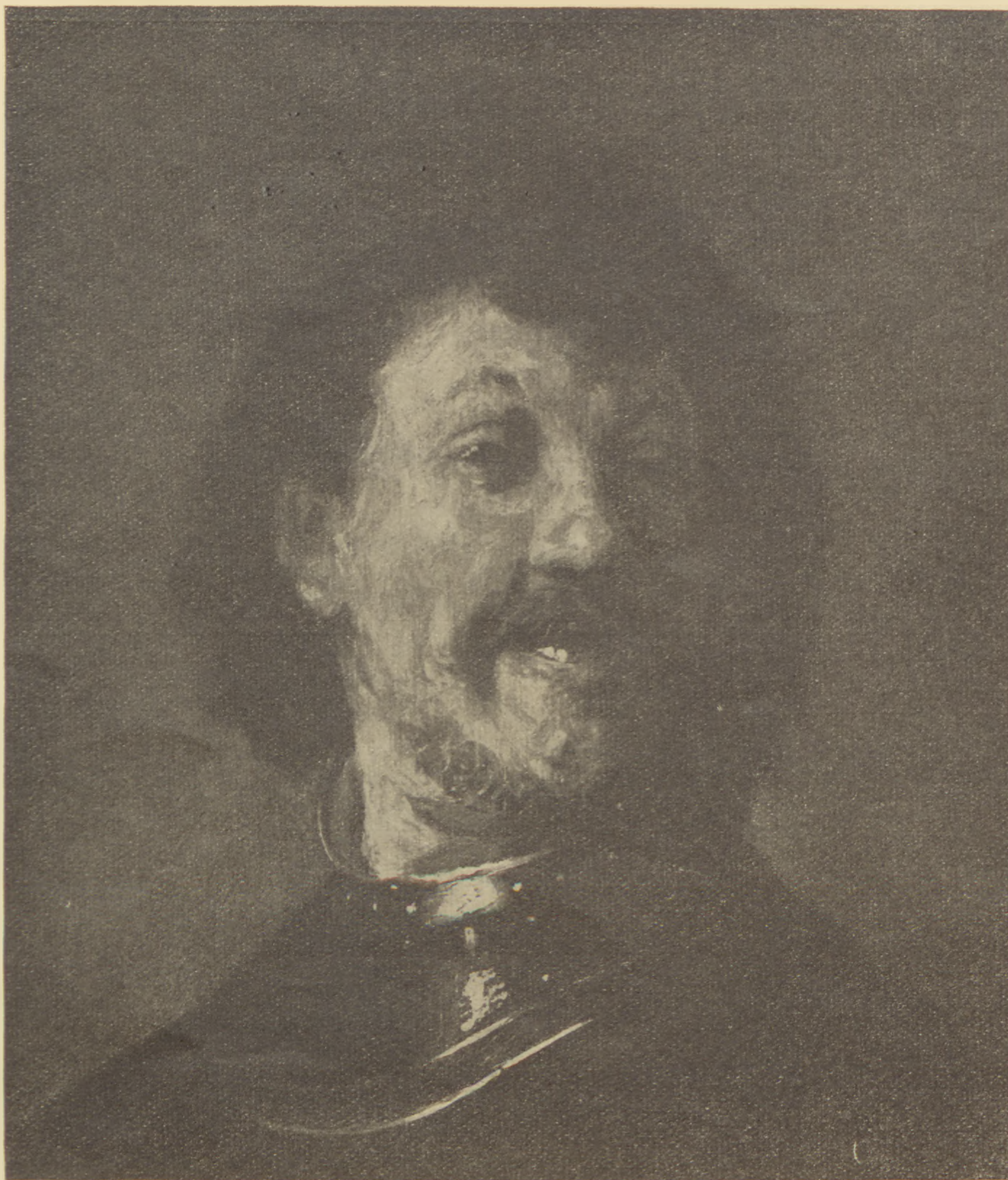
Jacob van Ruisdael: Téli táj.

persönlichen Kultur, die immer eine Beziehung zu den Dokumenten des künstlerischen Schaffens hat . . . So steht als oberstes Gesetz der Geschmack des Besitzers selbst über dem reichen Bestand an Gemälden, die er heute schon sein

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

Salomon van Ruysdael: Tájkép.

Rembrandt: Önarckép.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

Eigen nennt... Ich möchte sagen, es gibt zwischen all diesen Bildern psychologische Zusammenhänge, die aus der künstlerisch empfindenden Seele des Sammlers resümieren...“

Ilyen magasztaló hangokra ritkán ragadtatja magát az objektív műtörténész és bizonyos, hogy ezt csak a szoros pszichológiai kapcsolat váltotta ki, amely a báró Herzog-képtár és gyűjtője között oly gyönyörűen kifejezésre jut és amely szintén csak igazolja azt a tételt, hogy a művészi gyűjtés maga is művészet.

(Egy kis adatot azonban korrigálnom kell Biermann professzor cikkében, amelyben így aposztrofálja Herzog bárót: „der erst seit wenigen Jahren zu sammeln begonnen hat“. A hozzá legközelebb állók viszont tudják, hogy Herzog Mór báró szinte gyermekkorában kezdte a műgyűjtést és amint mondják, első zsebpénzét is képre költötte el.)

Báró Herzog képtárát két részre oszthatjuk: klasszikusokra és modernekre. De gazdagságánál fogva ezúttal csak a klasszikus iskolákkal foglal-

kozhatunk, míg a modern képek bemutatását és ismeretetését más alkalomra kell halasztanunk. Maga a klasszikusok képtára teljes műtörténeti vezérfonalat nyújt a XV. század közepétől egészen a XIX. század közepéig. Zsidó művész munkája természetesen ezek között nem igen akad. Hiszen a modern zsidó műgyűjtők szinte egyszerre és párhuzamosan léptek fel a modern zsidó művészekkel. De zsidó, illetve bibliai tárgyú kép is ritkaságszámba megy egy magángyűjteményben, minthogy a keresztény művészek az ótestamentumi témájú képeket legtöbbször a keresztény egyházak vagy egyházfejedelmek számára festették, ahonnan csak nagy ritkán kerültek el. A legszebb bibliai tárgyú képek Rómában a Vatikán loggiáin, a sixtusi kápolna mennyezetén láthatók.

A délfranciaországi befolyás alatt dolgozó kataloniai mesterek egyikétől eredő érdekes hármasképmű a báró Herzog képtárának mintegy műtörténeti bevezetése, míg *Lucas Cranach* „öreg kéjenc“-e már magábanvéve kitűnő művészi alkotás. Az olasz festőművészet kezdeté-

nek egyik jellemző dokumentuma *Ambrogio de Predis* gyönyörű női arcképe, amelyet mint műmelléklet mutatunk be. Az olasz reneszánsz alkotásaiból több pompás kép van báró Herzog birtokában, de ennél is gazdagabban van képviselve a XVII. század holland művészete. A nagy *Rembrandt* mesés, nevető önarcképe, amely azelőtt De Pontable báró gyűjteményében foglalt helyet, a tájképfestő *Philips de Koninck* mély hangulatú képe, amely a buckinghami herceg londoni képtárából került Herzog báróhoz, a két *Ruisdael* és *A. Cuyp* tájképei, *Thomas de Keyser*, *Terborch*, *Mieris* és *Gerard Dou* genreképei, valamint *David Teniers*-nek genre- és tájképet egyesítő festménye, továbbá *Nicolaus Maes*, *Dirk Hals* művei és a csendéletek kitűnő mintaképei (*Willem Kalf* és *Hondecoert*től) tárják elénk a hollandus művészet csodálatos gazdagságát, amelyet *Taine* elméletével is csak szinte csodától félve tudunk megérteni.

Mintegy magától érthetően várjuk ezek után *Rubens* és *Van Dyck*-nek, a rokon olasz művészet

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

L. Cranach: Az öreg kéjenc.

nagy képviselőinek festményeit, amelyek szintén nem hiányoznak báró Herzog képtárában. Hogy mit jelent egy magángyűjteményben egy eredeti Rubens, egy eredeti Rembrandt, azt csak az méltányolhatja, aki tudja, hogy nem egy állami gyűjtemény és múzeum vagy egyáltalában nélküli ezeknek a nagy mestereknek a műveit, vagy csak jelentéktelen dolgokat bír tőlük. De báró Herzog képtárában Rembrandt és Rubens épp oly természetes, mint ahogy a spanyol művészetet is az ő gyűjteményében a legnagyobbak, *Velasquez*, *Greco* és *Goya* képviselik.

Velasquez utólérhetetlen Don Carlos infánsa a budapesti Szépművészeti Múzeumnál van kölcsönképen báró Herzog több képével együtt, amelyek közül még a XVIII. századbéli bécsi miniatűr-festő *Füger*-nek egy Eszterházy hercegnőt ábrázoló képe érdemel különös kiemelést.

Ezzel természetesen csak nagy vonásokban, vázlatosan ismertettem báró Herzog képtárának klasszikus részét, míg a modern részre, amelyben többek között a legnagyobb francia festők vannak képviselve, egyáltalában nem terjeszkedtem ki. De már ebből a rövid ismertetésből is kitűnik, hogy báró Herzog gyűjteménye máris teljes mű-

vészi és műtörténeti anyaggal bír, amilyennel kevés magángyűjtemény rendelkezik Európában.

„Unter den europäischen Sammlungen aber — írja Biermann professzor — die gestützt auf grosse Mittel und gestärkt durch die persönliche Kultur ihres Besitzers auch für die Zukunft die grössten Hoffnungen wecken, steht die Galerie des Baron Herzog mit obenan... Und es ist nicht ausgeschlossen, dass bei der ausgesprochenen Freude und Kauflustigkeit des Besitzers diese Sammlung in wenigen Jahren eine der grössten Sehenswürdigkeiten in der für alle künstlerische Bestrebungen so ungemein empfänglichen Hauptstadt des neuen Ungarn bilden wird.“

Amióta Biermann professzor ezeket a sorokat írta, báró Herzog képtára jelentékenyen gazdagodott.

Nemcsak Greco-képek jöttek hozzá a Nemesgyűjteményből, hanem a klasszikus és modern rész általában sokoldalúan gyarapodott, úgy hogy ma már közérdekűnek mondható az az általános óhaj, hogy a Báró Herzog képtára minél előbb hozzáférhetővé váljon a nyilvánosságnak, hogy mindenki okulhasson belőle, mindenki gyönyörködhessen benne.

Rubens: Orpheus az alvilágban.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

MEZEY SÁNDOR:
A KELETI SZIMFÓNIABÓL.

III. TÉTEL. SCHERZO.

Kék erdőben, zöld mezőben
Lakik egy madár.

Kék erdőben, zöld mezőben,
Volt egy hajnal felkelőben,
Ködök tűntek, fények keltek,
Ébredő fák énekeltek
Lágy ölen a bíbor útnak
Pásti füvek kivirultak,
S túl az erdön, túl a réten
Csoda hangon, csodaszépen
Szólt egy szép madár.
Gyönyörű madár.
Kék a tolla, zöld a lába.

Rózsamezbe, fényövezve,
Elmentem a rengetegbe
És töretlen, szakadatlan
Rohantam a virradatban.
Törpe cserje utam állta,
Gyep marasztalt, de hiába,
Csak előre, csak nyomába!
Fenn a lombok magassába,
Szólt a szép madár
Micsoda madár!
Kék a tolla, zöld a lába.

Túl a sziklán, át az éren
Csak nyomába! Majd elérem!
Már az árnya nő a napnak,
Már az indák rám szakadnak,
Lomb ritkul az erdőháton,
Mégis hallom, — mégse látom.
Mégis űzöm, mégis hajtom —
Megfogom a patakparton,
Holnap, nem ma. Állj meg, állj,
Madár el ne szállj
És te szívem várj.

S túl a mélyen, túl a délen,
Már kiserdül, hull a vérem,
Már a testem majd ledobban
És pihegve, egyre jobban
Hallom, látom, várom, vágyom —
És a réti selymes ágyon
Fű elbágyad, árnyak nyúlnak.
Fények, színek megfakulnak

S mind messzebbre jár,
Alig hallik már,
Az a szép madár.

És az alkony széjjelomlik
És az erdő összeomlik.
Hang elalszik, csend felébred
Köd suhanja át a rétet
S összetörve, elpihenve
Megállok a rengetegbe.
Mint egy emlék visszaszárnyal
S rám borul a holdsugárral,
De nem hallom már,
Néha látom, s néha várom
Enyém lesz-e már?
Megvirrad-e már?

Kék erdőben, zöld mezőben
Most van a nap lemenőben,
Hang elalszik, csend felébred,
Köd suhanja át a rétet.
Boruláson, csendességen
Más madár száll át az égen,
Azt rikoltja; kár,
Sohse virrad már.

Kék erdőben, zöld mezőben
Lakott egy madár,
Kék a tolla, zöld a lába . . .

IV. TÉTEL. FINALE.

Te légy a szobrom ott, amerre jöttem,
Te légy a hang, mely itt marad mögöttem,
Mint egy torony a messze ocean
Vizén: te szórj világot én reám.
Te légy a könyv, amelyben meg van írva,
Amit akartam. Légy virágzó sírja
Szívemnek, melyben annyi, annyi fény volt,
S beléd merült minden, mi benne szép volt.

Emléke légy a legforróbb tüzeknek,
Kik májusok kohóiban születtek,
A dobbanásnak, melynek tiszta hangja
Úgy zengett, mint a vad vihar harangja.
Te benned éljek én tovább, ki néked
Életre hívtam a százszorszép meséket
Szent ködvilágok terméketlen ácsa,
Én, selymes álmok halk ujjú takácsa.

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

PEREZ J. L.: AZ ELÁTKOZOTT KÚT.

kis város piacának kellős közepén áll egy kút és a jobblelkűek, a kiválasztottak mégis folyóvizet használnak, amelyet jó messziről, egy fél mérföldnyíről kell a városba cipelni. A folyó vize csupa moha, békanyál és moszat, ezzel szemben a kút vize tiszta, mint az arany. És hogy a város kiválasztottjai mégis a folyóvizét használják?

Elmesélem Önöknek a kút történetét, amely megmagyarázza a dolgot. Elmesélem úgy, ahogy a templom jámbor szolgájának, reb Eliézernak saját szájából hallottam. Ő, ahogy mesélte, tele volt remegéssel és büszkeséggel egyaránt. Remegett, mert a mese tényleg valami hátborzongó eset és büszke volt rá, az ő kis városára, amelynek történetét ilyen érdekes eset díszíti.

— Járjátok be az egész világot — szokta reb Eliézer mondani — és nem találtok ehhez hasonló esetet!

Th. de Keyser: Női arckép.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

Az eset kezdete visszanyúl egészen . . . No, az évet már el is felejtettem. De nem is az a fontos. Annyit tudok azonban, hogy Elul havában történt, mikor a város népe hajnalban járt a templomba.

Hát . . . a város azért város, hogy legyen benne fiatalság, legények és amint szokás, köztük jómadarak is. És ha a jómadarak együtt mennek a templomba hajnalban, a sötétben, hát lehetetlen csöndben menni. Kell valami huncutság, valami hangos tréfa. Erre pedig volt a városnak igen jó anyaga: egy elsősülött bakkecskéje, amelyet, tudvalevő, szabadjára kell eresztetni, mert a vallás megtiltja annak haszonbavételét. Tehát egy szabadjára eresztett szent bakkecske. Egy szentlelkű és erősszarvú állat, amely ha egyet ugrándozik, felforgatja maga körül a világot!

Ezzel a bakkecskével mindenütt találkozott az ember és kivált a fiatalság. Így azon a bizonyos hajnalon is találkoztak vele és kövekkel megdobálván, kergetni kezdték. A bakkecske ellentállott, a társaság pedig megrohanta és így kénytelen volt menekülni. Futás, kergetőzés, botok, kövek — és éppen akkor kellett a kútnak rongált állapotban lennie. A kút kávéja hiányzott és — ami természetes — a bakkecske nekiment és beleesett! A hangos társaság meglehetősen távol volt még tőle és így hirtelenében nem tudták, hová lett a szent bakkecske.

A szent bakkecske . . . Valami különös és bizarr misztérium vette körül ezt az állatot. Egy külön világban élő, Istennek szentelt állat, amelyben valami meg nem közelíthető lélek lakozik . . . Egy lélek, minden titokzatosságával és aki az éjszakában bolyong szabadon, erdőkön, mezőkön keresztül . . .

. . . Eltűnt . . . A társaság pedig a templomba sietett.

Ott állottak a templomban, a gyertya pecsétet padok között és áhítatosan hallgatják a szomorú hangú kántor szívet facsaró, széjjelsíró melódiáit, midőn hirtelen valami hátborzongó jajgatás riasztotta meg a templomot a vaksötét utcáról . . . Irgalmas Isten! . . .

Mi lehet ez?

Valami különös, mély szerencsétlenség . . . talán egy betegágyas asszony halálos sóhaja valahonnan? . . . Vagy valami más baj . . .

A kántor megdermed egy pillanatra és az áhítatos közönség mozdulatlanul maga elé mered . . . aztán imakönyvvvel a kezükben kimennek . . . A rettenetes hang a kútból jön . . . Rettenetes . . .

Ha az elsápadt kis fiúk megmondták volna szépszerivel, hogy a bakkecske az, amelyet ők a kútba kergettek az imént, akkor rendben lett volna a dolog. A hang a bakkecske hangja — mondták volna megnyugtatóan — és tovább imádkoztunk volna. De nem szóltak: féltek, hogy kikapnak . . .

Tehát, ez a hang nem lehet más, mint valami . . . ördög . . .

Nem tudom, félelmünkben hallottuk olyannak, avagy tényleg olyan hangja volt a bakkecskének, de határozottan emberi hang volt... És minthogy közülünk senki sem hiányzott, az is ki volt zárva, hogy valami idegen vetődött volna erre ilyenkor, tehát nem lehet más, mint ördög, rossz szellem...

Ott álltunk, a bőrünk remegett rajtunk, a fogunk vacogott, a hideg kiütött rajtunk...

A lármára felébredtek a szomszédok, a nemzsidók, odajöttek az éjjeli örök... és velünk együtt állnak és bámulnak...

De aztán ők mégis nekibátorkodtak, hoztak kötelet és vasmacskát; leeresztették a vasmacskát és... kihúznak egy véresre tépett élettelen bakkecskét...

Jaj nekem, hogy nézett az ki!... Szarvai letörve, lábairól cafatok lógnak és oldalain tátongó sebek véreznek... Huh!...

... Így meséli az öreg templomszolga és két kezével elfedi arcát, hogy ne lássa még egyszer azt a rettenetes képet... Ne lássa...

— És azóta — kérdem reb Eliézertől —, azóta nem isznak kút vizet?

— Ilyen ostobáknak tart bennünket?! — feleli reb Eliézer szemrehányóan. — De hallgasson tovább!

*

Igaz, már akkor is volt közöttünk egynéhány finomabb ízlésű ember, aki nem ivott ebből a kútból... Voltak szemtanúk, akik becsületükre állították, miszerint ők egynéhányszor hallották már éjjel, amint a kútból töredezett és nagyon szomorú, haldokló hangok vánszorognak fel...

Mások azt állítják eskü alatt, hogy ha belenéznek a kútba, apró piros foltokat látnak benne... S az nem lehet más, mint vér... Borzasztó...

És hiába kértük a falut, hogy tisztítassa ki a kutat...

De az egész ügy mindazonáltal mégis feledésbe ment volna, megszokták volna idővel, hiszen a folyó vize nagyon messze van, fáradságos dolog... és ekkor közbe jön egy másik história:

A kutat rendbehozták, a kávája áll, kerék is van már rajta, minden és a vizet kezdik is már használni.

Egyszer azonban arra utazott egy vásáros, terhesen megrakott szekérrel, a lovak elcsigázottan, fáradtan cihelődtek, az izzadság csurgott róluk és ahogy a kúthoz értek, kisíklottak és egész testükkel a földre terültek...

És hallgassa csak tovább:

Alighogy a vásáros lábra állította a lovaát és alig hogy az első veder vizet meritette nekik, a lovak — hogy, hogy nem — megijednek, megbokrosodnak és úgy nekivágnak a vak világnak, mintha ágyúból lőtték volna ki őket! A vásáros pedig a saját két szemével látta, — amit érdekeltség nélkül esküvel is megerősít —, hogy a vederből kiugrott egy hatalmas zöld gyík, két

csúnya szemével ránézett, aztán egy nagyot nevetett, akár csak egy ember és visszaugrott a kútba!...

Ennek már a fele se tréfa!...

És ön azt hiszi, hogy a lovakat meg tudta valaki állítani? Ön téved, uram. A lovak vad iramodással vágattak és az volt a szerencse, hogy futásukban nekimentek a város végén egy kis faháznak és (igaz, hogy az már úgyis dűledezett) áttörve a falat, a kis ház közepén megálltak...

És itt jön a legérdekesebb, a betört falnál ott ült éppen Jonesz, a szabósegéd és varrás közben egy hatalmas ütést kapott a hátába... És mit mondjak önnek uram? Az a Jonesz szabósegéd — amint később kitudódott — volt az első azok közül, akik annak idején hajnalban belekötöttek a bakkecskébe!...

Íme, uram, így bosszulja meg magát egy elsőszülött, szent bakkecske lelke!

Ezt Jonesz saját maga bevallotta!

És hallgasson csak tovább, uram. Ugyancsak Jonesztól kitudódott, hogy a második, aki a bakkecskét bántotta, reb Jerichem fia volt — jó kis madár! —, aki egyszer csak ágynak esik ijedtében, hideglelés, láz... és így fekszik aztán egynéhány hónapig!...

— És ezzel vége? — kérdem én.

— Persze!... gúnyolódik reb Eliézer. Még csak most kezdődik tulajdonképen!

*

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

F. Mieris: Egy szerelmes pár.

Terborch: Nő a toálettenél.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

— Ezek után — folytatta tovább — természetes, hogy mindenki félt a kút vizéből használni. És a víz tényleg nem volt használható. Valami különös zöld fény sugárzott ki belőle, amely zöld fénynek valami különös szaga is volt... Szavamra, uram!... Volt ugyan, aki azt állította, hogy mindez a gyíkoktól való, dehát... félelem ide, félelem oda, a folyó vize messze van, ahhoz pedig ló kell és hordó, ami nincsen, ennélfogva mit tehattünk mást? Használni kezdtük a kút vizét.

Egyszer csak... az a hír járja, hogy éjjel tizenegy óra tájban, egy egész sereg fekete és fehér macska lép el a kutat!... Ráülnek a kávara, a kerékre és örjítő, szivrepesztő nyávogásban törnek ki, mialatt a kerék elkezd alattuk forogni és így magamagától forog és forog... A macskák nyávognak és a kerék forog... s így megy az egészen reggelig...

Hogy macskák a kútra másznak, abban még semmi különös nincsen. Elvégre a kút nem rosszabb a háztetőnél. Annál inkább, minthogy március tájban történt, amikor a macskák egész éjjel a háztetőkön járnak. De hogy macskák egy kút-kereket forgassanak, vagy hogy a kerék forogjon

nyávogó macskák alatt, az mégis csak furcsa egy kisé!...

S ha ennek legalább vége volna reggel, öt óra tájban, kakasszóra, azt lehetne hinni, hogy valami rossz szellem... De így... mégis csak van valami köze a dolognak ahhoz a bizonyos gyíkhöz, vagy legalább is a bakkecskéhez!...

És így is volt! Jött egy paraszt-asszony és egészen ártatlanul mesélte, hogy náluk a faluban egyszer valami gyík tartózkodott egy kis mocsárban, amelyet aztán minden éjjel meglátogatott egy egész macskaraj... Az egész vidék összes macská!...

De hogy miért forog a kerék alattuk, azt még az a parasztasszony se tudta. Pedig már nem mai asszony volt és már nem egy kemencéből evett kenyeret!

— De itt — szólt reb Eliézer — félbe kell szakítanom a dolgot és elmesélnem, hogyan láttam én magam a saját szememmel a macskajelenetet... Ön mosolyog? Akkoriban én mosolyogtam eleinte... Fiatal ember voltam, kicsit világos fejjel, olvastam héber irodalmat... szóval: nem túlságosan hiszékeny!

Nem vitatkoztam ugyan senkivel a dolog fölött. Ilyen kicsínység miatt — gondoltam — nem érdemes vitába ereszkedni.

De magamban így gondolkodtam:

— Tél van, mindenütt hó, tehát a kutat is valószínűleg megfagyott hóbuc-kák borítják és erre ráfogják, hogy — macskák!

Felkelni pedig éjjel és kimenni megnézni, nem igen van kedve az embernek.

Először az ágyban meleg van, odakint pedig kellemetlen hideg. Másodszor pedig — bevallom — egy kicsit féltem is... Ki tudja? Hátha mégis valami... És ha igen, ha tényleg macskák, akkor mégis csak nem közönséges macskák... És akkor... mégis csak veszélyes dolog...

S éppen akkor történt a következő dolog:

Lakodalmon voltam. Tehát: egy korty szilvórium, azután még egy korty s még egy korty... a hús után pedig egy pohár sör... s gyenge ember lévén, a fejem forogni kezd, bensőm ég, mint a tűz — még elszédülök... kisompolygok tehát, egészen titokban, hogy a feleségemnek se szólok és hazaballagok. Majd kiáltsom magam és reggel felé visszamegyek, ahogy a vőlegénynek megígértem (közeli rokonom!), hogy könnyűszerrel nem ráz majd le!... A szavamat tehát be akartam tartani... Arról egészen megfeledkeztem, hogy éppen a kút mellett kell elhaladnom... És alighogy útközben eszembe jutott, máris rámmeredt a kerék és...

— Nos és a macskák? — türelmetlenkedtem én.

— A macskák? Ej, no, úgy lássak valaha halált! Egyszerű megfagyott kis hóbuckák a keréken, a kerék pedig áll... Áll, ha mondom, csendesen és nyugodtan... Mintha semmi se történt volna... Odakapok a homlokomhoz, hát — izzadságot érzek... Csak úgy végigfolyik a homlokomon... A jó Isten oltalmazzon bennünket! Izzadság...

Egyszerre csak iszonyú, csöndes félelem vesz rajtam erőt! De uram, micsoda félelem volt az! A térdem reszketett, a lábam egyszerűen gyökeret vert... A hajam pedig valósággal felemelte a kalapomat, úgy hogy szinte éreztem a hideget a fejemben...

Hogy ez a félelem a kútból jön, azt mindjárt megéreztem... Félre akarok nézni, de nem megy!... Nem bírom a fejemet félrefordítani! Muszáj nézmem! Muszáj!... És ahogy állok és meredten bámulok, hát egyszerre csak megmozdul a kerék, lassan, lassan és a hóbuckák lassan macskákká változnak... A kerék forog, a macskák pedig táncolni kezdenek, egy fehér macska és egy fekete macska, fehér, fekete, fehér, fekete... Azután elkezdenek nyávogni és a halálos, förtelmes nyávogásra elővándorog a kút egyik oldalán egy undorító nagy gyík, a másik oldalon a bakkecske szétmarcangolt feje...

Elájultam...

Reb Eliézer itt egy kissé megpihen, azután továbbmeséli:

— Mindeddig a dolog még rendjén lett volna, elvégre, egy kecske, egy gyík és — a pusztákba legyen mondva! — fekete és fehér macskák... még mindig nem életveszélyes... de a kút kezdett azután embereket kívánni!!

Ez pedig a következőkép történt:

— Egy alkalommal ott ültem reb Klojmenesznél... Reb Klojmenesznek volt egy leánya — köztünk legyen mondva —, már jóval túl a... húsz esztendőn... Nem valami különös szépség, szokták az asszonyok mondani, de... egy becsületes zsidó lány. Semmi különös baja, hála Isten, de — pénze sem! Már-már azt hittük, hogy pártaiban lesz kénytelen maradni.

A leány helyzetén megesett a szívünk, hát még ha az apjára gondoltunk! Szegény ember!

Dehát, mit csináljon az ember? A hitközség — köztünk maradjon — szegény, mint a templom egere. És ha volna is neki és akarna is adni, hát adhat? Itt van a pap, kinek három lánya volt. És milyen három lány! Három oszlop! Szóval: rossz idők jártak. Az egész hitközségi pereputtynak alig volt egy fia; az összes alkalmazottak csupa lányokkal ajándékozták meg a híközséget! Csupa lány, s az egyik idősebb a másiknál! Kinek

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

Gerard Dou: A gyümölcsárúsnő.

van ennyi pénze! Tehát... nem kell észrevenni... Kicsit sóhajtoznak, kicsit szemethunynak... úgyse lehet segíteni.

Szegény reb Klojnemesz! Kétségbeesésében már-már majdnem megfedkezett magáról: már arra kezdett gondolni, hogy akár egy szabólegényt vagy valami más iparost elfogad vejének. De ezt először maga a hitközség se nézte jó szemmel... Mégse járja... reb Klojnemesz és egy iparoslegény!... Másodszor pedig a mai iparoslegények is, sajnos, már válogatósak... a leány pedig, amint említettem, nem valami különös szépség...

Szóval, reb Klojnemesz helyzete nehéz volt.

Egyszer csak az a hír járja, hogy reb Klojnemesz pártit talált a lányának! Az emberek ámultak!

Mert, ön azt hiszi, hogy akármilyen fiú volt! Uram, egy előkelő, finom párti! Jó házból, elsőrangú talmudista és fiatalember! Legalább özvegy lett volna, vagy elvált férj... de fiatalember!

Tizenötszáz pengő forint készpénz és megvált a kézfogó! Az egész hitközség örömmámorban úszott. Istennek kézzelfogható rendelése... reb Klojnemesz érdeme...

A. Cuyp: Tájkép lovasokkal.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

A kisvárosban húhó, én pedig egy kissé kíváncsi ember vagyok, tehát tudni akartam: hogy is áll az ügy?

S ahogy érdeklődöm, éppen kapóra jön egy rokonfélélem, aki a völegény földije és hét lakat alatt elmeséli nekem, hogy hát a völegény családjában van valami... egy akasztott nagybácsí... völegény apjának a testvére...

No, hát ez — szó sincs róla — egy kis hiba... de, mégis? ... Aztán, hogy hát az anya részéről se egészen kifogástalan... az anyja egyik nővére már vagy húsz éve, hogy tartózkodik a kórházban... valami fejfájásféle...

Hát — ez se a legveszedelmesebb — gondoltam; de nincs-e valami más baj... például egy kitért?...

— Az nincs, — felelte az én újonnan érkezett rokonom — az nincsen, de egy kis istentagadó már találkozik a családban... Az apja részéről valami közeli rokona. De szerencse, hogy azt az égiek jónak látták, hogy idejekorán ne sokat zavarjon itten... Már egynéhány éve, hogy ágyban fekszik... Valami hátgerinc-fájás...

— De a völegény? — kérdeztem tőle — mit tudsz a völegényről? ...

— A völegény? — felelte ő — tűz és vér! Nagyszerű agy! És annyira szorgalmas és tudományszomjas, hogy elfelejt enni, inni és aludni. Folyton tanul, sőt nem is tanul: gondolkodik... alig hallja, mit beszélnek hozzá... A szülei úgy vigyáznak rá, mint egy darab kristályra, egy lépésnyire sem hagyják egyedül...

Egyszer például, véletlenül magára hagyták, mire a fiú kisompolygott a városból és magába mélyedve gondolkodott és tanult... Könyv nélkül... s addig-addig járt-járt, míg a folyóhoz ért... de nem vette észre... a víz térdéig mosta, ő pedig tovább gondolkodott...

Szerencse, hogy egy mosóasszony észrevette és nagy lármát csapott...

Egy másik eset például: Egyszer elkezdett metszőséget tanulni, metsző akart lenni. Kikölcsönzött tehát egy kést a falu metszőjétől és fente, fente... Mikor aztán a metsző kipróbálta, esküdött, hogy egy nyolcvanéves, elsőrangú metsző nem képes

így a kést kifenni! Előbb azonban ő maga akarta kipróbálni a kést... És mit gondol ön, hogyan próbálta? Az ujja körmén, vagy a nyelvén? Ahogy szokás? Nem. Egyszerűen a saját nyakán akarta kipróbálni!... Elég az hozzá, hogy a jó Isten különös gondviselése... ott voltak a házbeliek, akik ha meg nem akadályozzák, partában maradna reb Klojnemesz leánya!

És még ehhez hasonlókat meséltek róla.

Én tehát igazán örültem, hogy a jó Isten ilyen kiválasztott, megáldott völegényt küldött reb Klojnemesz házához. S midőn ott ültem a lakodalmon, mintha tejbe fűrésztöttek volna... híztam... Ilyen előkelő fiú, ilyen drága lélek... Kértük tehát, mond-

David Teniers: Korcsma.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

jon valami szépet . . . Az arca finom, sápadt, hajtincse: mint a szőlőfürtök és a szeméből kisugárzott a tudás és az istenfélelem . . . Mikor beszélni kezdett, elbámultunk. A beszéde folytán kis vita támadt, ő pedig érezte, hogy neki van igaza, tehát majdnem nekiment reb Klojnemesznek, aki valami kérdést intézett hozzá . . . de közben . . . hirtelen lecsöndesült és elhallgatott . . .

En, bevallom, nem vagyok valami nagy tudós, de a beszédéről, mozdulatairól éreztem, hogy mindent tud, mindent . . . és mikor elhallgatott hirtelen, mindjárt láttam, hogy az agya valami más, mélyebb dologba csapott át . . . A vendégek tovább fejtegettek, vitatkoztak, ő pedig csak ült és gondolkodott . . . Nem is figyelt a körülötte vitatkozókra . . . A vitából láрма lett, kavarodás, a másik szobából a zene és az asszonyok zaja . . . én közben elaludtam és csak arra ébredtem fel, mikor az egész lakodalmi nép nagy lármába tört ki: hol a vőlegény?! . . .

Borzasztó volt! . . . Sírás, rivás, az anyja tépi a haját: gyilkosok! Hová tettétek a vőlegényt, a fiamat! Lárma, jajgatás, kétségbeesés és reb Klojnemesz ott áll dermedten és nem tudja, mihez fogjon . . . Ki nem vigyáz kétszemmel egy vőlegényre! Kivált egy ilyen vőlegényre, akire a rossz szellemek szinte éheznek! . . . És ő erről megfélekedezett a nagy vitában! . . .

A sírás egeket hasított, reb Klojnemesz felocsúdott és futni kezdett, ki az utcára! Az utca pedig sötét, mint egy zsák! Hová? hová? . . . A világ olyan, mintha bekötné az ember szemét; az eső pedig csak úgy vágja az arcot . . .

Egyszer valaki elkiáltja magát: testvérek! a kútnál! A kúthoz! . . .

Sokan nem értették ezt a lármát, de én megértettem . . . Odaszaladtunk a kúthoz, az elátkozott kúthoz . . . és ekkor hirtelen mennydörgés és villámlás! . . . és a villám fényében észrevettem a fiút, a vőlegényt! . . .

Mit mondjak önnek, uram? . . . Hátborzongó látvány volt . . . Ott gugolt a kút kávéján és mikor az anya sírva megszólította, ő kinyújtotta a fejét és egészen kakashangon visszakiáltotta, hogy:

— Kukuriku!! . . .

Azt hittem, megőrülök. — A fiú elvesztette az eszt.

*

Azóta, bár kitisztították a kutat, nem közeledünk hozzá többé. En legalább és még egynéhány kiválasztottja a városnak nem használjuk a vizét . . .

(Ford. Kova Albert.)

Címváltozás. Szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk címe a nyári hónapokban, május végétől szeptember végéig, Budapest I. ker., Zugliger-út 19. szám. Telefonszám 146—92.

A Mult és Jövő a nyáron is havonként fog megjeleníteni és előfizetőink kívánságára szívesen utánaküldjük a bejelentett fűrdői címekre.

SALOM ASCH: IDEGENBEN . . .

Finkelstein a pogrom után elhagyta Odesszát és külföldre költözött. Párisban évek óta egy fia lakott, ki onnan meg is nősült és egészen „ottani” lett. Fiának megírta szándékát, aki aztán Savoy környékén az egész családnak egy villát, valami régi kastélyt bérelt, ahová aztán nemsokára be is költöztek. Tervük az volt, hogy itt majd bevárják, amíg otthon csend lesz és azután visszautaznak.

A kastély egy régi, elhanyagolt, gazzal, dudvával benőtt kertben feküdt, egy sűrű, fekete erdő mellett, mélyen a völgyben, a Mont-Blanc alatt, amely fehér, havas fejével állandóan beleskelődni látszott a kastélyba és a kicsiny faluba, mely a kastély mellett húzódott meg szerényen. Nagyon csendes, elhagyott hely volt ez. A kastély hónapokon át árnyékban feküdt. A sűrű fekete erdőből szelek kerekedtek és rázták, hajlongatták a magas tölgyeket, melyek a kastélyt körülvették, ágaik a tetőt súrolták, ami a kastély lakóiban borzasztó félelmet keltett.

Finkelsteinnal a leánya, egy özvegyasszony és annak két éves fiacskája is vele ment. A gyermek, valamint az anya nagyon gyengék, borzasztóan megcsigázott idegzetűek voltak, főleg az asszony sápadt, beteges és állandóan ideges. A legkisebb meglepetéstől, vagy izgalomtól, ami váratlanul érte, ideggörcsöket kapott, a legcsekélyebb zajra összerezsent, az volt a mániája, hogy valami láthatatlan rém üldözi . . .

Betegségét a pogrom alkalmával szerezte. Midőn a huligánok utcájukba törtek, gyermekével egy ismerős keresztény családnál talált menedéket. Az illető keresztény családnak ugyan nem volt valami nagyon ínyére a dolog és ezt éreztette is az asszonnyal, nem annyira rosszasságból, mint inkább attól való félelmük miatt, hogyha a huligánok náluk találnák, rajtuk is kitöltenék bosszújukat, de mint régi jó ismerősök, nem tudták ezt tőle megtagadni. A gyermek azonban a nagy zajban elkezdett borzasztóan remegni és hangosan sírni . . . A szobában lévők között rettenetes félelem támadt. Mindennel csittítani próbálták, de a félős, ideges gyermeket lehetetlen volt elhallgattatni. A házigazda nagyon sajnálta, de neki is apró gyermekei voltak és már-már a kidobással fenyegette. Hirtelen azonban a gyermek, hallván a katonák lövöldözéseit az utcáról, abban hagyta a sírást és eljátszadozott a durranásokkal. Hogy a gyermekkel a sírást még jobban elfelejtessék, az anyja az ablakhoz vitte.

— Figyelj, Jászele, figyelj, mindjárt lesz megint piff-paff . . .

— Hallod, anyám, hallod, milyen szépen szól? Bum-bum-bum! — örült a gyerek, könnyes szemével, tenyerével vidáman tapsolva.

Ez az eset olyan borzasztó benyomást hagyott hátra az asszonyban, hogy valahányszor eszébe

Velasquez: Don Carlos infáns.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

jutott, a földre vetette magát, fejét a padlóhoz verte és haját tépve, fogait csikorgatva, valami rettenetes állatias hangon torkaszakadtából kiáltotta:

— Bestiák! ide jöjjetek, itt vagyok! üssetek, verjete! Tépjete, marcangoljatok szét! . . .

Finkelsteinnal az apja is vele ment, reb Nuchem, egy nyolcvanéves világtalan aggastyán, magas homlokkal és hosszú, fehér szakállal. Az öregnek, ki már 20—30 éve vakoskodott, tulajdonképpen már szüksége sem volt a szemeire, könnyen nélkülözte őket és nem is nagyon bántódott miattuk. Az imádságokat, a mindennapi zsoltárokat mind könyv nélkül tudta és a fia szobáiban, Odesszában, akinél mióta özvegyiségre jutott, lakott, úgy kiismerte magát, mint bárki más a ház népe közül. Mindig megtalálta a maga helyét és a legkisebb tárgyról is tudta, hogy hol fekszik. Szemei helyett megtanulta kezeit használni, azokkal tapogatott és keresett meg mindent.

Finkelstein előkelő, nagyúri házában az öregot nagyon szerették. A gyerekek külföldön végezték

tanulmányaikat és ha olykor egy-egy ünnepre szüleikhez hazautaztak és az öregre valamelyik oldalszobában ráakadtak, olyan benyomást tett rájuk, mint valami ócska, becses könyv, amit emlékekben őrzünk, vagy mint valami antik tárgy, ami letűnt időkről regél . . .

A pogrom óta az öreg egészen megváltozott, rosszul érezte magát, idegennek, fölöslegesnek tartotta magát. „Elég!” szokta önmagának mondogatni — „már megúntam, elég volt!” — és a halálát óhajtotta. Tulajdonképpen nem is annyira a pogrom volt rá ilyen rossz hatással. A pogrom nála egészen természetes dolog volt: „rossz végzet következett a zsidókra”. És ez neki elég volt arra, hogy a helyzetet megmagyarázza . . . „Nem először van és nem utolszor . . . Minden nemzedékben üldözték, sanyargatták a zsidót; őseinknek amolyan kintak voltak, nekünk — ilyenek.” És midőn kivitték a szobából és elrejtették egy padláson, egészen természetesnek találta, nem is csodálkozott rajta — mintha csak készült volna rá . . . És mikor a lármát, a zajt, a lövéseket, a sikolyokat halotta, nyugodtan elmondta a „videt” és készülődött . . . De ettől az időtől fogva, mióta a padlásra vitték, idegennek, elhagyottnak érezte magát. A fiánál a szobában öt lépést tett helyéről, megtalálta botjával az asztalt, még három lépést jobbra, ott állott a szekrény, innen botja segítségével elérte a szalon ajtaját, onnan pedig az ablakot. Tájékozódott és tudta, hogy hol van. De midőn a padláson egyedül hagyták, állva maradt valami

„középen”. Nyujtogatta botját jobbra, balra, halkan valakit neven is szólított; de senki sem felelt. Csak kívülről, az utcáról hallatszott valami nagy zaj, valami rettenetes láрма . . . Lövöldöztek, asszonyok rémesen síkoltoztak . . . gyerekek szívet tépően sirtak . . . parasztok ordítottak . . . Azóta úgy érzi az öreg mintha valami nagy pusztában állana, körülötte hatalmas sziklák hevernek és amerre fordul, megbotlik bennük . . . Elvezették messzire, idegen országba, idegen nép közé, ahol idegen a nyelv, idegen a szokások, idegen a ház . . . Ahova leültetik, ott ülve marad és amíg el nem vezetik, nem mozdul helyéről, fél, hogy odaüti magát valamihez. Úgy ül egész napokon keresztül, imádkozik, vagy a zsoltárokat mormolgatja. Isten mindenütt jelen van, gondolja, innen is meghallgatja . . .

A nappal még elmúlt valahogy, de midőn az est leszállt, a magas hegyről vad, dühös szél kerekedett, szárnyaival az egész erdőt beburkolta, megrázta a ház falait és belesüvített az ablakokba. Ilyenkor az öreg egy sarokba húzódott és remegett.

Valami megnevezhetetlen félelem vett rajta erőt. Érezte, hogy az nem az otthoni szél. Tudta, hogy valahol a ház körül van valami, ahonnan a szelek jönnek, de hogy mi, azt nem tudta elképzelni. Azt hitte, hogy az valami természetfölötti dolog, valami olyan, amihez ő egyszerű ember, nincs hozzászokva és félt tőle . . .

A kastélyba olykor lerándult Finkelstein fiának felesége Párisból, ötéves fiacskájával. Ő keresztény volt, egy párisi nyárspolgár leánya, megáldva a párisi nők jó- és rossz oldalaival: kedves, jó, nyíltszívű, könnyelmű és főleg kacér. Mikor a fiatal Finkelstein megkérte, nem sokat gondolkozott kérője felekezeti hovatartozandóságán, ez nála keveset számított. Szerette, hát hozzáment. A leány szüleit sem igen bántotta jövődöbeli vejük rendezetlen felekezeti viszonya. Orvos, pénze is van, jó dolga lesz leányuknak nála.

Finkelstein a régi „felvilágosodottak“ közül való volt, aki „megnyalta ujjait“ egy-egy szép héber költemény után és boldog volt, ha egy aranygombos, egyenruhás zsidó diákot látott. Eleinte bosszantotta is a dolog, midőn a fia megírta neki, hogy keresztény nőt vesz feleségül. „Miért nem tér át a leány a zsidó hitre — mondogatta —, hiszen Párisban ez meg van engedve?“ . . . De a leányai ki-nevették, szemére vetették, hogy nem türelmes. „Miért ne keresztelkedjék inkább ő ki?“ — vágják vissza a leányok. A zsidók türelmetlenek. Finkelstein kissé szégyenkezett gyermekei előtt reakciónak, fanatikusnak mutatkozni, több szó aztán nem is esett a dologról.

Ő, fiának felesége, midőn férje szüleinek megismerésére indult, azt hitte, hogy egy vidám, élénk orosz házra talál és gyönyörködni fog az orosz nép ielkének melegségében és vadságában, amiről ő oly sokat olvasott és amiről oly sokat hallott beszélni. A zsidókat ő közelebből abszolúte nem ismerte. Mint a külföldiek általában, ő is minden zsidót egy zsidó orosznak tartott . . . De mindjárt megérkezése után az első napokban meggyőződött róla, hogy „az oroszok“ egészen másképen élnek, mint ahogy ő azt eddig képzelte. Vidám, jókedvűek helyett komoly, gondterhes, megtört szívű, magukba zárkózó emberekre talált. De az egész házon valami melankolikus szomorúság lebegett, amit ő sehogy sem tudott megérteni . . .

Igy élt az egész család, mindenki külön az ő világában, messze hazulról, idegen országban, Savoy csodaszép környékén, a havas Mont-Blanc alatt.

Finkelstein nem szakított végleg Oroszországgal, üzleti összeköttetéseit is fenntartotta tovább. Be akarta várni, míg jobb híreket hall „onnan“, hogy aztán visszautazhasson. Itt külföldön nem jól érezte magát. Nem tudta, mit tegyen, mihez fogjon és türelmetlenül várta az időt, midőn „otthon“ csendesebb lesz.

(Báró Herzog műgyűjteményéből.)

Goya: Don Juan B. de Goicoechea.

De az orosz lap, mely 4 napig bolyongott a világban, míg hozzájuk eljutott, nagyon rossz híreket hozott „hazulról“. Napról napra újabb gyilkolások, hajmeresztő mészárlások. Akkoriban a duma is ülést tartott és Finkelstein, a csendes parkban a képviselők beszédjét olvasva, annyira átszellemült, hogy izgatottan fel és alá sétált és beszédekert eszelt ki, amit ő tartana, ha képviselő lenne. És nem lévén beszédjeit kinek elmondani, hangosan elszavalta önmagának, vagy napokon át a francia szótárt bujta, beszédjét franciára akarta lefordítani és a francia lapokban közzétenni.

Gyönyörű tavaszi nap volt. Az egész család a verendán ült, ebédeltek. A világtalan nagyapa az asztal végén ült, mellette a két dédunoka, kik kezeivel játszadoztak és különböző kérdésekkel ostromolták. Az „idegen“ unokát nem értette meg, zsidóra fordították neki beszédjét és úgy válaszolt. A párisi asszony nagy tisztelettel tekintett az öregre és valahogy mintha kissé félt volna is tőle . . .

Az öreg reb Nuchem nem tudta, hogy az „idegen“ dédunoka nem zsidó, de azért mintha érezte volna. Mindamellet nem szerette kevésbé, mint a másik unokáját. Csupán nagy szánnalommal

volt iránta... És megtapogatva telt, kerek arcocskáját, mely kedves mosollyal nevetett a dédapára, érezte, hogy ez nem a másik unoka sovány, sápadt, remegő arcocskája, ez más fajta...

Velük szemben a meleg napsugarakban a fehér Mont-Blanc mosolygott, mely havas fejével mért-földnyírólyról ragyogott.

Csöngettek.

A levélhordó lépett be, az ujságot hozta. Finkelstein, mint rendesen, izgatottan felbontotta és mohón, fennhangon olvasta. Hirtelen elhallgatott és remegő kézzel, sápadtan dugta zsebébe az ujságot és hogy családja figyelmét elvonja, különböző dolgokról kezdett beszélni.

A leánya egész nap kereste az ujságot, de nem találta, apja elrejtette előle.

Finkelstein szomorúan bolyongott a kertben. El akarta valakinek mondani, hogy mi történt. Egy pogrom, újabb pogrom, száz halott, kétannyi sebesült, zsidó vagyon kifosztva...

El muszáj volt valakinek mondani. A lányának nem akart felőle szólni, nehogy újra megbetegedjék.

Észrevette a menyét, ki a kastély urával beszélgetett. Félrehívta és halk, fájdalmas hangon el kezdeneki beszélni:

Nagy szerencsétlenség történt nálunk, ártatlan családapákat felkoncoltak, asszonyokat meggyaláztak, iskolás-gyermekeket, csecsemőket szétvagdaltak...

A menyé félrehívta a vállát, csodálkozva nézett rá és megkérdezte:

Hát miért öltek? Nem értem! Miért?

Nem tudta vele megértetni, hogy csak azért öldösik őket, mert — zsidók.

Az asszony nem tudta felfogni a dolgot. Egy darabig még hallgatta a szörnyű híreket. Nagyon sajnálkozott az eset miatt, később azonban megúnta a sajnálkozást és valami ürügy alatt otthagya kétségbeesett apósát.

Finkelstein a kertben maradt. Fojtogatta, a szívét nyomta a borzasztó ujság. El kellett valakinek mondania, egy közelebbinek, aki véle érezzen.

Meglátta az apját, a vak zsidót, kit a két unokája kezénél fogva vezetett a kertben. Egyik franciául beszélt hozzá, a másik oroszul...

Finkelstein nézte az öreg vak zsidót, kit unokái — egyik egy francia keresztény, másik egy — orosz zsidó — vezettek. Fájdalmas nyílallást érzett szívében. Egy képet látott. Egy rettenetes, siralmas, szívtépő képet.

A zsidó goluszt látta maga előtt..

Apjához lépett:

— Tudod, atyám, Oroszországban újra ölnek a zsidókat. Újabb pogromokat rendeznek.

Az öreg vak szeméit az ég felé fordította:

— Rossz idők járnak a zsidókra, fiam, rossz végzet.

Egy percre mindketten elhallgattak. Hirtelen az

öreg, kezeivel az idegen unoka arcocskáját tapogatva, újra megszólalt:

— Mondd, Slajme, meg van ez jidí-solva?

Hosszú, kínos hallgatás után fia hal-kan, szégyenkezve felelt:

— Nem, apám.

Az öreg keservesen sóhajtott.

— No, ez már nem fog a pogromokról tudni...

(Fordította

Löwenkopf Kálmán.)

H. Füger: Eszterházy Marianna hercegnő arcképe. (Báró Herzog műgyűjteményéből.)

ZSIDÓ MŰVÉSZETI ARCHIVUM.

zsídó művészeti emlékek és zsidó művészek életrajzi adatainak forrásai csak sekélyesen csörgedeznek. A gazdag anyag szerteszét, gyakran még ismeretlen helyeken kallódik és csak a véletlen hozza napvilágra. Ami pedig ezen adatok tudományos feldolgozásának főfeltétele, az archivális ismeret, azaz a szakszerű feljegyzés és összehasonlítás, ez még teljesen hiányzik.

Amint a zsidó művészeti régiségekről, ugyanígy megállapítható ez a tény körünk zsidó művészeinek ismeretéről. Mindamellett azt a gyakran hangoztatott felfogást, hogy a zsidók, mint művészek csak közepes tehetséggel bírnak és semmi őseredetit nem tudnak felmutatni, a meglevő anyag már is megdöntötte...

Karl Schwarz úr, az ismert német műtörténész különös célul tűzte ki maga elé a zsidó művészeti emlékek és a zsidó művészek műveinek tanulmányozását és az általa már évek során át gyűjtött anyag alapján megalapította a zsidó művészeti archívumot, amelynek feladata minden idevonatkozó dokumentumot egy középpontban összegyűjteni.

A zsidó művészeti archívum összeköttetésben áll a Gesammtarchiv der deutschen Juden (Berlín N. 24. Oranienburgerstr. 28.), amely nyilvánosan elismert intézet révén a rendszeres kezelés és az anyag fennmaradása minden időkre biztosítva van. A zsidó művészi archívum megalapítója, Karl Schwarz, aki az összegyűjtött anyagból sokat fog folyóiratunk rendelkezésére bocsátani, a Mult és Jövő szerkesztőségét kérte fel, hogy a magyar zsidó művészekre, múzeumokra, múgyűjteményekre és egyes műtárgyakra vonatkozó adatokat az archívum részére összegyűjtse.

Azzal a kéréssel fordulunk tehát az összes érdekelt zsidó körökhöz és különösen a zsidó művészekhez, hogy minden rendelkezésükre álló anyagot szerkesztőségünkhöz beküldeni szíveskedjenek. A beérkező anyagról, valamint a zsidó művészeti archívum fejlődéséről általában készséggel fogunk időről időre olvasóinknak beszámolni. Hiszen ez az új intézmény megérdemli, hogy a magyar zsidóság is figyelemmel kísérje.

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégeknél lapunkra hivatkoznak.

(Báro Herzog műgyűjteményéből.)

Van Dyck: Egy hős vértanúsága.

BALLA ERNŐ: URAM, HOZZÁD AKAROK JÖNNI . . .

Uram, nézd, az erőm fogytán van már
S a cél még messze, míg elérem,
Oh, tudom, addig százszor elbukom
S a porba foly még sok-sok vérem.

Uram, tudom, vad voltam s pogány,
De nézd, im arcom sós könnyben ázik
És lelkem búsan vezekelni kész,
Am messze az út az Istenházig.

Uram, nézd, vén fejjel kopogtatok,
Már részeg nótákat ajkam nem dalol,
De ájtatos, szent zsoltosma hallik
Vértelen, sápadt két ajkam alól.

Adonáj, csak rövidre szabd utam,
Vigyék gályám feléd áldott szelek,
Hogy meg ne hallják elhagyott pogányan
S hogy bűnömmel is, de elérjelek.

A TOLL HARCOSAI

DR. KOVÁCS JÓZSEF:
SINGER ZSIGMOND.

n azt írja nekem, tisztelt szerkesztő úr, hogy én írok Önnek boldogult apósomról, *Singer Zsigmondról*, oly intim jellegű cikket, amelyet csak az tud írni, akit a legszorosabb kötelékek fűznek ahhoz, akiről ír. És hogy a „Toll harcosai” című rovat számára írjam, amely csak a legnagyobbakról emlékezik meg.

Igaza van, azok közé — a legnagyobbak közé — tartozott.

Azt szokták tartani, hogy az emberi nagyságot közvetlen közelből megítélni nem lehet, hogy a családi élet intimitásában nincsenek nagy emberek, hogy a távolságból lehet csak igazán meglátni és értékelni a nagyság messzire kiemelkedő hatalmas arányait. Am én láttam őt ebből a távolságból is, amikor még nem tartoztam a családja körében és láttam őt a mindennapi élet közvetlen közelségében tíz éven át.

És nagynak láttam őt távolról is és közelből is.

*

Az ő élete munkája sem könyvek, sem műalkotások alakjában nem marad az utókorra, a színész és az újságíró a mának dolgozik, minden nap újat teremt és minden ma eltemeti a tegnapi műveit. De az az újságíró, akit *Singer Zsigmond*-ban az egész nemzet gyászoló elismerése fejedelmi pompával kísért korán megásott sírjába, mégis az örökkévalóság számára dolgozott, mert negyven éven át napról napra lelkének minden izzó hevületével az ország és magyar nemzet érdekeiért küzdött nem magyar nyelven, de az egész művelt világ előtt s ez a negyven éven át vívott küzdelem egy nagy és egységes művé tömörült, amely fenn fogja tartani nemes emlékét, a mi korszakunk legjobbjai között.

*

Azt, ami *Singer Zsigmond*-ban a közéleté volt, azt nemes kegyelettel az egész magyar sajtó bőven megírta, méltatták és magasztalták benne a nagy újságíró, a meggyőződéséhez hű politikust, a közgazdasági élet munkását, a jótékony embert, a nemesszívű kollégát, sokat és sok szépet megírtak róla, de igazán mégis csak mi ismertük őt, pedig nekünk az ő külső dolgairól, nem ritkán világraszóló sikereiről, közéleti hatalmas szerepléséről és cselekedeteinek szünetlen láncolatáról sohasem beszélt. Ezt mi mindig másoktól hallottuk meg.

A nap 24 órájából alig pár óra volt az övé s

csak ezen a pár órán volt a mienk. Úgyszólván csak az étkezésnél lehetett a családjával, minden egyéb idejét a szerkesztőség, a parlament, a klub és a tanácskozásai vették igénybe. Otthon aztán nem volt sem politikus, sem újságíró, sem nagy férfiú, csak férj, apa és nagyapa, aki boldogan üdült házi tűzhelye melegénél, kacagott, mint egy gyermek és örült, hogy politikáról és hasonló jókról nem kellett sem hallania, sem beszélnie.

*

Negyven éven át szakadatlanul nehéz munkával építette fel a maga hatalmas pozícióját. Megalapozta ezt a megdönthetetlen szilárdságú épületet puritán jellemével, hozzáférhetlen függetlenségével, hihetetlen munkaszenvedélyével, félelmet és tekinteteket nem ismerő egyenességével, meleg szívével, óriási emberismeretével és a legbonyolultabb szövevényeket szétszedő oly éleslátással, amely csak a legkiváltságosabb tehetségekkel születik.

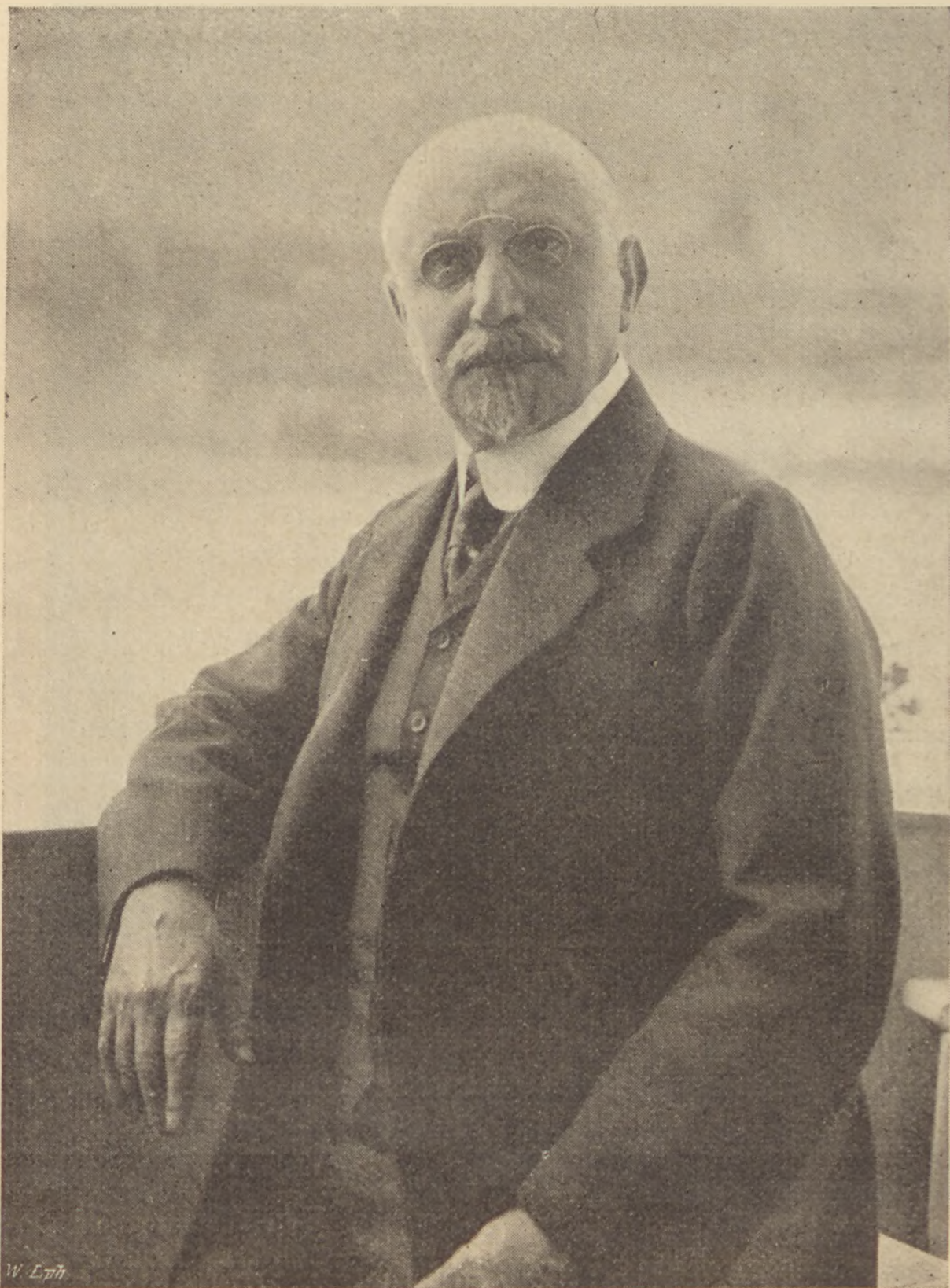
A *Neue Freie Presse*-nek dolgozott 33 éven át és ezt az osztrák lapot az ő zseniálítása tette politikai hatalmi tényezővé Magyarországon, információinak tüneményes sikereivel. Volt idő, hogy ennek az osztrák lapnak a szava történelmi eseményeket vont maga után Magyarországon, a közvélemény benne keresett és talált megbízható tájékoztatást, irigység és gyűlölködő féltékenységek nem ritkán lobbantotta lángra miatta és körülötte a pártszenvedélyeket, mindennek forrása, ereje, mozgatója és fékezője *Singer Zsigmond* névtelen munkássága volt.

Hogy mennyi magyar hazafiság, magyar érdek, magyar aspiráció, magyar politika tört utat az osztrák lap útján innen kifelé, azt külön tanulmányokban lehetne csak eléggé méltatni, de azért hazaárulónak mondták *Singer Zsigmond*-ot a vakok, akik a hazának tett mérhetetlen értékű szolgálatait meglátni nem tudták és nem is akarták.

Es amikor *Falk Miksa* elgyengült kezeiből a vele együtt elgyengült *Pester Lloyd* vezetését átvette, egy csapásra újjászületett e lap és lett bel- és külpolitikában vezető organuma az országnak, lelkiismeretes informálója a külföldnek, védője a nemzeti becsületnek és minden ízében erős, modern és győzelmes harcosa az európai kultúrának.

*

Feljutott a tetőre. Rágalom, irigység, gyűlölet mind elhallgattak. Az ország tudatára ébredt annak, hogy ő a legjobbak közül való. Elismertetés, hír és dicsőség vették körül. Véleményének, szavának súlya egyre növekedett ott, ahol az ország ügyeit intézik. Külföldi államok képviselői magas rendjeleket hoztak neki, — soha még csak a viselhetési engedélyért sem folyamodott. — A király a főrendiházba hívta meg. És ami a legnagyobb büszkeséggel és boldogsággal töltötte el, a lap, amelynek élete minden erejét és ambícióját szentelte, elterjedésben, tekintélyben egyre nőtt és erőben mind hatalmasabban gyarapodott. Szabadnak,

Singer Zsigmond.

akadálytalannak látta maga előtt az utat s nem aratni, nem pihenni, csak egyre lázasabban dolgozni és dolgozni akart.

*

És akkor alattomosan, lopva, észrevétlenül hozzája férközött a kór. Tíz napig vívta vele kétségbeesett harcát, az orvosi tudomány és a legszeretőbb, leggyengédebb családi ápolás — hiába volt, — egy kicsi, szemmel nem látható infekció leterítette őt, az erőt, akit ellenfeleinek gyűlöletes támadásai megfélemlíteni sem tudtak soha.

*

És eltemették munkássága színhelyéről királyokhoz illő fénnel, magasztos gyászpompa között. A magas ravatalon pihenő koporsót a magyar hírlapírók nemzeti színű halotti takarója borította be, körülötte a főrendiház, a munkapárt, a főváros és testületek és magánosok százainak koszorúi voltak letéve. A nyár minden virágát az ő emlékére fonta koszorúba a hála és a szeretet. Miniszterek, államférfiak, az ország színe-java adták meg neki a végső tisztességet és gyászkísérete a vasárnapi utcákon az emberek némán tisztelgő ezreinek sorfala között vonult a temetőbe. Zsidó hitünk szomorú zsolozsmái kísérték csendes nyugovóhelyére, a kerepesi temetőbe, ebbe a pantheonjába a magyar zsidóságnak, melyhez szeretettel, büszkeséggel és hűséggel ragaszkodott.

TURÓCZI JÓZSEF: VERSEK.

A CHÉDER TANÍTÓJA.

A régi alkonyok, mík egyre fájnak . . .
Fakó alapra festeném le én őt,
Amint félarcra fordul a homálnak,
A két sötét szemet, s a kora-vén főt.

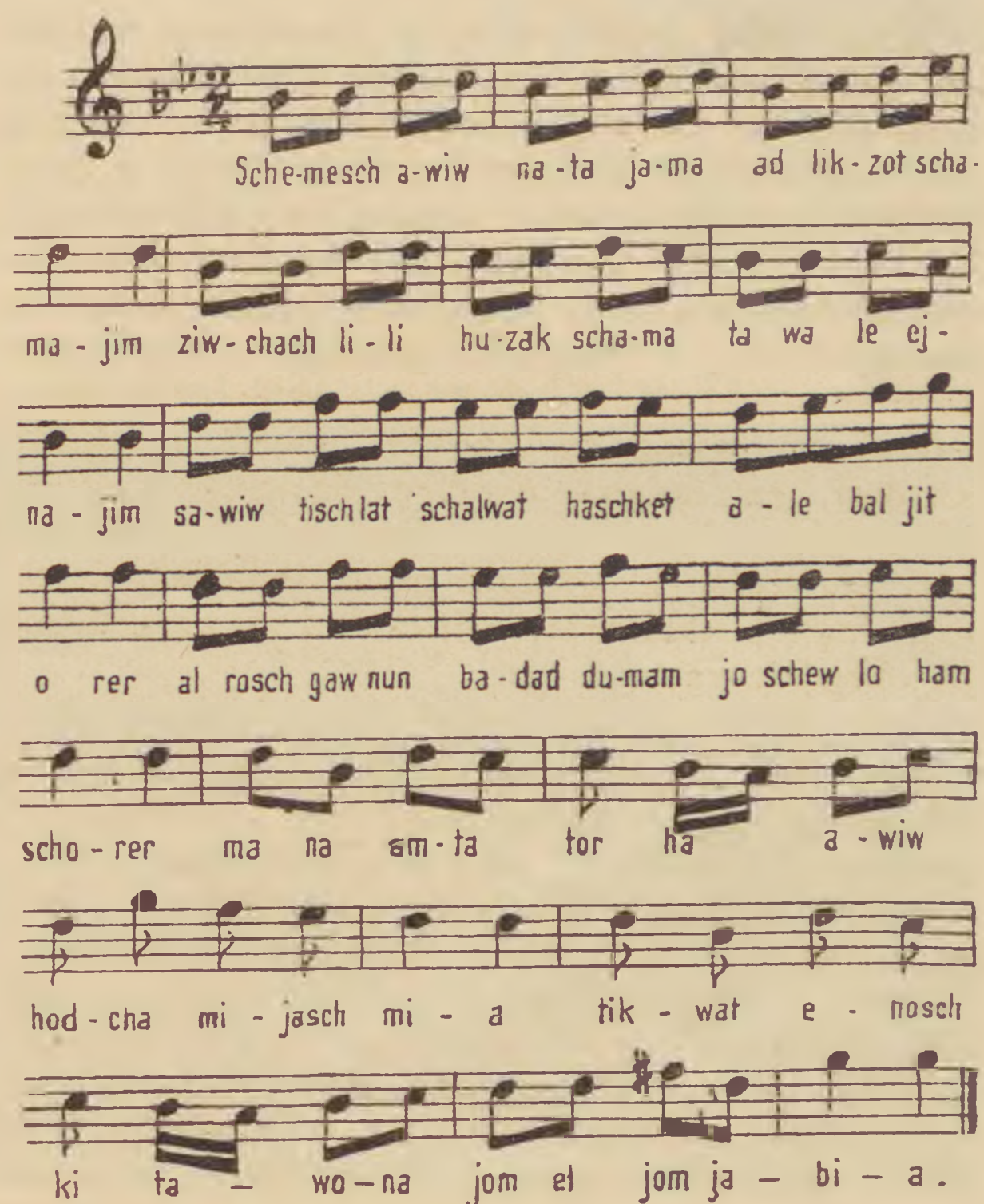
Halvány fiúk körül a bibliába'
Suhannak egyre halkulóbb tusával,
De ő kezének könnyű gesztusával
Únottan, mintha mondaná: „Hiába —

A tegnap oly egyforma, únt a mával“.
De olykor egy soron megáll szavával
S ragyogva fényesül ki a sötét kert:

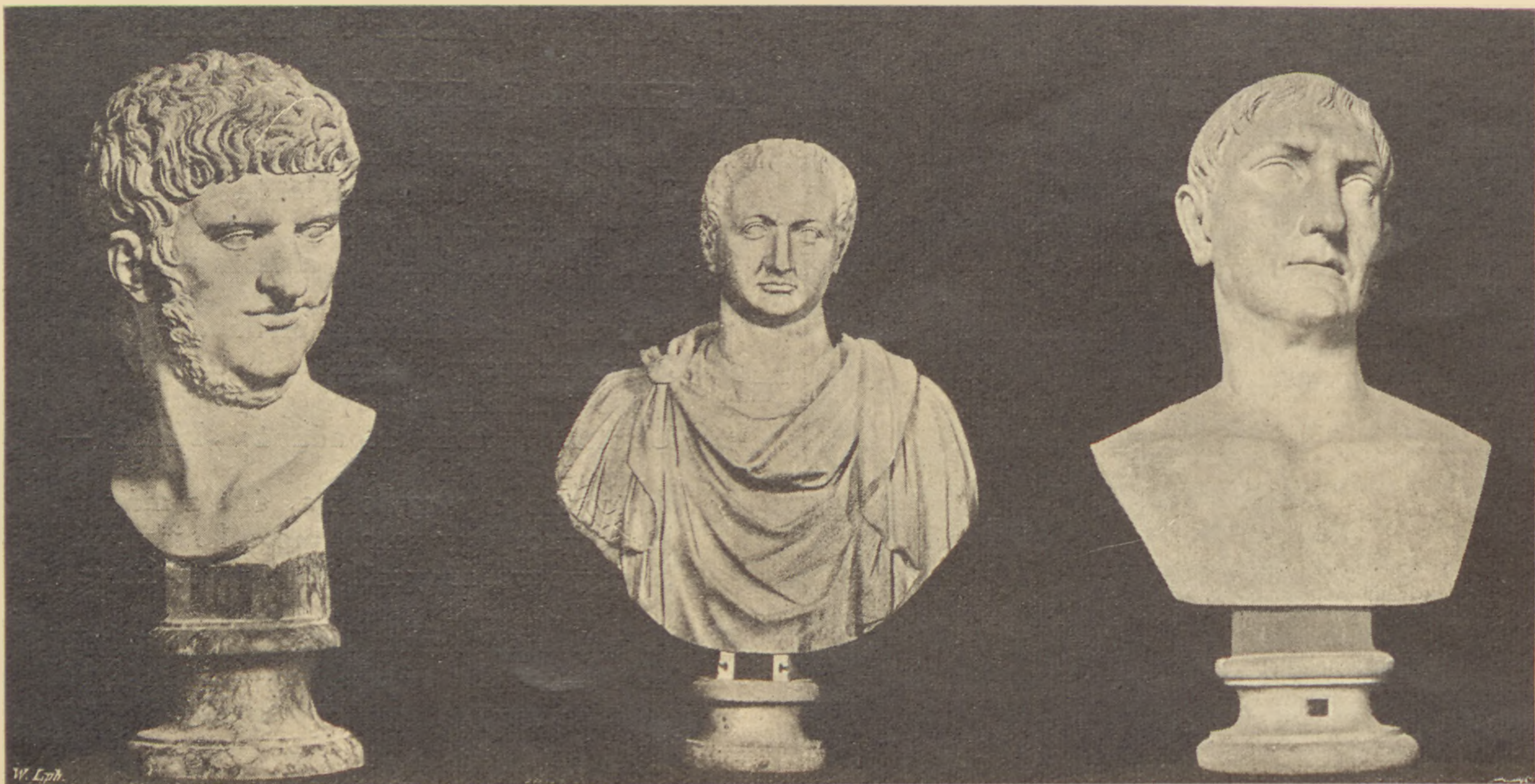
A furcsa szók homálya s tágra mélyül,
Mint hogy ha régi rejtett láda mélyből
Emelne lágyan ujja gyöngyös ékszer.

GALICIAI KISVÁROS (LUTOWISKA).

Az alkony hosszú már, a pára lanyhább
S a zápor minden éjszakán csorog.
Hegydoldalon pár fejfa, tört harangláb,
Únt nyári kertek, szürke házsorok.
Szatócs cipel vásárra tarka ponyvát,
A bolt előtt gyerekhad ácsorog,
Templom mutatja szürkülő aranyját . . .
S a zápor minden éjszakán csorog.

Héber népdal.

Nero. (Capitoli múzeum.)

Titus. (Capitoli múzeum.)

Hadrianus. (Vatikáni múzeum.)

DR. PATAI JÓZSEF: RÓMAI JEGYZETEK.

Róma,
1913 július.

Ki megy ma Olaszországba, hogy „felfedezze” és útleírásokat adjon róla? Mikor Goethe, a weimari udvar etikettjét megúnva, elvagyódott az országba, „wo die Zitronen blühen”, Rómát még egy egész világ választotta el Weimartól, Itália pedig tele volt aranyló narancsokkal és a legaranyosabb romantikával. Ma a gőzösóriás néhány óra alatt átröpít a Kárpátoktól az Adriáig és az Adriától az Egei-tengerig, Rómában pedig minden antik kő meg van számozva, minden régi rög katalógusba szedve, a Baedeker kitanít még arra is, hogy mit kell érez-

ned a Forum Romanumon vagy a Colosseumban „holdfény mellett” és a Capri-sziget leányai is csak az 1 líra beléptídjért táncolják a tarantellát.

Talán egész Caprit, de legalább is az egész Capitóliumot ki lehetne rakni azokkal a könyvekkel, amelyeket Itáliáról és drágaságairól különböző nyelveken írtak és aki ma Olaszországba utazik, nem új „benyomásokat”, nem útleírói „felfedezéseket” keres, hanem elmélyedést azokba a mérhetetlen műkincsekbe, amelyeket évszázados szorgalom és lelkesedés szinte élvezetrontóan skatulyázva és garnírozva tár elénk és derűt, örömet és gyönyörűséget azokban a csodálatos nagy szépségekben, amelyeket Hellas hű tanítványa, Róma, évezredek keresztül az emberiség számára alkotott.

Csak néhány apró jegyzet az, amit itt-ott mégis papírra vetettem.

*

Nem az egyetem műtörténeti kollégiumán és nem is az iskolai földrajzi órán hallottam először Rómáról mesélni, hanem a chéderben, a talmudban. Akkor úgy lebegett előttem Róma képe, mint valami óriási meseváros, ahol nagy, szép, de kegyetlen emberek laknak, egy magas dombon hatalmas márványpalotában trónolnak a vérszomjas római császárok, a gonosz Titus, a dühöngő Nero, az írgal-

Titus diadalívének reliefe. A diadalmenet.

matlan Hadrianus, akik Juda népét letíporták és örök igában tartják, a város széles utcáin foglyul ejtett talmudtudósok járkálnak, akik közül majd az egyiket, majd a másikat viszik a máglyára, a vesztőhelyre, Róma egyik kapuja előtt pedig egy kemény sziklán ül a messiás, kibontogatja és kötözgeti a sebeit és sóhajtozva várja, mikor kap égi jelt, hogy megjelenhessen és megválthassa Izrael népét...

Istenem, mennyi szívetépően gyönyörű mesét tanultunk mi a talmudban Rómáról! Hogy tudtunk sírni, amikor olvastuk, hogy a gonosz Titus milyen kegyetlenkedésekkel végeztette ki a Jeruzsálemből Rómába hurcolt zsidó foglyokat, főpapot, fővezért, harcosokat, asszonyokat és gyermekeket. A jeruzsálemi szentélybe bevitt egy paráznát és a kiterített tórán fajtalandokodott vele. A szent frígládába beleszúrt a lándzsájával és piros vér fakadt a szúrás nyomán, amittől a kegyetlen Titus is megdöbbenett... És hogy ujjongtunk, amikor olvastuk, hogy a gonosz cézár milyen nagyszerűen lakolt bűnéért. Mikor a jeruzsálemi templom elrabolt szent edényeivel együtt hajóra szállt, egy hullám el akarta nyelni és akkor Titus gögösen az égre nézve, így kiáltott fel: „Izrael istene, úgylátszik, csak a vízen tud harcolni. Faraót is a tengerbe fullasztotta. Álljon ki velem a szárazföldön, majd meglátjuk, ki fog ott győzni!” És ekkor egy hang hallatszott a magasból: „Hús és vér! Te gonosz emberi féreg! Az én legkisebb teremtményem is le tud téged győzni!” És ebben a pillanatban egy kis bogár repült a gonosz Titus orrába, onnan felhatolt az agyába és úgy zümmögött és kalapált benne, hogy a császár majd beleőrült a fájdalomba. Egyszer egy kovácsműhely előtt ment el és akkor a kalapácsolás hangjára a bogár elhallgatott. Ettől fogva kovácsot fogadott a gonosz Titus, hogy egész nap kalapáljon neki. Római kovácsnak négy aranyat fizetett naponta, míg zsidó kovács-

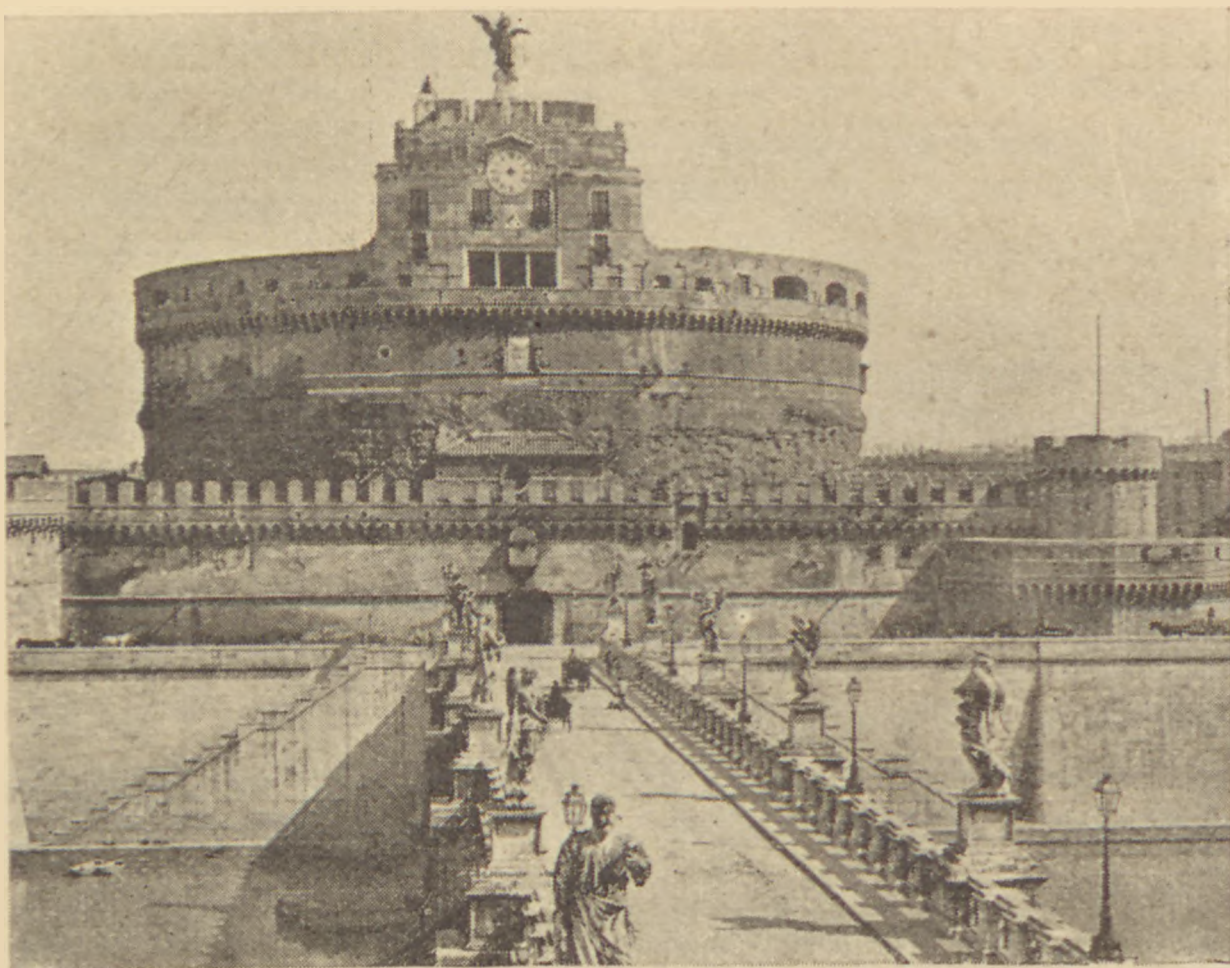

Titus diadalíve a Forum Romanumon.

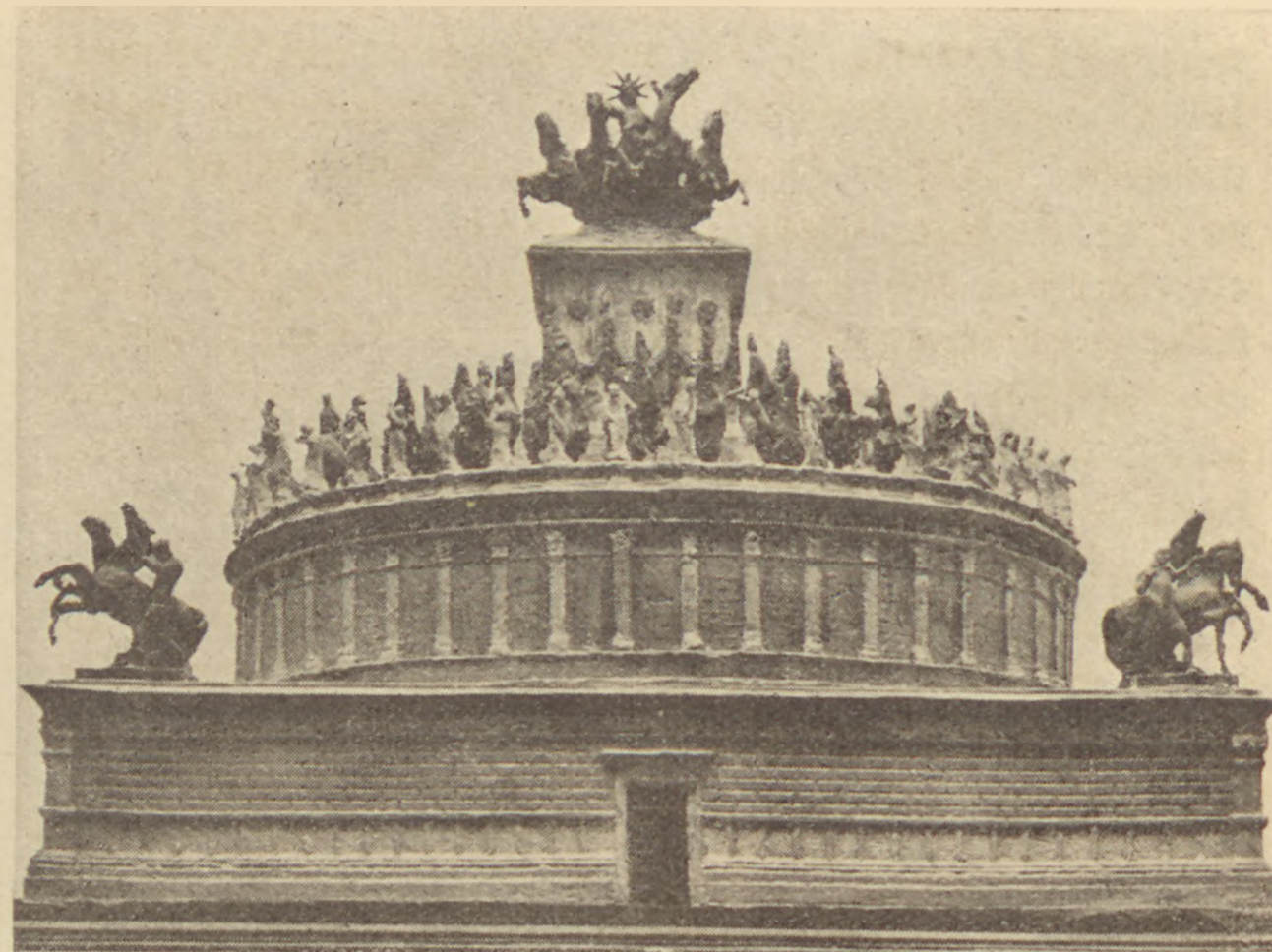
nak nem fizetett semmit. „Elég, hogy látod ellenséged szenvedését” — mondotta. Még azt a pár aranyat is irigyelte a császár a zsidótól. De a bogár lassanként megszokta a kalapács hangját és tovább folytatta munkáját Titus agyában. Hét év múlva meghalt és mikor felbontották az agyát, egy nagy, galambalakú madarat (a galamb Izrael szimbóluma) találtak benne. „A csőre réz volt, a karma pedig vas.” A gonosz Titus meghagyta végrendeletében, hogy holttestét égessék el és hamvait szórják szét hét tengeren, hogy a zsidók istene meg ne találhassa. Mikor Onkelos, Titus nővérének fia, zsidó vallásra akart térni és varázslással felidézte az alvilágból Titus szellemét,

Titus diadalívének reliefje. Római harcosok viszik a jeruzsálemi szent edényeket.

Hadrianus mauzoleumának romjai a Pons-Aeliusszal.

Hadrianus mauzoleumának restaurált képe (Borgatti szerint).

hogyan tanácsát kérje, megkérdezte tőle, hogy mi az ő túlvilági büntetése, amire Titus azt felelte, hogy mindennap összeszedik a hamvait a hét tengerről és feltámasztják, aztán újra elégetik és a hamvait hét tengerre szórják . . .

És ilyenek voltak a római Caesarok mind a talmudban. Nero annyi kegyetlenkedést vitt véghez a zsidók között, míg maga is megborzadt a cselekedetétől és bűnbánóan zsidó hitre tért. Hadrianus annyi zsidó vért ontott ki, hogy „a vérhullámok hatalmas sziklákat mozdítottak el

Izsák feláldozásának története. (Katakombai falkép.)

XIII. Clemens pápa síremléke a Szent Péter templomban. Az angyal homlokán és övén héber betűs felírások.

a helyükről, egy római lovas egészen elmerült bennük és amikor a vér tengerbe ömlött, négy mértföldnyi széles piros sávot képezett benne“. Hadrianus még Titusnál is gonoszabb volt. Mindenféle felfurcsaság ürügyet keresett, hogy a zsidókat kiirtsa. „Milyen büntetés jár a ti törvények szerint annak, aki embert lop és elad?“ — kérdezte Hadrianus egy tanaitától. „Halál“ — felelt emez. „Akkor hát a ti őseitek, Jákob tíz fia, akik eladták testvérüket Józsefet, halált érdemeltek. Most ti fogtok értük bűnhődni.“ És Hadria-

Jónás próféta története. (Katakombai falkép.)

nus kiválasztotta a tíz legtudósabb zsidó férfiút és a legkülönbözőbb halállal kivégeztette őket. Elsőnek Rabbí Símont vitték a vesztőhelyre, lehúzták a feje bőrét és amikor a hóhér a tefilin helyére ért, a mártír feljajdult és az egész világ megremegett. Aztán jött Rabbí Akiba, akiről vasfésűkkel tépték a húst, az echod szóval lehelte ki a lelkét. És az égről hang hallatszott: „Boldog vagy te, Rabbí Akiba. A te tested meg van szentelve minden szentséggel“...

Hogy zokogtunk, mikor ezeket a szomorú legendákat olvastuk. Épp úgy, mint amikor Jeruzsálem elpusztulásának böjtnapján a földön ülve recitáltuk a síralmakat, amelyek ezeket a római kegyetlenkedéseket szívszaggató rigmusokba szedték.

Ilyen volt előttem sokáig Róma képe... Mintha csak mese volna. Hátborzongatásra kitalált rémes mese... És most itt járok a Forum Romanum, a Vía sacrán, a „szent út“-on, ahol Titus diadalmenete áthömpölygött... És ami egykor mint „mese“ élt a lelkemben, itt áll a szemeim előtt mint szomorú valóság. Itt vannak a nyomok, itt

vannak a beszélő kövek, itt a Titus diadalíve, amelyet Jeruzsálem elpusztításáért, a zsidók leigázásáért emeltek a császár tiszteletére. Nem romantikus holdfénynél, hanem erős római napfénynél nézek körül. Ott a diadalíven a két belső oldalon a sokat mesélő két dombormű. A zsákmányt, a jeruzsálemi szentély szent edényeit, a menórát, a hétágú gyertyatartót viszik Titus katonái. A másik relíefen a cézár diadalkocsija a zsidó foglyokkal, akiket ott arról a felém meredő szikláról dobtak le a mélységbe. És ott a háttérben a Colosseum, az óriási Amfiteátrum, ahol Nero, ez az emberi fenevad ötvenezer rómaival együtt gyönyörködött a foglyokat szétmarcangoló fenevadakban.

Most már egészen rabul ejt a régi zsidógyilkos Róma.

Felmegyek a régi császároklakta Palatinusra és a távolból elém mered Hadrianus hatalmas mauzóleuma. Azé a Hadrianusé, aki a zsidó legenda szerint a Bar Kochba lázadás idején az ebédnél ülve, így szólt: „Mire ezt a fél csirkét megettem és ezt a félliter bort megittam, ne legyen többé élő zsidó a világon“.

Hát mégsem mese. Mégsem egészen mese...

Michelangelo Mózes szobra a római S. Pietro in Vincoli-templomban. II. Gyula pápa síremléke. Oldalt Rachel és Lea szobrai Michelangelo tanítványaitól.

...Hatalmas oszlopcsarnokok, márványpaloták, templomok és császári lovasszobrok, Vesták, Apollók, Venusok, részeg szatírok, nevető faunok, háromszázezer embert befogadó fürdők és amfiteatrumok, birkózó gladiátorok, versenyző díszkoszdobók, gyönyörű diadalivek, óriási mauzoleumok és győzelmi emlékek a világ minden széléről, — mi volt itt ennek a népnek az életében az az egész nagy zsidó tragédia?

Egy jelentéktelen kis epizód.

*

Az Amfiteatrum mellett emelkedik a „San Pietro in Vincoli“-templom és benne Michelangelo híres Mózes-szobra. És egy pillanatra úgy tűnik, mintha nem egészen véletlenül került volna ide ez a hatalmas, győzedelmes Mózes a Forum Romanum tőszomszédságába. Ha egy teliholdas éjjélkor felemelkedik trónusáról és széttekint az örök városban, diadalmasan látja, hogy az ő kőtablái zúzták szét Venus és Vesták templomait, hogy a titusi diadalív menorájának hét ága gyújtott új világosságot Urbs Roma hét halmán, hogy

azoknak a zsidó vértanúknak az eszméi győzedelmeskedtek mindenütt a césárok bűnös erőszaka fölött.

*

Bár merre fordulsz Róma városában, mindenütt ott látod a Biblia győzelmének trofeusait.

Menj ki a falakon kívül a régi Via Appián, sétálj fel a dombra a ciprusok közé, ott egy szűk pince-nyílás vezet le a sötét katakombákba, a sötét földalatti labirintusokba, ahol az első római keresztények temették a halottaikat és rejtegették az életüket. Egymás fölött nyolc-tízemeletesen tátognak feléd az üres sírok és körülöttük naív primitív vonású képek a bibliából. Ábrahám feláldozza Izsákot — az áldozat szimbóluma, Jónás prófétát elnyeli a cethal, majd kiköpi a partra — a halál és a feltámadás jelképe. Itt a menóra, mint az örök világosság szimbóluma, ott a galamb, Izrael gyülekezetének (Keneszeth-Jisrael) jelképe, amelyből később a keresztény szentlélek szimbóluma lett. Az ősi római keresztényeket a biblia hódította meg, a biblia szerint éltek és a bibliából vették minden vallási áhítatukat.

Matteo Roselli: Chananja, Misael és Azarja tűzbeküzdése. (Florenz, Uffizi-képtár.)

És a zsidóktól tanultak martíromságot szenvedni a cirkuszokban és meghalni a hitért. A görögöktől legfőljebb azt tanulhatták, hogy miként lehet meghalni a pogányságért, a gyönyörért vagy legfőljebb egy Cézárért, de vértanúságot vállalni egy eszméért — erre a zsidóság tanította őket. Chananja, Misaél és Azárja, a három héber ifjú, akik a babiloni fogságban inkább a tűzbe dobatták magukat, semhogy a bálvány előtt térdelhajtsanak, — az a jelenet, amelyet Matteo Roselli olyan gyönyörűen megfestett —, nemcsak a florenzi Uffizi-galéria képén van megörökítve Itáliában, hanem ott él mindazok közt az emlékek közt, amelyek az első római keresztények martíromságairól beszélnek.

*

Egész Itália tele van bibliai vonatkozású emlékekkel, képekkel és szobrokkal. A képtárak, a florenzi Uffizi és Pitti, épp úgy, mint Róma állami és pápai képgyűjteményei. A vatikán falai és menyezetei tele vannak pingálva ótestamentomi jelenetekkel, a ragyogó Szent Péter templomnak mintha legféltettebb kincse volna az az erős vasrácsokkal bekerített oszlop, amelyet a jeruzsálemi templomból hozott magával valamelyik régi római császár. A falakon bibliai reliefek és az egyik pápa siremlékén az angyal homlokán héber betűkkel „kodós adonaj“ (Szent az Örökkévaló), övé pedig מוֹשֶׁה וְאַתָּה (Muszar veemesz) = „Erkölcösség és igazság“. Mintha csak azt akarnák jelezni az eredeti héber betűk, hogy ezek a fogalmak, az Örökkévalóról, a szentségről, az erkölcsekről, az igazságról, mind a héberektől származtak át a kereszténységhez.

Ezek a betűk és ezek a képek alakították itt át az emberiséget. Ezek győzték le a Cézárokat vad légióit. A Vatikánhoz vezető ókori Pons Aelius-hiddal szemben láthatók Hadrianus hatalmas mauzoleumának a romjai. Valamikor a tetején Hadrianus óriási márványszobra állott, a párkányát pedig köröskörül nagy császárszobrok koszorúja díszítette, de Belizár a szobrokat az ostromló gótokra döntette; így gyilkoltak a római Cézárokat még mint köemlékek is. A mauzoleum tetején pedig, Hadrianus helyén ma a bibliai Michael arkangyal ércszobra áll . . .

KELETI ARMAND: ZSIDÓ BOLTOS A XVII-IK SZÁZADBÓL.

Frankfurt városának régiségtára egy XVII. századbeli zsidó ház berendezkedésének hivatalos leírását bírja. Tekintettel arra, hogy e korban olyan jogi aktusok, mint például a hatósági foglalás stb. a zsidókkal szemben nem volt szokásos, mert vagyonukat egyoldalú intézkedéssel konfiskálhatta a hatóság és ez mindenféle foglalást fölöslegessé tett, igen ritkák az ilyen inventárok, mint amilyenről itt szó lesz. Érdekességét pedig az adja meg, hogy bepillantást enged egy zsidó interiőrbe, amelyet nem a mi fantáziánk rajzol meg, hanem rideg hatósági iratok.

A leltár tulajdonosaként *Seligmann Judt zur guldenen Krone* van megnevezve a bevezetésben, valamint a leltár felleveőinek nevei is ott szerepelnek: „*Mittwochss und Donnerstags des 4. und 5. aprílis 1694* — mondja a bevezetés — *haben wir Herrn Johann Christoffs von den Birghden I. U. Ltí. und pro tempore Actuarii Substitutus Theodoricus Doffessere und Joh. Henrich Richter Not. Caes. Pub. und Obrist richter auf Grg. ertheilten Burgerm. Befehl ordentlicher weiss inventirt und beschrieben Seligmanns I. z. guldenen Krone Haabe und vermögen, und nach dem geschehen, mit dem gewöhnlichen Gerichts Innsiegel verwahret.*“

Ekkép tisztába jutva a leírás hitelességével, tekintsük meg a XVII. századbeli zsidó házat. A leírás a „Bühne“-val kezdődik, ami magtárat jelentett és a délnémeteknél még ma is használatos a „Speicher“ szó helyett. Azután 4 kamrát ír le, 2 szobát, pincét, majd áttér az üzlet leírására, amely már nem a tulajdonképeni „zsidó-utcába“ nyílt, hanem a vele párhuzamos „Hinter den Predigern“-be. Ez a leírás mutatja, hogy jómódú emberről van szó, amit egyébként is fel kellene tételeznünk, mivel helységei a zsidó utcán túl nyúltak, már pedig ilyen elnézésben csak tehetős zsidóknak volt részük. Pontosan megállapítani nem lehet, hogy mi tartozott a háztartáshoz és mi volt pusztán árucikk. Lehetséges például, hogy a felsorolt ruhák egy része árucikk volt, minthogy a zsidóknak szabad volt régi ruhákkal kereskedniök, sőt újakkal is, amennyiben azok a helybeli céhmestereknél készültek. Ezeknek előrebocsátásával adjuk közre a leltárat az eredeti szöveg szószerinti fordításában.

FENN A MAGTÁRBAN:

- 1 zöldre festett fenyőfa-ágyfiók,
- 1 bölcsőpad és két bölcső,
- 1 fenyőfából való kékítőfogó és egy hozzávaló asztalka,
- 1 nagy fenyőfa-lisztsekrety, némi liszttel benne,
- 1 nagy elzárt fenyőfa-láda, amely (olvashatatlan írás) . . . állítólag egy idegen zsidónak a tulajdona, egy kisebb dettó, mely ugyancsak idegen ember tulajdonát képezné.

AZ (ELSŐ) KAMRÁBAN:

- 2 üres fenyőfa-láda, egy kenyérszakajtó és még egy üres láda,
- 3 rézüst, amelyek nemrég Darmstadtból származtak volna ide,
- 3 zárt fenyőfa-láda, amely ugyancsak megőrzésre volna átadva,
- 1 nagy fenyőfa-ágy, benne 3 pak régi ágynemű, melyek állítólag idegenek tulajdonát képezik.
(Néhány réz, cinn- és vaseszköz, a pincében hasonlóképen, lásd alant).

A MÁSIK KAMRÁBAN:

- 2 fenyő-ágy, bennük 2 régi alsódunya, ugyancsak 2 tollas dunya, ugyancsak 4 párna, 2 barchett-takaró, 2 pár rossz lepedő, 6 láda. (Papiros és vászon, lásd alant).

A HARMADIK KAMRÁBAN:

- 1 régi fenyőfa-polc, egyajtós,
- 1 nagy fenyőfa-láda, amelynek csak 1 lába van meg, benne 18 kenderlepedő, 16 asztalterítő, 8 törülköző, 5 szalvéta (egynéhány cínneszköz, papiros, kereskedelmi cikk, lásd alant).

A NEGYEDIK KAMRÁBAN:

- 1 fenyő-ágy rossz menyezettel, rajta egy fehér-kécsíkos függöny, amely 2 darabból és egy koszorúból áll (ágynemű, mint fent, de valamivel kevesebb),
- 1 nagy fenyőláda, egy lábbal (a benne lévő ruhákat, lásd alant),
- 1 pár gyermekágy lepedő, 1 aranyozott ezüstserleg fedővel, súlya 17 loth 1 quint (nyilván a ládában volt szintén; Szerző),
- 1 vaspántos üres láda,
(1 üres eceteshordó, teli eceteshordók, ruhadarabok, sárga- és vörösréz, eszközök, lásd alant).

A LAKÓSZOBÁBAN:

- 1 zöldre festett ágy, benne egy alsódunya, 5 párna, 1 barchett-takaró,
- 1 régi kihúzható díófa-asztal,
- 1 zöldre festett tresour, 2 ajtóval,
- 2 gyertyatartó, 1 nagy rézből való karosgyertyatartó, 4 dupla faligyertyatartó, 3 sárgaréz-ből készült csillár-lámpa,
- 1 tükör fekete rámában, 3 szarvasfej. (Cínneszközöket, lásd alant).

A HATODIK SZOBÁBAN:

- 1 fenyőből való kihúzható ágy, 1 alsóágynemű, 1 barchett-takaró, 13 párna, 1 kis fenyőláda, benne néhány fehér vászontárgy, 1 zöldre festett fenyőláda,
- 98 darab mindenféle héber könyv, (cínneszközök, ruhák, lásd alant).

A PINCEBEN.

- 2 hordó bor, egy nagyobb és egy kisebb vaspántos hordóban.
(Lím-lom hordókban, árúk, cínneszközök, l. alant.)

A „HINTER DEN PREDIGERN“-BELI ÜZLETBEN:

- 1 Fuder bor ebből az évből, ugyanolyan három hordóban 3 eresztés,
- 2 darab üres hordó, 1 nagy vörösrézmerleg.
(Lím-lom, nagyobbára hordókban, némi sárgaréz-eszköz, lásd lent).

RUHAKÉSZLET:

- (Férfiruha:) 1 fekete szövetből való „Schabbes-Mantel“, kis ezüst pitykéekkel, 1 fekete teveszőr-férfikabát, 1 régi bőr Coller, 1 fekete szövet Camisol, egy fehér tafotás férfigallér arany csipkével, (24 ing).
- (Női ruha:) 1 női „Schabbes-Mantel“ arany bort-nival, aranyozott csatokkal,
- 1 fehér női Coller, arannyal díszítve, egy díszes szalagöv két aranyozott csattal, 4 arany szegély-zsinór, 2 női gallér, 1 ezüst pléh a női gallér alatt,
- 1 fekete szövetkabát bársonyos díszítéssel,
- 1 fekete bársonykabát arany csipkével, 1 piros-virágos selyemkabát ezüstzsinórkákkal.
- 1 brokát mellényke, 1 selyem mellényke ezüst csipkével, egy hasonló aranyzsinórral, 1 piros felső-ruha, az ujjakon aranyzsinórral, egy pirosvirágos selyemkabát ezüstzsinórkákkal, 1 dettó, azonban arany csipkével; egy csíkos atlaszkabát, egy piros szövetkabát ezüstszegéllyel, egy fehér tafotakabát színes szegéllyel, egy világoskék tafotakabát (ilyennek viselése nemesi kiváltság volt; a Szerző) ezüstszegéllyel,
- 1 (női) kötény, egy aranyzalag csillámokkal (mit Flittergen),
- 1 tiszta fehér csipkefőkötő, egy piros tafotafőkötő ezüstcsipkével,
- 1 menyaszonyi ing (17 női ing).

CINNESZKÖZÖK:

- Egészben 106 kerek tál, 50 szögletes kis tál, 1 leveses-tál, 28 tányér, 4 üveg, 28 kanna, 2 vajtartó, 2 ágyüveg, 1 hordó régi cínneszköz.

VAS ÉS PLÉH:

egészben felkutathatatlan.

SÁRGÁ ÉS VÖRÖSRÉZ:

- 3 vörösrézveder, üst és tartály, 2 sárgarézgyertya-tartó, 2 előbbihez hasonló kis tartály, egy előbbihez hasonló üst, 4 kis szíta, egy mozsár verő nélkül.

LOM ÉS ENNIVALÓ.

- 228 darab sajt, ebből 147 kifejezetten „kóser“-nek megjelölve, 1 egész és 1 feltört hordónyi hering, 1 hordónyi apró mazsola, 1 hordó félig mézze

tele, 1 kis hordó méz, 2 hordó ecet felbontva és két hordó olaj, egy nagy fazék faolaj, egy doboz sáfrányvirág, egy hasonló doboz mustár, mindenféle gyökér,

80 ölnyi fehér lenvászon, 1 darab fehérített lenvászon, 1 munkászubbonny

(2 csomag fehér kölni cértapamut és 17 csomag kicsi; 75 font cértapamut, melyben 36 font Kölnből való),

1 kis láda mindenféle zsinórmaradékkal, 31 csomag lenzsinór, 1½ font pamut, 12 darab börszegély, 22 csomag gombostű,

1 kis hordó fekete szappan; 26 drb. kemény szappan, ½ skatulya mastix és tömjén, 3 köteg enyv, 7 font borkő,

1½ ball papiros, 16 szakításnyi fehér írópapír, 108 csomag kártya, mindenféle maradék, lim-lom.

*

Az itt felsorolt ruhák specifikációja vajmi nehéz. A plattdeutsch dialektus megfejtése ruhákra nézve, annál nehezebb, mert nagyrészüket ma már kiment a divatból, másrészt nincs rájuk magyar szó, mert nálunk olyat sohasem hordtak. Az egyes ruhadarabokat, amelyeket magyarul nevezünk, főleg Grimm utasításai szerint ítéltük meg (lásd Grimm, Schmeller, Jüd. Kleiderordnung Nr. 20.) — A lakószobában egy „Tresour“-t említ a jegyzék. Erre a szóra vonatkozólag dr. Gottlieb Schnapper Arndtnál (Aufsätze, Tübingen, 1906) találunk magyarázatot, aki kikutatta a szó jelentését; fiókos polcotkat jelöltek meg e szóval és Salzburgban ma is használják. — Az a „fuder“ bor pedig, melyről a bolt lajstroma számol be, hetedfélhektoliternél többet tesz ki, nevezetesen egy fuder mai mérték szerint 680 litert tesz ki.

Meg kell jegyeznünk, hogy a frankfurti zsidóknak a XVII. században a Városi-rend 77-ik §-a szerint csak olyan fűszert volt szabad árulniok, mely zálogként maradt náluk örökbe és ez a magyarázata annak, hogy olyan különös összeállítású a fent leírt bolt árúja.

BALLA ERNŐ: ARATÓK ZSOLTÁRA.

Uram, Te nagy és mindentudó,
Nézd, szomorú tavaszra ébredünk,
Földünk, bár nagydúsan vetettünk is,
Csak száraz, gaz konkolyt hozott nekünk.

Uram, mi ezért nem zúgolódunk
S bár a földre zúz súlyos átkod,
Miénk a vétek, s verjük a mellünk
S dacos fejünk porban im látod.

Uram, te nagy vagy és megbocsátsz,
Neved ajkunkon zsolozsmát fakaszt,
Tégy csodát és napbarnult karunknak
Hozz virágos, kalászos új tavaszt.

DR. SINGER LEÓ: SZEMELVÉNYEK A LÉGENDAK KÖNYVÉBŐL.

A MULT, A JELEN ÉS A JÖVŐ.

ét hajó beszélget egymással. Az egyik már öreg volt, a másik még ifjú. Az első akkor ért a kikötőbe, mikor az utóbbi épp indulni készült.

— Istenem, milyen hálátlan a világ — mondá amaz, — Én már kiállottam a vihar veszélyét, hősiesen megküzdöttem vele s nincs senki a parton, aki üdvözölne. Te meg még csak most indulsz az útra s ki tudja, milyen lesz a sorsod, kiállod-e bátran a vihart, meg tudod-e vívni a létharcot. Velel van a lelkük, velel az áldásuk.

— Ezen ugyan hiába sopánkodol — feleli a másik — örülj, hogy köszöntöttek, mikor útra keltél. Meglásd, hogyha visszatérek, a tiedhez hasonló sors vár én rám is. Mert a ma nem gondolja meg, hogy a holnap őt is ép úgy lebecsüli majd, mint ő a tegnapot.

AZ IGAZSÁG KÉT TÜKÖRBEN.

Messze Egyiptomnak volt egyszer egy királya, Suefrának hívták és Memphisben lakott. Ez a hatalmas Suefra azt álmodta egyszer, hogy minden foga kihullott. Reggel magához rendelte országának egyik legnagyobb bölcsét, aki híres álmfejtő is volt és elmondotta neki álmát.

— Uram, királyom, jaj neked — szólott a bölcs —, mind meghal előtted, akit csak szeretsz.

A király dühös lett a rossz hírt hozóra és szegényebbé tette országát egy álmfejtővel. Hivatott azután egy másik bölcsét, aki szintén jövődöt mondott, annak is elmondotta álmát.

— Uram, királyom — szólott az — üdvöt hirdetek neked. Hosszú életű léssz, *túléled* minden rokonodat.

S a király nyájasan mosolygott és busásan megjutalmazta a bölcsét azért a jóslatért, amiért a másiknak a fejét vette.

MILYEN LESZ AZ EMBER.

Mielőtt Isten megteremtette az embert, tanácsra hívta magához az Igazságot, a Szeretetet, a Jogot és Békét angyalát.

— Készítsünk embert — mondta — a hasonmásunkra!

És szólt az Igazság:

— Ne teremtsd meg az embert, nem az igazság lesz élte vezetője, hamisság, álnok lesz minden szava, minden cselekvése.

És szólt a Szeretet:

— Teremtsd meg, Uram, az embert, át fogja hatni melegen a lelkét, szeretni fog.

És szólt a Jog, miként az Igazság:

— Ne alkod meg, Uram, az embert, nem a szeretetet, de a gyűlölet tüze ég majd a szívében.

Lelkének nem lesz jogérzete, irigyságnak, gyűlölségnek, önérdeknek lesz a rabszolgája.

És szólt a Béke:

— Alkosd meg, teremtsd meg Isten a föld urát, teremtesd koronáját, Ott leszek mellette. Minek élnék, ha ember nem volna.

És vette Isten az Igazságot és a földre küldte. Azóta a földből sarjadzik az Igazság.

— Béke legyen köztetek is — mondta —, ha a szeretet ölelkezik az igazsággal, a jog csókot vált a békével — lesz ember az ember.

ÁBRÁNDOZÁS AZ ÉLET MEGRONTÓJA.

Ádám járta a virágos rétet, a pompázó édent, bebarangolta a vadregényes erdőt, bámulta annak ősi vadjaít. Szeme, lelke betelt a gyönyörűség e látásával és mégis, mégis valami kimondhatatlan vágy ébredt a szívében. Minden virág, minden madár megtalálja párját, akivel gondolatot cserél, kivel elbeszélget. Neki pedig megvan minden érzéke és minden képessége, mégsem nyíthatja szóra ajakát . . . És addig ábrándozott, addig merengett, míg le nem nyomta az álom szemeit.

Az Úr pedig kivette egyik bordáját és megalakította Évát, mert nem jó, hogy egyedül legyen az ember.

A „SZÉP“ PECSENYE.

Rabbi Józsuát kérdi a római helytartó:

— Miért tolvaj a te Istened? Miért vette ki Ádamból álmában bordáját, miért lopta meg, mikor aludt?

— Engedd meg, atyám, hogy én válaszoljak — szólott rabbi Józsuá leánya és azzal máris a konyhára fordult, honnan egy nagy darab húst hozott a szobába és ott az előkelő idegen előtt ütötte, nyomta, készítette el ebédre. Pompás pecsenye lett belőle. A vendégnek azonban sehogyssem volt ínyére az étel.

— Nem ízlik az étel, uram? — kérdi rabbi Józsuá leánya. — Látod, mily jó, hogy Ádám nem láthatta Éva teremtését.

MELYIK TETT JÓT.

A városnak a leggazdagabb és a legszegényebb emere szállt pörbe egymással. Mind a kettő magáénak vitatta a jó tett érdemét és büszke volt a foglalkozására. Az egyik alamizsnát adott, a másik alamizsnát vett

— Hogy is vetekedhetsz te én vélem — szólott a gazdag a szegény emberhez. Én már itt a földön élvezem tettem jutalmát, te meg boldog lehetsz, ha este hazatérve, találsz egy kis harapnivalót koldustarisznyádban. Én jót teszek a szűkölködőkkel, ruházom a mezítelent, csillapítom az éhséget, eloltom a szomjazónak szomját, hajlékot adok a földönfutónak és jó szót egy kitaszítottnak. De mit teszel te, mi a te erényed?

— Magad mondtad meg — felelte a koldus. — Boldog vagy, mondád, hogy segítheted embertár-

saídat, de ki tesz téged boldoggá? Én. Aki módot, alkalmat nyujtok neked a jó tett gyakorlására. Ha én nem volnék, a közjótékonyosság terén nem mutathatnál fel semmi érdemet. És ki méltóbb a jutalomra, kettőnk közül ki szereti jobban embertársaít, te-e, aki dözösöl, dúska a vagyonban és nem nélkülözöd azt, mit nekem adsz, vagy én, aki arcomnak a vérét, lelkem szégyenpirját adom oda neked, nyomorgok, koldulok, hogy *te* jótékony-ságot gyakorolhass, hogy *neked* érdemeid legyenek?

A LEGSZEGÉNYEBB.

Egy nagyon gazdag rabbi tetemes pénzösszeget adott a fia kezébe, hogy abból ne alamizsnát, hanem segítséget nyújtson városa minden szegényének.

A fiú bevégezvén körútját, beszámolt atyjának.

— Adtam segélyt — mondá — minden szűkölködőnek a városban. Említettek ugyan még egy szegény embert, de képzeld csak, hosszas keresésre egy korcsmában találtam rá, hol koldus létére ünnepi lakomát csapott, drága ételeket és italokat fogyasztott. Nem adtam tehát semmit sem neki.

— Rosszul tetted, fiam — szólott az apa. — Éppen tőle nem lett volna szabad megvonni segélyed. Ki tudja, mily nagy bánat nyomhatta a lelkét, hogy koldus létére ily fényes ünnepi ebéddel akarta eloszlatni gondját.

AZ „EMBERI“ NAGYSÁG.

Megállt két halandó a szent hajlék előtt. Az alkotás szépsége megragadta lelküket, magasztalták mind a ketten, de csodálatos, a fenséges mű mindkettő szívében ellenkező érzelmet fakasztott.

— Menjünk már, szólott az egyik. Lever a nagyság engem, itt az isteni mű mellett érzem legjobban földi gyarlóságom.

Maradj csak, ne bujj el, feleli a másik. Lásd, engem felemel, büszkévé tesz az a tudat, hogy ezt a felséges művet is emberek alkották. Nem sújt le a földre a nagyság, de felemel az Alkotóhoz.

KOMLÓS A.: ŐSZ A NYÁRBAN.

Előbb még tarka nyár volt. Most hűvös szél lehel
A topolyfák között, miknek levele hull
És a mezőn, minek piros mályváirul
Bágyadt, fehér lepék hullnak le ezrivel.

Ott, túl a messziben sötét hegység ível.
Mint sejtett gondok a jövő homályibul
Tűnnek fel a hegyek; felőlük köd tolul,
Az ég fönn álmodik. Mi száll a szíven el? . . .

Boglyák mentén, a sínen a vonat feketél,
Dús füstje lecsapódik a szomjas, tikkadt porra,
Egy cséplőgép morog szomorú unalomban.

Hűvös szomorúság fú a szívben és a réten,
Már ottan hallgatózik szeptember hús kódében
Az ősznek bánatos, hűvös, tömjénes gyásza.

SZILÁGYI JÓZSEF: RÉGI ÍRÁSOKBÓL.

Mottó: Kaftános ősom, nem restellek én,
Ki a páncélt se módfelett imádom.
Kíss József.

Hakó, elsárgult írásokban lapozgatok. A nagyanyám levelesládájából találtam őket. Elporladtak már a kezek, amelyek ezeket írták, s elporladtak már a szívek is, amelyek ezektől az írásoktól boldogulásukat, üdvösségüket várták. Mégis száz év után még mindig kivilágít a betűrengetegből, kiordít, mint a harsona a szó, hogy: zsidó. Mint a Jókai Peregrinusában, a hőst nevével üzik el, tovább a végtelen bolyongásba, úgy ezeknek az írásoknak a névtelen hőseit is a fajuk, a zsidó voltuk hajtotta egyre tovább, ki a nagy világba. S ha egyszer nyugtalan vérük megpihent s végre nyugodni vágyott, akkor előállott a törvény a maga vasszigorával s az üzte őket tovább, éppen azért, mert zsidók voltak. De ha mégis akadt egy férfi a kiválasztott népből, aki legyőzve lázongó vére szilajságát, a fajfenntartás ösztönétől indítva, le akart telepedni és legyőzte a paragrafusok tengernyi hadát, akkor megszégyenítő módon elválasztották többi embertársától s véres verejtékkel szerzett kenyere felét le kellett tenni a haza oltárára, „zsidó adó” gyanánt.

Keserű harcot vívtak ezek az emberek! Esővel, széllel, viharral s rekkenő meleggel, útonállóval és a törvény őreivel, de meg nem állottak az úton, haladtak a kítűzött cél felé, hogy gyermekeiket becsületes emberré neveljék.

S néha-néha szombat délután hűséges Szálíjukkal elálmodoztak arról, hogy valaha a zsidó is ember lesz. Hogy felemelt fejjel járhat ő is s nem kell kivert eb gyanánt a szűk sátorokon keresztülosonnia. Hogy szabad majd az ő fiának is tanulni és a kis Joszelok, Jakabok és Móríkok is lehetnek orvosok, ügyvédek, vagy uram bocsá' tanárok. Katedráról hirdethetik a jövő embereinek a tudás ígését.

De addig járni kellett az országutakat télen-nyáron, parasztokkal veszekedni, haramiáktól az életet kikönyörögni s az adót pontosan lefizetni, hogy péntek estére meglegyen a meleg étel és hogy azt nyugodtan el is lehessen költeni.

Ezrek éltek így le a maguk szürke életét, kisebb, nagyobb tragédiákkal vegyest. Egy ilyen névtelen hőst a kötelességnek akarom egykori írások alapján leírni. Nem válik ki a többi közül semmivel sem. Küzdött, mint a többi, élt, mint a többi s meghalt, mint a többi. De éppen azért írom le életét, mert prototípusa a száz év előtti városi zsidó életének. Haramiákkal nem volt ugyan dolga, de a társadalmi haramiák és a törvény őrei annál inkább megnyaggatták.

De hadd beszéljenek az írások maguk. A legelső közülük egy házassági szerződés, melyben Spitzer Márk Főgele b. Izsáknak 1200 bécsi arany möringot

biztosít. Tehát egy jómódú ember kötött házasságot, mert bőkezűen a szokásosnál hatszorta nagyobb összeget ad nejének. Annál nagyobb aztán az ellentét a többi iratokban. A második egy latin nyelvű kérvény, mely 1829 januárjában kelt. Külső lapján ez áll a fórumok 8 soros címe után: „Marcus Spitzer contribuens Judeus Pestiniensis Jus Tolerantia donati Patris sui Lobl Boskovitz Spitzer, qua eiusdem filius primus genitus in se Benegnino Gratiose transferendum ordinari degenusuplixi fit.” Magyarul: „Spitzer Márkus adózó pesti zsidó, minthogy jus tolerantiával megajándékozott atyjának, Löbl Boskovitz Spitzernek elsőszülött fia, alázattal esedezik, hogy az (t. i. a jog) reá kegyesen és jóságosan, a szokás szerint, átruháztassék.” A kérvény maga is latinul van írva; még pedig igen érdekes latinsággal. A klasszikus költők használta legszebb kifejezések után oly hibákat találhatunk, amelyek egy közepes latinista diáknak is szégyenére válnának. Látszik, hogy az írójuk sokat olvasott a nagy latin költők műveiből, de maga nem igen beszélt latinul.

Kérvényében előadja, hogy atyja Pesten élt 1790-től 1804-ig, a zsidó törvények szerint és jus tolerantiával bírt. Mellékeli a zsidó hitközség német nyelvű bizonyítványát, amely szerint: ő Pesten született s atyjának, ki tolerált zsidó volt, becsületességét és morális érzékét örökölte.

Ő maga kifogástalan életmódját két lakásbizonyítvánnyal igazolja. Egyik még özv. édesanyjáról szól és így hangzik:

Zeugniss,

Dass die Jüdin Katharina Spitzer durch Acht Jahre mit Ihrem Manne und ein Jahr als Wittwe bei mir unterfertigten in Zins gewohnt hat und während diese neun Jahr' haben sich selber ruhig und ordentlich Verhalten. Bescheinige hiermit

Pest am 28-ten November 1819

p. h.

Joseph Ditrich
Baumeister

A másik bizonyítványt Páncély Antal armális nemes állította ki. Valószínűleg Spitzer Márkus nagyon lekötölte valamivel, mert ő „Herr Markus Spitzer”-nek (nem Jud-nak) aposztrofálja lakóját, minden akkori szokás ellenére.

Úgy látszik a bizonyítványok hatottak a „bölts Magistrátus”-ra, mert 1830-ban, (tehát a következő évben) már megadták a jus tolerantiát. A sikeren felbuzdulva, vagy még inkább a szükségtől kényszerítve, 1831-ben benyújtott egy újabb kérvényt Spitzer Márk, amelyben vegyeskereskedés és fehérneműárusításra kér, latin nyelven, engedélyt. Kérvényéhez csatolja a jus tolerantiát megadó határozat közjegyzői másolatát és Birly Flórián lakás-bizonyítványát. Ez a kérvény azonban sikertelen maradt. Egyszerűen megokolás nélkül nem

engedélyezték. Pedig igazán meghatóan okolja meg kérését, amikor azt írja: „quod uxoratus, tribusque prolibus gravetus sim“ (mivel nős vagyok és három gyermek terhe nehezedik rám); más helyütt meg azt írja: „qua numeroso Familia mea alleviam procuram possim“ (hogyanagyszámú családommal a mindennapi kenyerem meglegyen).

Szerencséjére elég jómódú ember lehetett az akkori viszonyokhoz mérten, amit különben házassági szerződése is mutat. Mert másképen 1831-től 1847-ig éhenhalhatott volna. 1847-ben adták meg t. i. végre, sok fórum megjárása után, a kereskedési engedélyt. A jegyzőkönyvi kivonatot, amely erről szól, érdemesnek találom a maga egészében közölni, érdekes táblabírói nyelve és stílusa miatt.

Az 1847-dik évi Június hó 25-i Pesten tartatott Tanács Ülés

10895.

Jegyzőkönyvének kivonata.

Batisz Károly tanácsnok úr Spitzer Márk hébernek m. é. 12138. számú folyamodványára, mellyben fehér ruhaneműek és rőfös portékákkal kereskedésre engedelmet megadatni kér, tudósítást tesz.

Jelentetteknél fogva esedezőnek a kért engedelem megadatván, jelentő úr attól a 20 pftnyi taksát beszédni és ezt a jk. közlése mellett a szegényalapítvány számára a házi pénztári hivatalnak átadni fogja.

Kelt mint fent.

díj fizetve

Sifftegy

p. h.

Kiadta:

Szén Miklós

főjegyző.

A sokat hánytatott zsidó végre révbe jutott. Megadatott neki annyi könyörgés után a mód, hogy kenyerét megkereshesse. Fájának kereskedelmi szelleme és ügyessége párosulva az ő szinte makacs kitartásával, amellyel eddig is sikerült jogaát kivívnia, most már biztosították számára a megélhetést.

A nyugodt élet azonban nem tartott sokáig. A 40-es évek rányomták bélyegüket a pesti zsidóság sorsára is. 1848-ban a magyar lakosság lázadt fel a zsidók ellen s a világosi katasztrófa után a bresciai hiéna, Haynau, nyomorgatta meg a magyar zsidóságot. A Bach-, a Schmerling-korszakot szerencsésen átúsztatta a mi Spitzerünk s csak 1855-ben volt kétszer baja a hatóságokkal. Egyszer az adót nem fizette be idejében, másszor pedig nyilvános helyen árult, holott engedélye csak zárt helyiségre szólott. Az ezekről szóló irásokkal azután végeszakad az aktacsomónak, mely egy emberi életet vezetett végig bennünket. A történetünk hőse eltűnik előlünk a tömegben. Hogy mi lett belőle, nem tudjuk. Megérte-e a jobb kor virradását, vagy előbb hunyta le szemeit az örök álomra, arról az irások nem szólnak. Csak annyi tény, hogy a

sorsüldözte, de mégis törhetetlen akaraterejű zsidónak unokája Pest egyik leghíresebb orvosa volt. S a zsidót kergető nagyurak veszendő életük megmentését Ahasvérus ivadékától várták.

Egy zsidó életét írtam le, de ha tízét vagy százét tártam volna olvasóim elé, akkor is mindennütt ugyanazokkal a küzdelmekkel, ugyanazokkal az arcpíró megalázásokkal találkoztunk volna, mint az írásom hősnél.

Sujtották vasökölrel, megrúgdosták, sárba lökték őket, de a régi zsidók letörölték arcukról a szennyet és küzdöttek szívósan tovább a családjukért, a megélhetésért. Keményderekű emberek, valóságos titánjai a küzdesnek voltak ők, s ha az elpuhult utód félve néz fel tisztos alakjukra, merítsen belőlük energiát az élet küzdelmeire.

LORD BYRON HÉBER MELÓDIÁIBÓL: BELSHAZZÁR LÁTOMÁSA.

Trónján ült a király,
Termén főemberi;
S fényt szórtak ünnepén
Lámpáknak ezrei.
Ezer arany kehely
Pogánynak onta bort;
Pedig Judában szent
S az Úr edénye volt.

E termen és órán
Kéz tünt fel hirtelen
És írt a kőfalón,
Mint puha fővenyen;
Csupán egyetlen kéz
Embernek kézfeje,
Végiment a falon
S betűket rótt bele.

A zsarnok látta s félt
S nem kért már élvezet;
Arcát vér elhagyá;
Szó torkán reszketett:
„Hívjátok a világ
Legbölcsebb emberit,
Fejtsék e szókat meg,
Mik kedvem elveszik!”

Jött száz bölcs chaldí jós,
De művük mind meddő;
Némán meredt a jel,
A csendje döbrentő.
S Babelnek fiaí
Tanultak szerföloott,
Tudásuk mítsem ért,
Láttak, de semmi több.

Király szavára ím
Egy ifjú áll elő,
Külföldi és fogoly,
A titkot ismerő.
Lámpák égtek körül,
A jóslat írva állt;
Megfejté este még
Es másnap már bevált.

„Belshazzár sirja kész,
Országa elmúloott;
Mégmerve serpenyőn,
Mint por, annyit nyomott.
Palástja szemfedél
És baldachinja kö,
Kapujánál a mēd
És trónján perzsa fő!”

Ford.: Berkeley György.

TOLL- HEGYRŐL

WEININGER: NEM ÉS JELLEM. Fogadni mernék, hogy rövid idő múlva a lipótvárosi bakfisok és bankfiúk bibliája, legújabb testamentuma, Weininger: Nem és jellem című evangéliuma lesz, amelyből épp úgy fognak a zsúrokon citálni, mint annak idején a Kraft und Stoffból, vagy később az Also sprach Zaratustrából. De a Kraft und Stoff legalább csakugyan a materiális világnézet alfája volt és minthogy legtöbbször nemcsak az omegáig, hanem a bétáig sem jutottak el, szép csendes, illetőleg zsúrbeszédese analfabéták maradtak; a Zaratustra pedig, ...igen, a Zaratustra a patétikus költészet csímorasszóját jelenti és bár ismernék annyian, mint ahányan beszélnek róla és akkor egészen rendben volnának az ügyek. De Weininger egy örült és nemtelen renegát, aki megcsinálta a maga filozófiácskáját — renegátságának és nemtelenségének igazolására. A nők nem szerették vagy nem szerethették, hát csinált egy szörnyű elméletet a nőkről, akik szerinte nullák, sőt annál is kevesebbek, mínuszok; elhagyta zsidó hitét és menten csinált egy félelmetes elméletet a zsidókról, akiket egy sorba állít a négerekkel és vadmacskákkal. Weininger egészen fiatalon pusztult bele örültségébe és hátrahagyta munkáját, a Nem és jellemet, mint egy örült utolsó rémtettét, amelyet minden józan ember csak sajnálhat. De azért egészen bizonyos, hogy a poraiból feltámasztott Weininger magyar nyelven karriert fog csinálni és a 17 éves bankfiúk és bakfisok legnagyobb kedvence lesz. Hogyne! Amikor olyan furákat mond a nőkről és a zsidókról. A nőkről és a zsidókról furákat mondani pedig olyan „modern“ dolog.

AZ ASTER ÉS A TALMUD. Méltóztattak-e már valamit hallani az „Aster“ kiadóhivataláról? és méltóztatnak-e tudni, mit is ad ki ez az Aster kiadóhivatala? Hát én megsúgom: a Talmudot adja ki az Aster magyar nyelven. Ugyebár, ez elég szép és nagy gondolat? Egy szerkesztőségben együtt ül a rabbiszeminárium tanári kara és a pesti rabbínátus tagjai s együtt törlik a fejüket, hogy miként adják vissza magyar nyelven a komplikált talmudi kifejezéseket, majd hosszú, közös megtárgyalás után megállapodnak a helyes szöveget illetőleg. Ugyebár, ez gyönyörű munka volna! Ámde az Astert antiszemita krájlerosok csinálják, akik ezt a cirkulárefélét küldték szét:

„Értesítés egy kifogyó műről. Kegyeskedjék megengedni, hogy még egyszer (!) felhívjuk nagybecsű figyelmét a Talmud magyar fordítására, melynek II. kiadása is már fogytán van és újabb kiadást többé nem rendezünk belőle (be kár! ejnye be kár!),

oly óriási üldöztetésnek voltunk kitéve (szegénykéek!), hogy azt semmi pénzzel megfizetni nem lehet (kivéve 6 kor. 30 fillér utánvétellel, melynek ellenében a mű kapható). Aki tehát érdeklődik e rendkívül szenzációs mű iránt, az szíveskedjék most megrendelni, amíg nem késő, mert azután nem lesz kapható. (Annyi ezresem legyen, amennyi később is kapható lesz!)

„A Talmud az igazi zsidóság tükre, erkölcsi törvénykönyve, féltve őrzött titka (le van fordítva németre és nagyrészt latinra), a rabbiképzők tananyaga. Nincs mű, ami ennél érdekesebb lenne; az ember le nem tudja tenni az utolsó sor elolvasásáig (kár, hogy a szerkesztők és fordítók egyike sem olvasta el!); nincs az a pornografikus könyv, amelyben több ocsmányság lenne, nincs olyan anekdota-gyűjtemény, amely úgy kacagtatna, mint a Talmud, amelyet a titokzatosság homálya fődött el eddig még a zsidók előtt is (hát még a nem zsidó „fordítók“ előtt!). Megismerjük belőle a család és uzsorázás recipéit, amiket jól hasznunkra fordíthatunk (ejnye no! a kis ravaszok!), a zsidóság világalomra való törekvését (!) és elsőbbségét (!) minden nép fölött, az asszonyról szóló förtelmes utasításokat (Brrrrrr!...); találunk benne hajmeresztő kegyetlenségeket (Brrrrrrrrrrrr!...), milyeneket rémregényekben sem lehet olvasni és a misztikus álcódák örületes túlzásait. (No, ezt szépen megmondták!)

„Több mint 200 mágán, ezernél több pap s még több ügyvéd, hivatalnok, továbbá földbirtokos, iparos és kereskedő — akiknek folyton zsidókkal van dolguk — rendelte meg már e művet, mely nem lévén néppárti förmedvény (oh, dehogy is! Isten ments!), a protestáns lelkes karnál is lelkes (!) fogadtatásra talált. E könyvnek egy öntudatos (!) keresztény házból sem szabadna hiányoznia, mert létérdekünk (persze, persze! Amikor úgy kell az a 6 kor. és 30 fillér a szegény „fordítók“nak!) követeli, hogy megismerjük a Talmudot, ha már együtt élünk a zsidókkal. Ébredjünk fel végre a közönyösség letargiájából! (Nagyon szép!) Nyissuk ki a szemünket és ismerjük meg ellenégeink fegyvertárát! (Gyönyörű!) Legyünk férfiak és ne szaporítsuk azon félénkek számát, akik a zsidók miatt nem merték megvenni ezt a mindenkire nézve (de különösen a fordítókra!) olyannyira fontos művet! Hazafias üdvözléssel

az „Aster“ kiadóhivatala.“

És most jön a legfontosabb rész:

„Megrendelő lap. Alulírott megrendelem a Talmud magyar fordításának két kötetét 6 korona 30 fillér utánvétellel. Név..., Foglalkozás..., Lakás...“

Lám, lám, hogy használt nekik a talmudban való búvárkodás! Kötően értenek a „krájléráj“-hoz, ha már a talmudhoz nem értenek a derék „fordítók“. Áldja meg őket Izrael jóságos Istene minél több naív és könnyen becsapható olvasóval és minél több 6 korona és 30 fillér utánvétellel.

A HAZAFIATLAN CHÉDER. Szegény boldogult kisvárdai chéderbeli tanítóm, Reb Sáje melamed, bizonyára megfordult a sírjában, mikor az őrangyal megsúgta neki, hogy itt, ezen a veszekedő sártekén kisütötték a szegény kis chéderről, hogy hazafiatlan, sőt tán egyenesen hazaáruló, magyar nemzetellenes nemzetiségi fészek. Maga Reb Sáje, — Isten nyugosztalja jószágos lelkét — csak azt tudta, hogy a chéder szűk és levegőtlen, ami bizony nem méltó sem a Tórához, sem a Tóra tanulóihoz. Mondogatta is gyakran: „Fiaim, majd lesz még szebb chéder is. Talán én is megélem még, de ti biztosan megéletek az időt, amikor a messiás megjön és akkor, hisz tudjátok, a színházak, cirkusok és egyéb mulatóhelyek a Tóra tanházaivá változnak át. Milyen passzió lesz majd gemorét tanulni a pesti operában! Szegény Reb Sáje nem érte el a boldog időt (sok tanítványa jár ugyan már az operába, de nem gemorét tanulni), amint hogy nem érte el egy másik álmának megvalósítását sem. Fel szeretett volna menni audienciára a király elé és megmagyarázni neki, hogy a jámbor zsidók csak azért nem szeretnek katonáskodni, mert nem kapnak kóser kosztot. Rendelje el őfelsége, hogy a zsidó katonákat kóser ételekkel lássák el és akkor a legjámborabb zsidók is önként, már chédergyerekkorukban jelentkeznek katonai szolgálatra. „Mert hát a jámbor zsidók nem a háborútól félnek, hanem a tréfi kosztól. Hisz melyik zsidó nem áldozná fel életét a hazáért, amelyben nem is érezni, hogy góluszban vagyunk“. És most azt kell hallani szegény boldogult Reb Sájének, hogy a chéder valami hazafiatlan intézmény, valami hazaáruló nemzetiségi szervezet, akárcsak a Magyar Ito — az Alkotmány szerint. A mi hazánkban tehát senki sem kerülheti el a hazafiatlanság vádját. Egyszer a chéder árulja a hazát, egyszer meg a zsidó gimnázium, egyszer az IMIT, egyszer az OMIKE, egyszer a cionisták, egyszer meg az itoisták.

A PÁPA GÁRDÁJA ÉS A ZSIDÓK. Szó sincs róla, a pápa gárdájának és a zsidóknak semmi közük egymáshoz. Mégis legutóbb Rómában a pápa gárdája eszembe juttatta a zsidókat. Éppen a Vatikán könyvtárában ültem, amikor az örök hirtelen titokzatosan sugdolózni kezdtek, hogy a „svájci gárda“, a pápának 100 svájci legényből álló testőrsége fellázadt és kivonult tüntetni a Szent Péter-templom elé. Mikor délben kijöttem a Vatikánból, a napilapok rikkancsai már tele tudóval kiáltották az ujságokban ölnyi betűkkel megírt hírt, hogy a svájci „gárda meghal, de megadni nem adja magát“. A gárda „szocialista“ követeléseit a szentszék megtagadta, a svájciak pedig kivonultak tarka ruhájukkal, hosszú lándzsáikkal és dobolva énekelték a Marseilleiset. Én pedig eltűnődtem azon, hogy íme, a pápa gárdájában is tért hódított a szocializmus, pedig a pápa testőrsége között igazán nincsen egyetlen egy zsidó sem. A szocializmust tehát, úgylátszik, mégsem a zsidók „csinálják“, hanem az élet. *Secundus.*

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI. Nyári holt szezón és közgazdasági krízis sem tudta megbénítani azt a nagy és lelkes érdeklődést, amelylyel a magyar zsidóság az Országos Magyar Izr. közművelődési Egyesület munkáját és a Mult és Jövőt kezdettől fogva felkarolta. Legutóbbi számunkban közöltük dr. Hevesi cikkét, amelyben az OMIKE tizennyolcadik kultúrintézményét jelenti be. Ez az új institúció méltán fog sorakozni az OMIKE eddigi kultúrális és humánus intézményeihez, amelyeket a magyar zsidóság annyi szeretettel vett pártfogásába. És mindenesetre az OMIKE eme egyre fokozódó munkásságának, valamint a Mult és Jövő sikeres kultúrmunkájának nagy-szerű elismerését kell látnunk abban, hogy a tagjelentkezés az egész országból ebben a kritikus időben sem csökkent.

A legutóbbi két hétben ismét körülbelül 200 új pártfogó tag jelentette be szerkesztőségünknek az OMIKE-be való belépését, hogy a 20 korona évi tagdíj ellenében tagilletményül kapják a Mult és Jövőt. A jelentkezők névsora a következő:

20 koronás tagsági díjjal: dr. budai Goldberger Leó gyáros Budapest, dr. Baracs Marcel a budapesti ügyvédi kamara ügyésze Budapest, dr. Temesváry Rezső egyetemi m. tanár, kórházi igazgató Budapest, dr. Hűvös József ügyvéd Budapest, dr. Reisz József ügyvéd Budapest, Montag Lipót földbirtokos Budapest, dr. Derera Henrik orvos Budapest, dr. Wittmann Mór ügyvéd Budapest, Markovits Ignác vállalkozó Budapest, Freudenberg Rafael igazgató Budapest, Kattler Bernát kalapgyáros Budapest, Drucker Géza nagykereskedő Budapest, Hartmann Hugó fakereskedő Budapest, dr. Ujlaki Géza ügyvéd Budapest, Hirsch József Lajos építési vállalkozó Budapest, Tibor Róbert a Magyar Érték- és Iparbank igazgatója Budapest, Kovács Imre igazgató Budapest, Lóránt Antal kereskedő Budapest, Spitz Hugó mérnök Budapest, Erényi László gyógyszerész Budapest, Jenei Ármán könyvkereskedő Budapest, Mocsári Mór kereskedő Budapest, Benedek Sándor hivatalnok Budapest, Benedek Dezső műépítész Budapest, Székely Izsó gyár-igazgató Budapest, dr. Kisfalvi Albert Rezső ügyvéd Budapest, Beck Dénes bankigazgató Budapest, Hermann Vilmos szállító Budapest, Weisz J. Jenő földbirtokos Budapest, Löw Vilmos ékszerész Budapest, Krausz D. Jakab kereskedő Budapest, Vas Frigyes kereskedő Budapest, Kondor László kereskedő Budapest, Neumann József igazgató Budapest, dr. Kepes H. Andor ügyvéd Budapest, Vas Lajos kereskedő Budapest, Kovács Mátyás kereskedő Budapest, Fényes Dezső tanár Budapest, dr. Fleischmann Sándor ügyvéd Budapest, Szekrényesi

Adolf igazgató Budapest, Propper Leó nyomda-tulajdonos Budapest, Kövesi Armin kereskedő Budapest, Pollák G. és Társa szállító Budapest, Bodek Jakab kereskedő Budapest, Pápai Ernő nyomdai műintézet tulajdonosa Budapest, Kalledey Mór és fia kereskedő Budapest, Dessauer Emil kereskedő Budapest, dr. Fischl Armin orvos Budapest, Stern Kálmán kereskedő Budapest, Rosen Márkus kereskedő Budapest, Stein Jenő gyáros Budapest, dr. Jacobi Béla ügyvéd Budapest, Beér Sándor kereskedő Budapest, Mayer és Moller gyáros Budapest, dr. Fischer Jenő nőorvos Budapest, Murai Arthur kereskedő Budapest, Fenyő Imre kereskedő Budapest, Róth Márk gyógyszerész Budapest, dr. Raáb Manó orvos Budapest, Grosszmann Manó Budapest, Szalvendy Artur nagykereskedő Nyitra, Győri Ödön nagykereskedő, Miskolc, dr. Rosenberg Sándor ügyvéd Mármaros-sziget, Sternberger Hermann tanár Mármaros-sziget, Krausz Imre fakereskedő Mármaros-sziget, Kahan A. L. ügynök Mármaros-sziget, Weisz Mór fakereskedő Mármaros-sziget, dr. Schulhoff Zsigmond hitk. elnök Déva, Blum Zsigmond kereskedő Déva, Werner Ignác magánzó Déva, Gál Nándor takarékpénztári igazgató Déva, Singer Hermann mézáros Déva, Lefkovits Armin hitk. elnök Szászváros, Gottlieb Jenő Royal-szálló tulajdonosa Szatmár, Klein Miksa fakereskedő Alvinc, Barok Samu állatorvos Alvinc, Izrael Salamon Alvinc, Goldstein Simon Nagyszeben, Weisz Albert fakereskedő Nagyszeben, dr. Schwartz József orvos Nagyszeben, Ehrenkranz Salamon internátus-tulajdonos Nagyszeben, Jacobovits Adolf könyvelő Gyöngyös, Izr. Hitközség Miskolc, Rózsa-Árúház Nyíregyháza, dr. Mátyás Lázár Nagyszeben, Erdős Manó postamester Nagyszeben, Schönberger Adolf hitk. elnök Fogaras, Taglicht József Fogaras, Weber Márkus Mercur-kávéház tulajdonosa Fogaras, Deutsch Armin bankigazgató Brassó, Nuszbaum Vilmos nagykereskedő Brassó, Adler Adél Brassó, dr. Mandel Adolf ügyvéd Brassó, Méri Róbert fakereskedő Brassó, Ilovsky Sándor fakereskedő Brassó, Schönberger Zsigmond fakereskedő Brassó, Krausz Simon Csernátfa, dr. Kupferstich Armin ügyvéd Sepsiszentgyörgy, Pollák Lipót fakereskedő

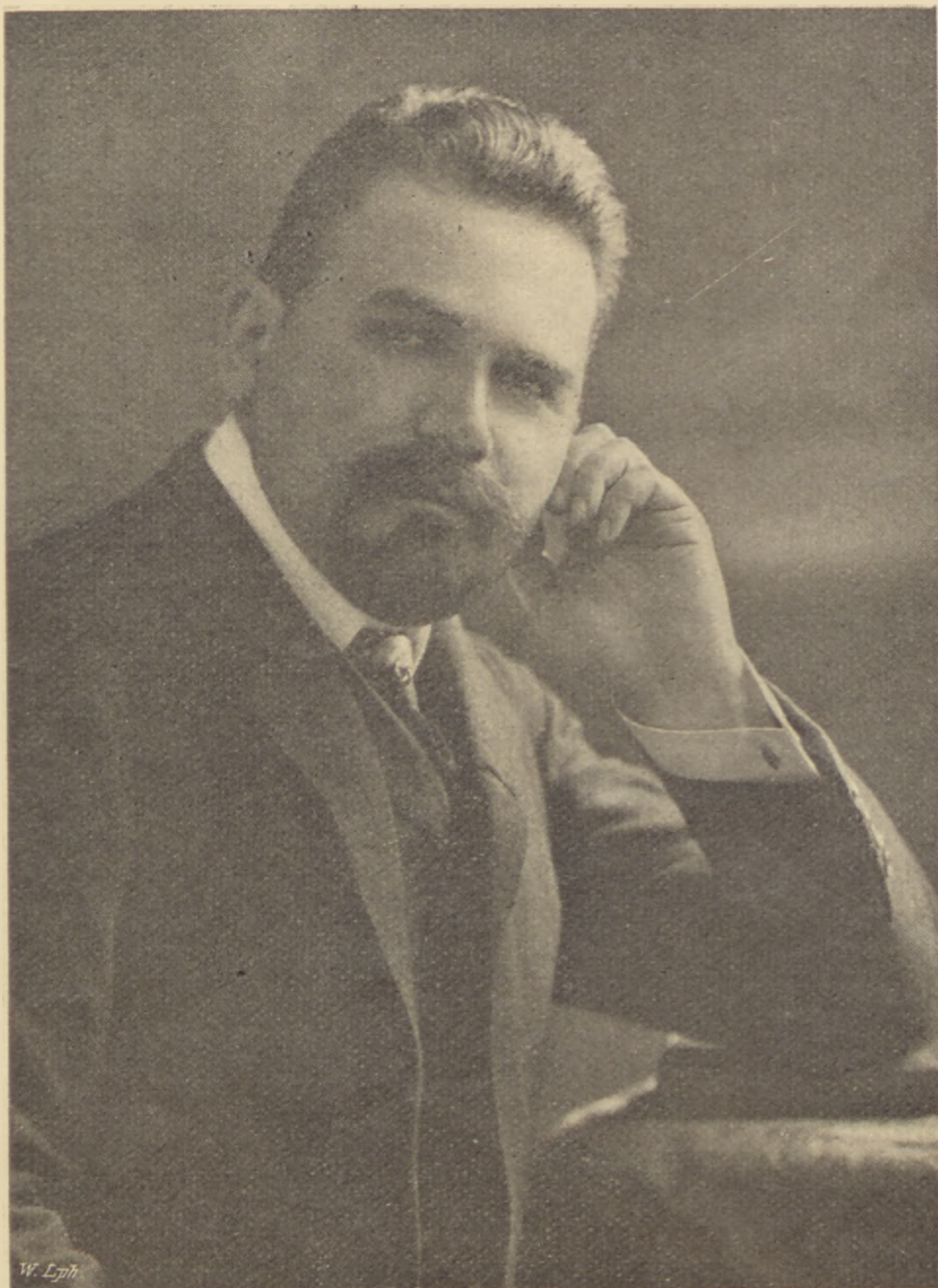
Sepsiszentgyörgy, Novák Benő fakereskedő Sepsiszentgyörgy, Fährndrich Mayer sörraktáros Sepsiszentgyörgy, dr. Kertész Jenő ügyvéd Sepsiszentgyörgy, Klein Albert fatelepi pénztáros Kézdivásárhely, László Farkas hivatalnok Kézdivásárhely, Steinberger László pénztárnok Kovászna, Strausz Zsigmond főpénztárnok Kovászna, Waldmann Armin raktárnok Kovászna, Weisz Ábrahám kántor Nagyborosnyó, Lichtenstein Samu kantinos Gyulafalva, Strelinger L. főerdész Gyulafalva, Halász Vilmos főraktárnok Gyulafalva, Moskovits Jakab főkönyvelő Gyulafalva, Becker Henrik igazgató Barátos, Brumberg Károly Barátos, Schwartz Ferenc hitk. elnök Nagyborosnyó, Neumann Gerő kereskedő Nagyborosnyó, Berger Nándor szeszgyáros Kézdivásárhely, Metsz Vilmos könyvkereskedő Kézdivásárhely, Niszel Adolf Csíkszereda, Blum Jakab Csíkszereda, Grosz Ferenc Csíkszereda, Ringwald Mór Csíkszereda, Fenyves Aladár Csíkszereda, Zimmermann Adolf Csíkszereda, Wender Dávidné Csíkszereda, Winkler Mór fakereskedő, Csíkszereda, Hubert Géza Csíkszereda, Bermann Mihály fatermelő Gyimes, Spitzer Jakab Kolozsvár, Grünstein Adolf Vasláb, Kohn és Schmergl Gyergyószentmiklós, Fekete Menyhért Gyergyószentmiklós, Balázs Vilmos sörraktáros Gyergyószentmiklós, ifj. Berkovits Jakab Gyergyószentmiklós, Havas Adolfné Gyergyószentmiklós, Berkovits Lázár Gyergyószentmiklós, Schönberger Jenő kantinos Hagótőalja, Löwy Armin igazgató Gyergyó-Várhegy, Adler J. pénztárnok Gyergyó-Várhegy, Erős Samu Bethlenfalva, Kohn Gyuláné Galócás, Somló Sándor Galócás, Charap Gyula Galócás, Szár Rudolf Galócás, Weisz Sándor Galócás, dr. Rosenberg Adolf Galócás, Bermann León Maroshévíz, Bójum Arthur Maroshévíz, Niszel Lőrinc Gyergyó-Tölgyes, Lenczer Lipót Gyergyó-Tölgyes, Haim Lipót Gyergyó-Tölgyes, Hirsch Hermann Gyergyó-Tölgyes, Weinrauch Berkó Gyergyó-Tölgyes, Szántó Samu Gyergyó-Tölgyes, Salamon Mór Gyergyószentmiklós, Hirsch Miklós fűrészgári igazgató Borszék, Niszel Herschka kereskedő Borszék, Blumberg József kereskedő Nyíregyháza, Neumann Róbert Csáktornya, Nuszbaum Samuel Fugyivásárhely, Vermes Ernő az

PIECHNIK

Legelőkelőbb szalon fejmosás, ond., fésülés és manikűr részére. Elsőrangú a hajmunkák (postischek) előállításában. Hajmunkáink kizárólagosan természetes színű hullámhajból készülnek. Specialista a hajfestés terén; csakis kipróbált, ártalmatlan szerek használatnak. A szépségápolást, arc- és fejmassagét elsőrendű erők végzik. A szépségápoláshoz szükséges összes kozmetikai cikkeknek nagy raktára. • Telefon 31. szám. Legújabb Képes árjegyzék gratis & franco! Polgári árak! Pontos és lelkiismeretes kiszolgálás!

Budapest, IV., Váci-utca 8., félemelet

Dr. Benedict Henrik.

Első Délmagyarországi Kalapgyár cégvezetője Temesvár.

Ezúttal is meg kell emlékeznünk azokról, akik nemes buzgóságukban a taggyűjtés körül fáradoztak: Balázs Vilmos Gyergyószentmiklós, dr. Neumann József háromszékmegyei főrabbi Sepsiszentgyörgy.

VALLÁSFILOZÓFIAI SZAKOSZTÁLY. Az O. M. I. K. E. új intézménye, melyről az előző számunkban dr. Hevesi vezércikke beszámolt, méltó figyelmet keltett országszerte. Úgy Budapestről, mint vidékről számos levél érkezett szerkesztőségünkhöz, amelyek dr. Hevesi eszméjét lelkesedéssel üdvözlék és annak a reménynek adnak kife-

jezést, hogy az O. M. I. K. E. új intézménye, a vallásfilozófiai szakosztály regeneráló hatással lesz a magyar zsidóságra, minthogy különösen az ifjúság nevelőit vallásfilozófiai elmélyedésre fogja serkenteni és így közvetve nagy és üdvös befolyást fog gyakorolni egész vallásoktatásunkra. A vidéki rabbik közül többen kifejtik, milyen új perspektívát nyit ez az új irány a zsidó pap jövődő működésére és egyben bejelentik, hogy máris részt kérnek az új szellemi munkából, amelynek a hatása a vidéken kell hogy épp úgy érvényesüljön, mint a fővárosban, ahol az O. M. I. K. E. eddigi kulturmunkája oly nagyszerűen előkészítette a talajt. A beérkezett hozzászólásokat természetesen egyelőre nem közölhetjük, minthogy a vallásfilozófiai szakosztály csak ősszel fogja működését megkezdeni és így nem volna helyénvaló az őszi üléseken bizonyára gyönyörűen kibontakozó programnak elébe vágni.

BENEDICT HENRIK DR. Az ő tudományos méltatása az orvosi szaklapok körébe tartozik és mi csak abból az alkalomból hívjuk őt áldásos rendelőszobájából a nyilvánosság elé, hogy a magyar zsidóság egyik leggrandiózusabb intézményének állandó munkatársa lett. A pesti izr. hitközség kórházának nagy nyereséget jelent, hogy Stiller Mór professzor állását ilyen méltó utóddal tölthette be, aki bizonyára az átvett tradíciókat úgy fogja tovább plántálni, hogy minden tekintetben lépést tarthasson a modern orvosi tudomány haladásával. Benedict Henrik dr. még egész fiatalon jutott a legelső magyar orvosok sorába, egészen friss munkakerővel küzdötte ki magának nagy pozícióját úgy az orvosi segítséget kereső nagyközönség, mint a tudományos egyetem orvosi fórumának képviselői előtt. Dr. Benedictnek megadatott, hogy orvosi zsenialitását fiatalkorban érvényesíthesse, úgy a gyakorlati életben, mint az egyetemi katedrán, ahol már rajongó tanítványok veszik körül. Épp úgy, ahogy rajognak érte azok a nagyszámú szegény emberek, akiket tiszta humanizmusból szokott orvosi tanácsában részesíteni. Ennek az igazi filantropiának a művelésére természetesen még nagyobb tere nyílt most a zsidó kórházban, ahol csak áldás és harmonia kísérheti működését.

Dr. Ehrenfeld Bertalan

ügyvédi irodája folyó évi június hó 15-dikétől
Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-
utca 6. szám alatt van. ☎ Telefon: 146-92.

ELSŐRANGÚ CIPŐK

EPSTEIN, Budapest, VI., Andrássy-út 40.
Telefon. Kobrak cipők dús választékban.

ALAPÍTÁSI ÉV

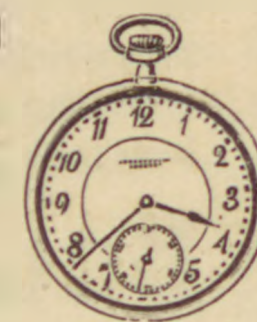
1862

• CHRONOGRAFH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANT

Svájc, Francia-, Angol- és Németország
zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.
BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

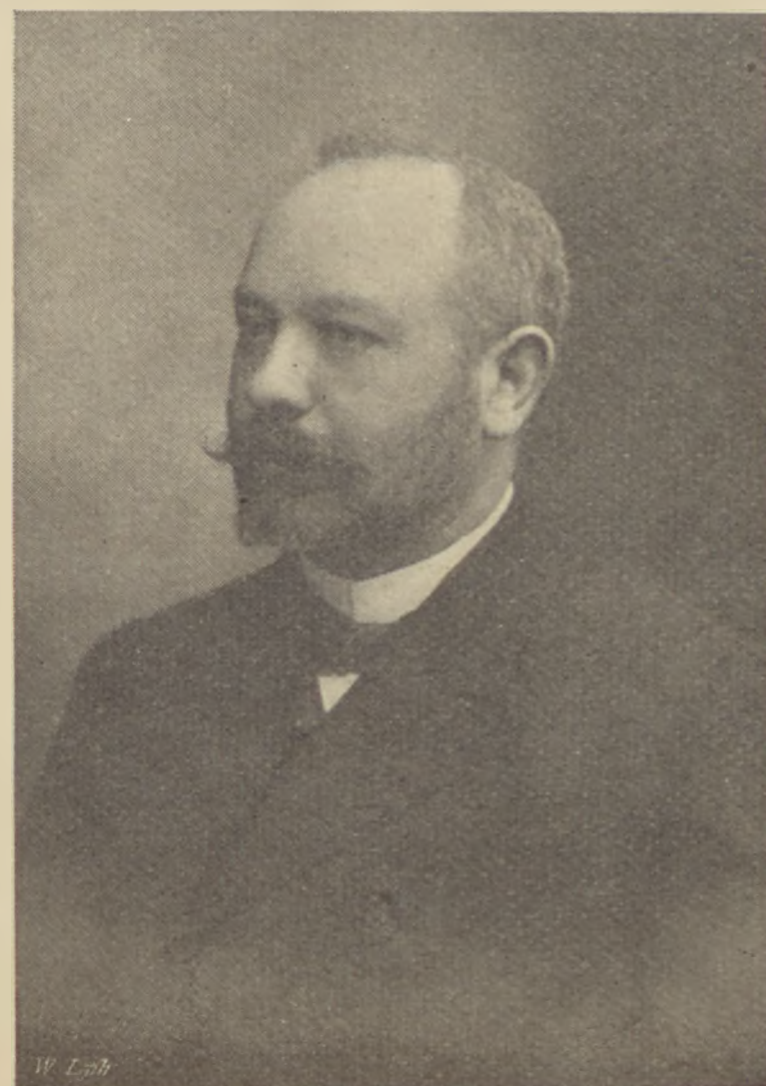
KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓ ÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

A JAFFAI HÉBER GIMNÁZIUM az idén bocsátja először tanulóit ki az életbe. Az intézetben eltöltött utolsó óra mély nyomot fog hagyni a növendékek lelkében. Történetesen az a férfiú tartotta az utolsó órát, kinek köszönhető nagyrészen, hogy a héber gimnázium létrejött. E férfiú dr. Metmann. Egyszerű szavakkal búcsúzott hallgatóitól és örömének adott kifejezést, hogy 8 éven át taníthatta őket. Az előadás után a többi osztályok tanulói virágokkal halmozták el a távozókat. Az első osztályosok e szavakkal: „Legyetek nyolc év múlva útmutatóink“ adták át virágaikat. 19 fiú és öt leány hagyta el e napon az intézetet. Kevés idővel ezelőtt a jeruzsálemi kormányzó, Mugid bey látogatta meg a gimnáziumot. A kormányzó egykor maga is tanár volt és így nagy érdeklődéssel vizsgálta és látogatta az előadásokat. A tapasztaltak fölött teljes megelegedését fejezte ki.

DR. NEUMANN EDE. Az Országos Rabbí-Egyesület, amely legutóbbi közgyűlésén az agg elnök, dr. Schnitzer Armin mellé ügyvezető alelnöknek dr. Neumann Ede nagykanizsai főrabbit választotta meg, ezzel a lépéssel nagy szolgálatot tett a magyar rabbikarnak, amelynek ügyeit mindenestre csak agilis és tapintatos kézzel lehet előbbre vinni. És dr. Neumann Ede, akire mint ilyenre esett az O. R. E. szerencsés választása, kétségtelenül befogja váltani a működéséhez fűzött

reményeket. Hiszen eddig is, mint a Rabbí-Egyesület hivatalos közlönyének, a „Magyar Izrael“-nek a szerkesztője bebizonyította, hogy a helyénvaló energikus felépést kitűnően tudja párosítani a helyénvaló legfinomabb tapintattal, hogy a lelkészhez illő, legmesszebbmenő altruizmust össze tudja egyeztetni a papi méltóságért való önértékes küzdelemmel. Dr. Neumann Ede, mint a „Magyar Izrael“ szerkesztője, máris sokat járult hozzá a magyar rabbikar pozíciójának megerősítéséhez és most tárgulthatásköre csak fokozni fogja agilitását és munkakedvét. Nem akarjuk most ebből az alkalomból dr. Neumann Ede zsidó tudományos irodalmi működését is méltatni. Ez az irodalmi munkásság, melyről több nagyértékű

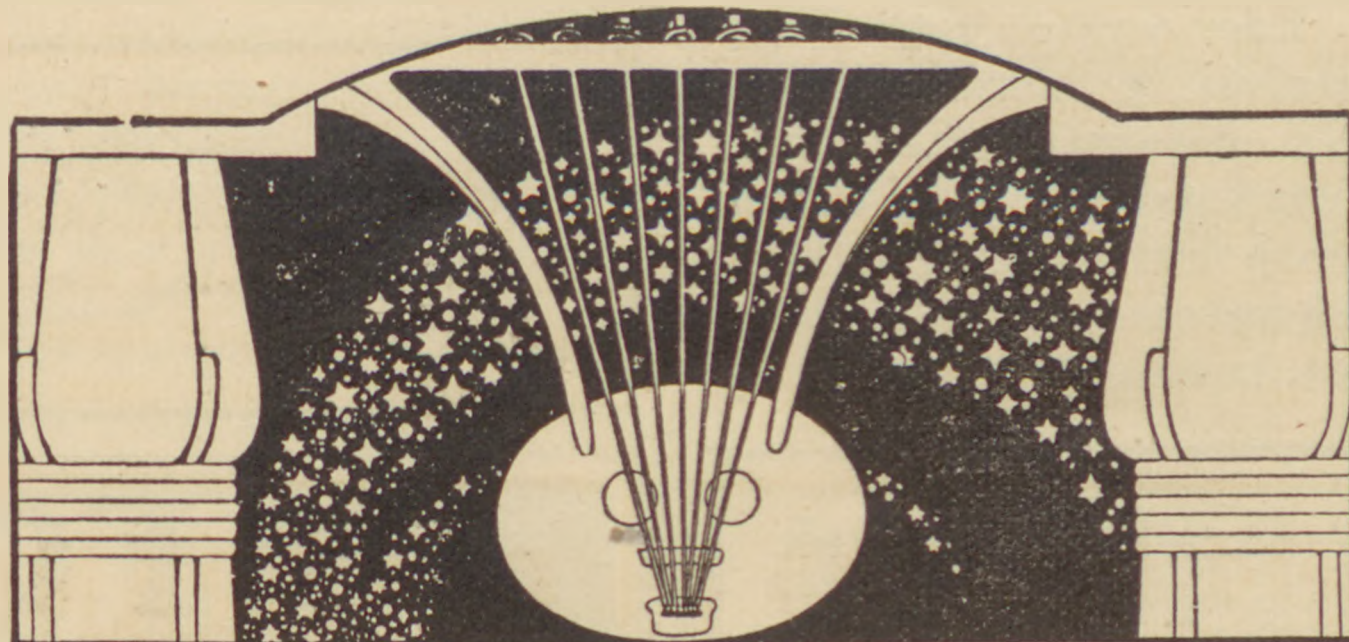
Dr. Neumann Ede.

LILIEN BIBLIA (DIE BÜCHER DER BIBEL)

kiadja: George Westermann, Braunschweig.

Albumalakú
nagy díszkiadás

A biblia leg-
szebb német
fordítása.

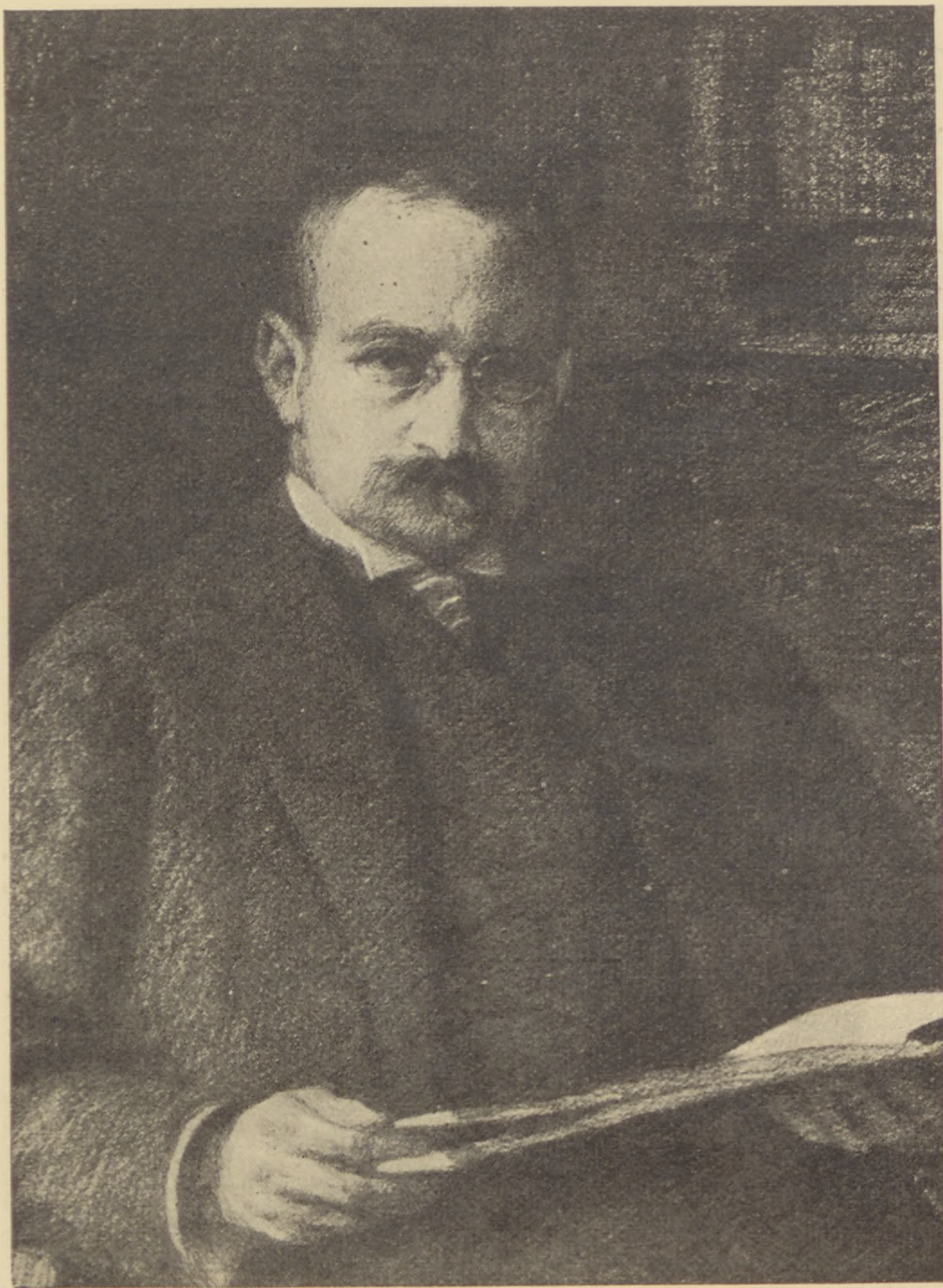

Albumalakú
nagy díszkiadás

Lilien gyö-
nyörű illusz-
trációival.

Eddig megjelent:

- I. kötet: Mózes öt és Józsuá könyve. Ára díszkötésben 18 korona.
 - II. kötet: Zsoltárok, síralmak, Énekek éneke. Ára díszkötésben 12 korona.
 - III. kötet: Jób, Példabeszédek, Prédikátor, Eszter, Dániel. Ára díszkötésben 12 kor.
- MEGRENDELHETŐ A „MULT ÉS JÖVŐ“ KIADÓHIVATALA ÚTJÁN
BUDAPEST, VI. KERÜLET, PODMANICZKY-UTCA 6. SZÁM ALATT.
Ugyancsak kiadóhivatalunk útján megrendelhetők Lilien eredeti rajzai és réz-
karcai, valamint az összes zsidó tárgyú képek és könyvek.

Rothauser Miksa.

kötet tesz tanúságot és amelyre még lesz alkalmunk visszatérni, mindenesetre szintén hozzájárul ahhoz az általános tisztelethez és becsüléshez, amelyet dr. Neumann Ede vonzó egyéniségével és személyi kvalitásaival a laikus világnál is kivívott magának. Dr. Neumann Ede igazi papi lélek, a szó legszebb és legzsidóbb értelmében: lelkes. És ez a legnagyobb biztosíték arra, hogy újabb pozíciójában is mindig meg fogja találni a helyes és célravezető utat.

Orth. kóser cukrász- és péksütemények az orth. hitközség felügyelete mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

villanyerőre berendezett sütődéjében és cukrászdájában

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22
kaphatók. Telefon 105—79.

Mindennemű rendeléseket pontosan eszközlünk helyben és vidékre. :: Diabétikusok és egyéb betegek részére gyógykenyerek. Cukrászati különlegességek. Postai megrendelések pontosan eszközöltetnek.

ROTHAUSER MIKSA elhunytával a magyar irodalom egyik értékes egyénisége dőlt ki az élők sorából. Mint publicista, műkritikus és színműíró egyaránt kiválót nyújtott, a Nemzeti Színháznak néhány meleg sikerű, diadalmas estéje fűződött az ő darabjaihoz. Bár igazságos kritikus volt, mindenütt szerették; nemes egyénisége, zsidó és nem zsidó körökben barátokat és tisztelőket szerzett számára a. Mikor az Imit felolvasó asztala mellett megjelent, örömmel és büszkességgel üdvözölte őt a magyar zsidóság, amelynek minden kultúrkérdése iránt sokoldalú munkássága közben is igaz érdeklődéssel viseltetett.

Barátainak, tisztelőinek, íróknak, művészeknek egész serege állta körül ravatalát, amely mellett Hevesi Simon dr. tartott magasröptű, felemelő gyászbeszédet. Kivüle még Vészi József és Márkus Miksa mondtak megható búcsúztatót.

A JERUZSÁLEMI KORMÁNYZÓ LÁTÓGATÁSA A ZSIDÓ KOLONIÁKBAN. A jeruzsálemi kormányzó, mint ez szokásos, az idén is meglátogatta a koloniákat, ahol természetesen illő tisztelettel fogadták. Petach Tikwahban az előljáró üdvözlő beszédére azt felelte, hogy fölösleges a zsidók ragaszkodását Törökországhoz hangsúlyozni, hisz ez nyilvánvaló, kijelentette továbbá, hogy a zsidóság elleni rágalmak előtte sohasem fognak hiteltre találni; Rechoboth annyira megtetszett a kormányzónak, hogy kijelentette, hogy itt szándékozik nyári szünidejét eltölteni.

A BUDAI TEMPLOM KÖRÜL. Mikor a második jeruzsálemi templomot felépítették, beszélt a Szentírás, a zsidóknak míg egyik kezükkel dolgoztak, a másikkal harcolniuk kellett azokkal, akik az építés szent munkáját mindenáron megzavarni akarták. Úgy látszik, minden templom-

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szakorvos Dr. Káli H. P.
Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-körút 50., I.

Mérsékelt árak. Telefon 86-50 Részletfizetésre is.
Figyelem az arcképemre, nevemre és az 50. házszámra.

építésnek sorsa ez. A budai hitközség még csak most készül új monumentális temploma alapjainak lerakására és máris jelentkeznek a munkazavarók, akik alaptalan gyanúsításokkal és rágalmakkal akarják a felcsigázott munkakedvet megbénítani. Dr. Szabolcsi Izidor elnök, akinek a budai hitközség egész fejlődését és mondhatni rohamos fejlődését köszönheti, bizonyára maga fájlalja a legjobban, hogy az építés keresztülvitele lassúbb tempóban halad, mint ahogy ő a hitközségének felvirágoztatásában haladni szekott. Viszont egy ilyen monumentális munka elhamarkodása semmiképpen sem tanácsos. Arról pedig egyáltalában nem tehet, hogy a második pályázat, a zsűri egyhangú véleménye szerint, teljesen meddő maradt, úgy hogy egyetlen díj sem volt kiadható. Ezek után természetesen nem marad más hátra, mint a templomépítést megbízás útján megvalósítani, ami azonban szintén sok gondot, alapos megfontolást igényel és egy-kettőre össze nem csapható. Mi, akik a magyar zsidóság minden épülő templománál elsősorban a művészi szempontokat óhajtjuk kidomborítani, teljes bizalommal várjuk dr. Szabolcsi Izidor és az előjáróság döntését. Hiszen dr. Szabolcsi Izidor volt az, aki a budai hitközséget teljesen modern alapra fektette és aki, mint már egyízben kiemeltük, nem egy tekintetben megelőzte a berlini és más modern külföldi hitközségeket is; méltán bizhatunk tehát abban, hogy az ő legnagyobb művét, az új templomot, amelyért

évek óta lelkének egész ambíciójával dolgozik és harcol, úgy fogja befejezni, hogy neki is, hitközségének is dicsőségére válják.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP idei igazgatósági jelentése érdekes képet ad a fiatal — de erős léptekkel haladó — egyesület működésének fejlődéséről. 1911-ben 300, 1912-ben már 400 gyermek élvezte az egyesület jótéteményeit. Az elmúlt évben ideiglenesen egy évre kibérelték özv. gavosdai Sváb Sándorné diósjenői kastélyát, melyet meg is akarnak szerezni. Az egyesület jövedelmeinek gyarapításához a hatóságok, pénzüzetek, jótékony egyesületek járultak. A főváros 1000 K-t, a pesti hitközség és chevra kadisa egyenként 500 K-t szavazott meg, az egyesület céljai népszerűsödését pedig a templomi és egyéb adományok gyarapodása igazolja. A diósjenői telep berendezése nagyrészt adományokból történt. Az egyesület munkálatait az igazgatóság mellett hét bizottság végzi. Pénzügyi (elnöke Kornfeld Pál báró), gazdasági (elnöke Löffler Sándor műépítő), gyermekfelvételi (elnöke Fischer Lajos dr.), telepfelügyelő-bizottság (elnöke ifj. Braun Ignác), jogügyi bizottság (elnöke Dömény Lajos dr.), propaganda bizottság (elnöke Szabolcsi Miksa), jóléti bizottság (elnöke alsóterényi Auer Róbert). A gyermekek elszállítására a Máv. azt a kedvezményt adta, hogy négy gyermek utazhatik egy jeggyel, a podgyászt pedig 50% kedvezménnyel szállítják. A gyermekek az üdülő-telepen szakszerű pedagógiai és orvosi fel-

EZRA fiúnevelő intézet

SZABADKA, IV., ZOMBORI-ÚT 28. SZÁM

Gondos, családias, egyéni, modern zsidó nevelés a rituálék szigorú betartásával. Héber nyelvtanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia és talmud kurzusok. Német, francia, angol, olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás.

Az intézetről dr. Singer Bernát szabadkai főrabbi ad felvilágosítást. Prospektussal Fürst Béla intézeti igazgató szívesen szolgál.

Dr. MISZNE

fűzőterme

Budapest, IV., Váci-utca 7. sz. I. emelet

Telefon 142—45. szám

Ajánlja kizárólag mérték után készülő szabadalmazott halcsontnélküli fűzőit.

Ismertető árjegyzék !! díjtalanul. !!

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153—94.

Ajánl elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő, legújabb tavaszi öltönyöket és double felöltőket jutányos árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfinomabb angol és skót szövet-különlegességekből ::

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

BUDAPEST, VI. KERÜLET, VÁCI-KÖRÚT 7. SZÁM.

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyszabású SIREMLEKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk.

ügyelet alatt állanak s a test gondozása mellett a zsidó vallásos érzület ápolására is kellő gondot fordítanak. A telepre 15,270 K 74 f-t fordítottak, amiből a gyermekek ellátására fejenként 38.17 K kellett. A vagyonállomány az alapítványokkal együtt 121,912 K. Az 1912 évi bevételek 26,776 K 69 f-re rúgtak, úgy hogy a leírások mellett 5124 K 71 f. bevételi többlet maradt. A folyó évi szükségletet 22,800 K-val irányozták elő.

RABBIVÁLASZTÁS. Dr. Krausz Ignácot, a kiváló képességű fiatal rabbít a kecskeméti izr. hitközség egyhangulag rabbijává választotta meg.

NAGEL MARCELL ALAPÍTVÁNYA. Nagel Marcell, a Nagel Adolf-féle zsák- és ponyvagyár főnöke, alkalmazottjai részére nyugdíjalapot szervezett és erre a célra 60,000 koronát adományozott. Ez a nemescélú alapítvány valóban a jótékony-ságban való helyes érzékről és a munkatársak valódi megbecsüléséről tanuskodik.

ISKOLAALAPÍTVÁNY. Bacher Emil, a Viktória gőzmalom vezérigazgatója, Bacher Vilmos dr.-nak, a szeminárium rektorának testvére, a budapesti kereskedelmi akadémiánál, ahol negyven évvel ezelőtt tanulmányait befejezte, 10,000 koronás alapítványt létesített. Kamataiból az akadémia szegény tanulóit kell segíyezni.

AZ ÉRSEKIJVÁRI HITKÖZSÉG új rabbija Klein Sámuel dr. f. hó 11-én foglalta el azt a tisztséget, mely bold. Richter Zsigmond főrabbi elhunytával lett árvává. Az új főrabbit, aki elé Adler

Samu hitk. alelnök vezetésével nagyobb küldöttség utazott, Guth Jenő dr. hitközségi elnök szép beszéddel, nejét a nőegyesület elnöke, Freund Benőné meleg szavakkal üdvözölte. A székfoglaló, illetőleg az ünnepi beiktatás az esti hét órai istentiszteleten (péntek) került sorra. Az új rabbi a délutáni ima után mondotta el egy óráig tartó gyönyörű székfoglaló beszédét.

HYMEN. Goldziher Károly dr. műegyetemi tanár, Goldziher Ignác dr. egyetemi tanárnak, a nagy orientalistának fia, feleségül vette a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank érdemes igazgatójának, Freudenberg Rafaelnek leányát, Máriát.

Dr. Schlésinger Sámuel rabbi, az Akiba volt elnöke eljegyezte Herzog Blanka kisasszonyt Tabról.

A PATRONAGE RÉSZÉRE Selvendy Artur nyitrai nagykereskedő 25 koronát küldött be hoz-zánk. Az összeget rendeltetési helyére juttattuk.

SZATMÁRI ELEK SÍRKÖVÉRE Kramer M. hitközségi titkár gyűjtőívén adakoztak: Budapest-ről: Lazarus Adolf 5 K, Fenyő József 2 K, dr. K. S. 1 K, Dr. Sch. J. 1 K, Pollak Jaques 3 K, Kwartin Savel 5 K, dr. Osztérn Lipót 2 K; Szombathely-ről: Schönberger Mór 5 K, dr. Wurmfeld Zoltán 4 K, dr. Heimler Ernő 5 K, Fischer Lajos 5 K, dr. Stadler Izidor 5 K, Herschkovitz F. 1 K, Mályi Zsigmond 2 K, Kosztolitz Sándor 1 K, Schöntag József 1 K, Székely Sándor 1 K, Heimler Manó 1 K, Stern Bernát 50 fill.; Lozsról (Sopron m.): Schwarcz Ernőné 3 K.

GÁSPÁR NÁNDOR

ALKALMI·NAGY·BÚTORÁRÚHÁZA

BUDAPEST, VIII., BAROSS-UTCA 9. SZÁM. ~ AZ EGÉSZ HÁZ!

Teljes lak-
berende-
zések.
Csillárok.
Szőnyegek.

Asztalos-
és
karpitos-
bútor-
termek.

ÚJ KÖNYVEK

PATAI EDITH: A „JÜDISCHER VERLAG“ ÚJ KIADVÁNYAI.

DANKWÜRDIGKEITEN DER GLÜCKEL VON HAMELN. A XVII. századbéli német zsidók történetének sok értékes dokumentumát nyújtja ez a könyv, megeleveníti régmúlt dolgok halkuló körvonalait, régporladó embereket hoz közel hozzánk és mindezeneken felül megismertet egy zsidó asszonnyal, akinek hervadó, okos szemű arca minduntalan felmerül a betűk mögött. Glückel von Hameln, a XVII. század zsidó asszonyának primitív életét élte, az Istenben való feltétlen, naív, szinte gyermekes hit kísérte minden útján, mikor sok gyermeke körében a szombatot köszöntötte, a fehér gyertyák fénye ragyogó glóriával vonta be áldásra emelt ujjait, — de ugyanez a Glückel von Hameln, ez az egyszerű zsidóasszony a leghevesebb nőemancipátor agitátorikus beszédjében mint a nő munkabírásiának, energiájának, szóval egyenrangúságának

bizonyítéka szerepelhetne. Mikor férje meghal, az üzletnek és nyolc gyermeke nevelésének, önállósításának, férjhezadásának gondja reászakad, ő dolgozik és küzd, fagyban és tikkasztó melegben jár a dolgai után. „Ich habe mich auch nicht geschont, bin Sommer und Winter gereist . . .“

És mikor napjai megfeszített munka és ezer gond között telnek, az éjszaka gyógyító csendességét használja fel arra, hogy könnyítsen szívére és leírja mindazt, amit a váltakozó élet hoz neki, hogy sorsából gyermekei okuljanak. „So viel mir bewusst ist, und so viel es sich tun lässt, will ich beschreiben, von meiner Jugend an, was mir noch eingedenk ist, was passiert ist.“ A gyermekeinek szánja ezt az írást, amely egyszerűen, igazán folyik tollából, minden szépítés, hozzátevés nélkül. És így történik, hogy ezekből a memoárokból, ebből a műfajból, amelynek keretében rendszeren csak nagy férfiak, költők és hadvezérek, tudósok és filozófusok, vagy pedig híres asszonyok szokták nagyszabású dolgokra vagy akár saját nagyszabású életükre vonatkozó emlékeiket megörögzíteni, egy csendes, békésen csörgedező életforrás halk hangjai szólnak felénk.

Glückel a saját életének síma tükrében sok minden közelebb és távolabb fekvő dolgokkal megismerteti az olvasót, midegyikről helyes ítélettel, hozzáértéssel beszél, a legjobban azonban ő maga kelti fel az érdeklődést. Műveltsége természetesen

HÖLGYEIM!

Tekintsék meg

SINGER és KOSCH

női ruha-, modell-árúházának, Budapest, VI., Nagymező-u. 16. (Andrássy-út sarok)

most megérkezett

francia ruha-,

angol kosztüm- és

bluzkülönlegességeit

Dús választék! Olcsó szabott árak!
Eredeti modellek leszállított árban!

csak annyiból áll, amit szülei vagy férje házában tudós férfiak beszélgetéséből elles, de sok természetes okossággal, intelligenciával van megáldva és minden helyzetben rendelkezésére áll a találó héber citátum. „Er war voll von Thora Kenntnis, wie ein aufgebrochener Granatapfel“ — mondja pl. férjének egyik testvéréről. Kedvteléssel írja le férje családjának egyes tagjait külön-külön, hogy ezáltal a család kiválóságát, lelki és anyagi előkelőségét feltüntesse. Ugyancsak a fentebb említett sógoráról, Abraham Hamelnről írja más helyütt: „Mein Schwiegervater hat ihn nach Hannover gesetzt und er hat dort sehr gut gesessen“. Valódi patriarkális viszony áll fenn szülők és gyermekek között, mikor egy-egy gyermeket kiházasítanak, egy-egy leányt férjhez adnak, épp úgy kíséri őket az aranytallérok pontosan kimért száma, mint hajdan Jákobot Lábán juhái.

Egynémely olvasónak feltűnhetik, milyen kedvvel és szélesen írja le Glückel a lakodalmakat és ami ezt megelőzi, a házasságok létrejöttét, a levelezést, az alkudozásokat a hozomány körül, amely ebben a világban óriási fontosságúvá növi ki magát. Ha tekintetbe vesszük a XVII. századbeli zsidók helyzetét és azt, hogy számukra a pénz nyugalmat, levegőt és életet jelent, megértjük, hogy Glückel, gyermekei jövőjéért aggódva, olyan nagy súlyt helyez „auf eine gute Heiratspartie“. De mindamellett, hogy egészen üzletszerűen kezelik a házasságokat, ennek a küzdelmes, szorgalmas életnek minden szépség után való vágya, minden luxusszeretete egy-egy lakodalom köré csoportosul. A lakodalom volt számukra az utazás, a színház, a zene és az alkalom. hogy az asszonyok felöltsék nehéz brokátselyemből való ruhájukat, ékszerüket.

Mert, úgylátszik, a legnyomasztóbb helyzetben, a legküzdelmesebb életviszonyok között is megmarad az érzék bizonyos luxus iránt, bár a luxus fogalma mindig mást jelent. Glückel boldog, mikor egy-egy gyermekének lakodalmi pompájáról szólhat, bár a „Golusz“ árnyéka ide, az öröm sorai közé is betolakodik. „So ist die Hochzeit mit aller Ehre und Herrlichkeit, so viel wir Juden haben können, gefeiert worden“ — írja egy ízben. Glückel szinte minden alkalommal megemlíti, milyen nagy tisztetségben volt része az idegenben. A küzdő, sok gyermekkel megáldott özvegyasszonynak kétszerezsen jól esik az elismerés, a tisztelet, amely méltán megilleti. Egyik fiának apósáról írja: „Ich kann nicht beschreiben was für ein wackerer und kluger Mann Moses Bamberg ist und welch grosse Ehre er den Menschen antut“. Ugyanitt említi: „es ist eine Mahlezeit hergerichtet worden wie die Mahlzeit König Salomos zu seiner Zeit“.

Erdekes kultúrtörténeti adat, hogy egyik leányának Cleveben ünnepelt lakodalmán áruhába öltözött emberek mulattatták a vendégeket és végül halotti táncot jártak. „Zuletzt haben die Verkleideten einen Totentanz aufgeführt, der sehr rar gewesen ist.“ A halotti tánc tisztára keresztény felfogásból eredt és többnyire a templomban vagy a templom előtt táncolták. Egészen érthetetlen, hogy került egy zsidó lakodalomba, a zsidóság szigorú elkülönítettsége idején?

Ezek a könnyed oldalai a könyvnek, a vígságnak, örömnök szánt lapok, de vannak másfajta is, olyanok, amelyek igaz hítről, nemes egyszerűségről, emberszeretetről tanuskodnak és csodálatos Istenben való bizalomról.

Glückel könyvének végén, mikor szerencsétlen

**Lipótvárosi
szabászati és varróiskola**
Budapest, V., Sziget-utca 38. sz.
(Palatinus-épület.)

**Elsőrendű oktatás
a legújabb szabásmódszer alapján.
Kívánatra tájékoztatót küld.**

Lakodalmak, pasziták barmicvek, stb. ünnepélyek alkalmára

ÉLŐ FRISS HALAKAT,
a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak
IFJ. SINGHOFFER ÁGOSTON ÉS TÁRSAI
HALÁSZMESTEREK,
BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.

Vidéki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Vendéglősök és viszontelárusítók kedvezményben részesülnek. ✻

Sürgőny cím: Singhoffertársai, Budapest. Telefonszám: 59—98.

AMERICAN SHOE COMPANY LIMITED
AMERIKAI CIPŐ RÉSZVÉNYTÁRS.

Elsőrendű valódi amerikai cipőkülönlegességek kizárólagos elárúsítása

*** KÉRJE KÉPES ÁRJEGYZÉKÜNKET ***

BUDAPEST, IV, Kígyó-tér 1 (Királyi bérpalota); V, Dorottya-utca 6; VII, Erzsébet-körút 42; DEBRECEN, Piac-utca 44; ZAGREB, Ilica 22

második házasságáról ír, szemrehányásokat tesz magának. hogy férjhez ment, ahelyett, hogy egyedül Istenben kereste volna támaszat, aki megsegítette volna továbbra is: „ich Sünderin hätte keinen Mann nehmen, sondern nur meine Tochter Mirjam verheiraten und dann tun sollen, was sich für eine gute, fromme, jüdische Frau geziemt: ich hätte alle Nichtigkeiten verlassen, und mich mit dem bischen, was ich noch übrig hatte, ins heilige Land begeben sollen“.

J. L. PEREZ: VOLKSTÜMLICHE ERZÄHLUNGEN. (Aus der Sammlung „Vom alten Stamm“.) Aus dem Jüdischen übersetzt von Mathias Acher, Preis Mk. 2. ... br. Mk. 3. ... gb. Jüdischer Verlag, Berlin, 1913.

A zsidó faj karikatúrája, amelyet Werner Sombart nyújtott a maga könnyed karakterisztikumával, csak azáltal vált lehetségessé, hogy a nem zsidó társadalom semmit sem ismer a zsidó lélek nemesebb hajásaiból. Igaz viszont, hogy a nyugati Európában a régi zsidó élet feloszlásával nem igen volt alkalom a zsidó lélek megismerésére. Vallás, nyelv, szokás — a legrövidebb idő alatt megsemmisültek és velük együtt eltűntek az emlékek és a tradíciók. Sőt maguk a nyugateurópai zsidók sem sejtik már a kedélynek micsoda mélysége rejtőzött a régi zsidó életben. Csak a „Glückel von Hameln“ emlékezéseit kell olvasni, hogy lássuk, milyen gyermekes tiszta hit élt az elődeinkben. És mégsem apadtak el teljesen a források, amelyekből messiánusi áramlások és új vallások, amilyen kétségkívül a chassidismus is volt, fakadtak; mert hogy e chassidismus nagyszabású vallási teremtmény volt, azt bebizonyította Martin Buber költészete a nyugati és még előtte Perez költészete a keleti Európának. Perez neve nem teljesen ismeretlen az európai publikum előtt, már 8 év előtt megjelent

a I. V. kiadásában egy kötete, amely fogalmat nyújtott a mester sokoldalú tehetségeiről, amelyben tehát relative a chassidikus elbeszélések kis számmal voltak képviselve. Ez a kis kötet kizárólag chassideus szentekről és csodákról szóló legendákat tartalmaz. A II elbeszélés teljesen egységes benyomást tesz és elvezet bennünket egy világba, amely elenyészőben van ugyan, de teljes mértékben megérdemli, hogy mi is megismerjük és egy darabig együtt éljünk vele.

ACHAD HAAM. AM SCHEIDEWEGE.¹ Band I. Aus dem hebräischen übersetzt von Professor Izrael Friedländer. Preis Mk 4. —, gb. I. K. Berlin 1913.

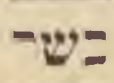
S. KISSELHOFF: DAS JÜDISCHE VOLKSLIED.¹ (Aus der Sammlung: Die jüdische Gemeinschaft.) Preis 50 Pf. I. V. Berlin 1913.

¹ Legközelebb ismertetni fogjuk.

CSEMEGE-SZŐLLŐT

LEGOLCSÓBB ÁRBAN SZÁLLÍT NAGYBAN ÉS KICSINYBEN (MÁR 5 KG-OS KOSARAKBAN IS)

**IFJABB KLEIN SÁMUEL
GYÖNGYÖS**
TELEFON 212. SZÁM

Orthodox vendéglő.

Tauber Adolf

BUDAPEST, VI., Rombach-utca 16.

Elsőrangú helyiség, kitűnő konyha,
polgári árak, dîner à la carte.
Referenciákkal szolgál :: :: :: ::

Reich Koppel

Kir. tanácsos, az orth. hitközség főrabbiája.

**Tokaji Bortermelők
Társasága Rt. Tokaj**

Elnök:

Windisch-Graetz Lajos herceg.

Gyógyaszu, szamorodni és asztali borai felülmúlhatatlanok. • Kaphatók mindenütt. • Árjegyzéket kívánatra ingyen küld. • Központi iroda:

Budapest, VI., Teréz-körút 25. sz.

SZERKEZTŐI ÜZENETEK

Dr. E. M. MARCALI. 1. Mikor Ignotus az „Olvasás közben” című művében a gettóbeli zsidóság titkos és „gonosz” befolyásáról beszél, egyáltalában nem a szellemi befolyásra gondol, amin Főrabbi úr valóban joggal megütközhetne. „Hogyan? — kérdi Ön — A zsidóknak az emancipáció előtti korokban szellemi, politikai téren „gonosz befolyás”-uk volt? A „hálósobák” révén gyakoroltunk befolyást a világ erkölcsi, szellemi, anyagi fejlődésére? Az Ibn Gabirólok, Juda Halévik, Maimunik, Mendelssohnok, Chaszdai ibn Saprútok, Abarbanel Izsákok — hogy csak néhány ragyogó nevet említsek — „titkos kártékony befolyást” gyakoroltak az illető népek kultúrájára?” — De Ignotus egyáltalában nem gondolt sem tudományos, sem etikai hatásra, sőt általánosságban politikai és gazdasági befolyásra sem, hanem inkább az úgynevezett „stadlan”-ok (kijárók) munkájára, amely most is virágzik még, felekezeti különbség nélkül. Maga a „gonosz” jelző is nem a befolyás eredményére, hanem magára a befolyás aktusára vonatkozik, amely a középkori zsidók elnyomott helyzetének természeténél fogva nem lehetett nyílt és szabad akaratnyilvánítás, hanem mindenesetre titkos utakon való segítségkeresés, amihez gyakran kártékony eszközökre (pl. vesztegetés) volt szükség. Ignotus ezt nem mint hibát rója föl a zsidóságnak, hanem megállapítja, mint társadalomfilozófus a tényt, amelyet magyarázni igyekszik. Mindenesetre szebb és emberhez méltóbb, ha mint szabad egyén nyíltan gyakorolhatja befolyását, bármilyen irányban cselekszi ezt. — 2. Cikke egyik legközelebbi számunkban sorra kerül.

„DINA.” Hangulatosan van megírva és ha hiányos témája miatt nem is közölhetjük, bizonyára még kapunk öntől olyan kéziratot is, amelyet kész örömet fogunk majd közölni.

TOLERÁNS. Az a „Tollhegy” még akkor íródott, amikor Beöthy miniszter nyíltan kijelentette a parlamentben, hogy a zsidóság vallásos részének kívánságát olyan faktornak tekinti, amelyért a szombati üzleti zárórát készséggel módosítja. Hogy most mindenki tovább tarthatja nyitva szombat este az üzletét, annál jobb. Legalább nem lesz oka senkinek sem a türelmetlenkedésre. Egyébként másutt sokkal tovább mennek a toleranciát illetőleg. Olaszországban pl. az összes borbélyok nyitva tarthatják az üzletüket vasárnap egész nap, ameddig csak tetszik és ehelyett a borbélyok ünnepe, illetve munkaszünet-napja a hétfő. És ezt nem is vallási okokból rendelte a törvény, mert hiszen külön borbélyvallás Olaszországban sincs, hanem mert a borbélyok vasárnap kereshetnek legtöbbet, minthogy akkor inkább ér rá mindenki szépségének ápolására. Pihenni meg pihenhetnek a derék borbélyok hétfőn is. És ha az olasz zsidók zárva akarnák tartani az üzletüket szombaton, egész biztosan respektálná az olasz kormány az etikai érdekeltséget és megengedné nekik, hogy ők is részesüljenek a borbélyprivilegiumban, hogy nyitva tarthassák az üzletüket vasárnap. Véletlenül az olasz zsidóságnál ez a kérdés nem aktuális. Egész Rómában egyetlen zsidó zárja be az üzletét szombaton, Velencében még egy sem és tán egész Olaszországban nem akadna egy „minjan” vagy tucat zsidó, aki ezzel a privilegiummal élni akarna. Azonban nálunk még ez a kérdés aktuálissá válhat és akkor jó lesz tudomással bírni minél több precedensről.

W. S. Inkább talmudi szaklapba való.

NEM KÖZÖLHETŐK: Az elkésett misebérach. Életmentő péntekesti gyertyák. Zsidó mozi. Pollák óbester. Oh Libanon áldott csúcsai. Termékenységi. Salom Asch mint népfilozófus. Az álom a bibliában. Lidércnyomások éjjele.

Örök hűséget ~ esküszik ~

a „BEAU BRUMMEL” folyékony szappannak, aki egyszer azt használta. A „BEAU BRUMMEL” szabadalmazott amerikai tiszta növényolajból készült folyékony szappan, az annak adagolására szolgáló készülék a Liquid soap dispenser. Rendkívül takarékos és tiszta. Ragályos betegségek áthordozása (mint a darabszappannál) kizárva. Nem utálatos, mint az elkocsonyásodott, hajas, poros, darabszappan. A készülék ára nikkelezett foglalatban, csavarokkal és kulccsal . . 16.— K 1 gallon (körülbelül 4 liter) kölni vízzel illatosított folyékony szappan, bádogdobozban, töltődugóval . 18.— K

Raktáron tartja:

Geittner és Rausch

cég, főherceg udv. szállító,

Budapest, VI. ker., Andrásy-út
18/MJ szám. Saját ház.

„TALMUDISTA.“ Ha igazán az volna, amit jelí-
gének választott, akkor tudná, hogy Rán, vagyis Rabbi
Niszim a talmudnak „Nedarim“ traktátusához írt kom-
mentárt.

AMICUS. Költői lélekre valló versek, de a mi mér-
tékünket még nem üti meg. Talán később. Sic itur...

NYITRA. Mi a zsidó kultúra, irodalom és művészet
pártjához tartozunk.

ÉRDEKLŐDŐ. Patai József „Saasué Alumim“ című
héber verskötete még 1902-ben jelent meg és abban az
évben teljesen el is fogyott. Szerkesztőségünknek is csak
egy példánya van belőle. Patai József „Héber költők“ c.
kétkötetes antológiáját az IMIT adta ki, méltóztassék
tehát odafordulni. A két kötet ára 10 K, kötve és bér-
mentes küldéssel 13 K. Az összeg előzetes beküldése elle-
nében azonban megrendelhető kiadói hivatalunk útján is.

HATVAN. Természetes, hogy dr. Adler Vilmos gyö-
nyörű gyászbeszédének megemlézése csak tévedésből ma-
radt ki multkorai tudósításunkból.

MÚÉRTŐ. A báró Hatvany József arcképének foto-
grafiája, amelyet legutóbbi számunkban közöltünk, Zilzer
festőművész kitűnő portréja után készült.

TÖBBEKNEK. A kacagtatóan komikus paskvillt jó-
embereink közül sokan eljuttatták hozzánk, de mi egy-
általában nem tartjuk az anyagi tendenciákkal zsinegen
rángatott szálnalmas kis analfabétákat érdemesnek arra,
hogy újra szóbaálljunk velük. Mi elmondottuk a véle-
ményünket és ezzel az ügyet részünkről befejeztük. Hogy
is mondtotta dr. Hevesi? Az OMIKE kulturmunkájának
a megértéséhez kulturáltság kell. És ez a Mult és Jövő
megértésére is vonatkozik. A kis denúciánsok és tiszte-
letbeli fogalmazóik egyébként némi haladást mégis mu-
tatnak a tisztesség útján: újabb pamfletjük szétküldéséhez
már nem loptak borítékokat a Budapesti Hírlaptól.

Első Budapesti Gyermekek Penzió
izraelita ifjak részére
VI. ker., Izabella-utca 71., II. em. 18.

Elvállal gyermekeket teljes ellátásra.
tanításra. Szigorú felügyelet, gondos
nevelés. Mérsékelt árak.
Prospektust legjobb referenciákkal küld
DELLI ARTURNÉ, okl. tanítónő.

A vágújhelyi izraelita reáliskola
fokozatos fejlesztés alatt.
V. osztálya
szeptemberben nyílik meg.

Az ország egyetlen zsidó középiskolája. Gon-
dos vallaserkölcsei nevelés. Házi felügyelet.
Bővebb héber tanulmányok céljaira Tal-
mud Tóra-tanfolyamok a főbb felügye-
lete alatt. A Vágvölgy egyik legszebb
pontja. Egészséges fekvés. Mindennemű
felvilágosítást ad AZ IGAZGATÓSÁG.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség alulírott előljárósága a „Reik
Jakab és Rozália kiházasító alapítványa“ kamatai-
ból folyósítandó 1900 korona összegű kiházasítási
segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre kizárólag az alapító vagy neje csa-
ládjából származó, bármilyen vallású, szegénysorsú,
eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt, kiknek az
alapítók valamelyikéhez való vérrokonságukat köz-
hiteles okiratokkal, szegénységüket és erkölcsösségüket
pedig helyhatósági bizonyítvánnyal kell igazolniuk.

A kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi
szeptember hó 30. napjáig az alulírott előljárósághoz
küldendők.

Az alapító oklevél VIII. pontjának határozmányai
szerint a segély elnyerője köteles házasságát a zsidó
vallás szertartásai szerint egyháziilag is megköt-
ni, mely házasságkötésnek Kiszlev hó 4-én (1913. évi
dec. hó 3. napján) kell megtörténnie. Ez azonban ter-
mészetesen csak a zsidó vallású pályázókra kötelező.

Budapest, 1913 augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Hertzka
Ernesztin kiházasítási alapítványa“ kamatai-
ból folyósítandó 380 korona összegű kiháza-
sítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre a pesti izr. hitközség terü-
letén lakó izr. vallású, szegénysorsú, eljegyzett
hajadonok tarthatnak igényt.

Az alapítónak vagy néhai férjének vér-
rokonai — honosságukra való tekintet nélkül
— minden más pályázóval szemben elsőb-
séggel bírnak. A vérrokonság közhiteles ok-
iratokkal igazolandó.

Az alapító oklevél határozmányai szerint a
segély elnyerőjének Kiszlev hó 18. napján
(1913. december hó 17-ik napján) kell egyházi
esküvőjét megtartania.

A kellően felszerelt folyamodványok f. é.
szeptember hó 30-ik napjáig az alulírott elől-
járósághoz küldendők.

Budapest, 1913 augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

NEWYORKI GERMANIA
ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.
 BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 9

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség. **HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.**

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. ker., Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részében. Képviseltek a vidék legtöbb városában.

Nyers lúdzsírt

bőrt és hájat, legolcsóbban, megbízhatóan rendeljen az 1890 óta fennálló

Stein Bernát

baromfi - kereskedő cégnél, Budapest, IX., Ráday-utca 9. szám. Telefon József 4—74

KOLLARIT-

BÖRLEMEZ KAUCSUK COMPO-
 SITIOVAL BEVONT
SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTÓS!

Gyártja:
 Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
 Törzsgyár: Kohn és Fried.

Templomi hímzéseket

készít művészi kivitelben olcsó árak mellett, tervek-
 :::: kel és rajzokkal díjmentesen szolgál ::::

HERZ EMMA BUDAPEST

Első magyar aranyhímző telepe
IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 6 SZ.

Ő cs. és kir. Fensége Augustza Főhercegnő udvari szállítója, Ő cs. és kir. Fensége József Főherceg kamarai szállítója. Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum érem tulajdonosa, Grand Prix nagy aranyérme és keresztje stb. stb.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító-, vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.
 Alapítva 1867. Telefon: József 2—37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
 FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
 Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy út 16.,
 Teréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
 VIII. József-körút 2.

MAGYAR KOSÁRFONÓGYÁR HERMANNGYULA

BUDAPEST,
 V. KER., LIPÓT-KÖRÚT 30. SZ.

Ajánlja saját gyártmányú kosarait. Papír- és levélkosarakban óriási választék. Úti-, kupékosarakról, kerti bútor, gyerekkosci és az összes kosárárúkról árjegyzéket ingyen és bérmentve küld. ✱ Telefon 92—96.

DIGESTOL

Ágyomor- és bél-
 működést szabá-
 lyozza <<<<<<<

Kapható minden
 gyógyszerárban

Biztosan és állandóan ható
emésztő- és étpor

Eredeti doboz ára 1 és 2 kor.

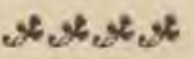

FRIEDMANN NŐI KALAPGYÁR

VI., KIRÁLY-U. 8. SZ., IV., PÁRISI-U. 4. SZ.

NŐI KALAPFORMA-, DÍSZTOLL- ÉS VIRÁG-
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Háziasszonyoknak

leginkább szükséges „TITANIA” mosógép,
mángorló, mosogató szekrény vagy jégszek-
rény. Háztartási árjegyzéket kérjen

Takács Oszkártól

Budapest, VI., Nagymező-utca 49

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpitós- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése,
parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa
stb. Izléses, művészi kiállítás. Jutányos árak.
Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és
bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból,
templomi és házi használatra. Szefer tóra, klé-
kés, tóradszek, kina- és valódi ezüsből. Selyem
talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára.
A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai
József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultúr-
egyesületi könyvtárak berendezése.

Államilag szubvencionált hatosz-
tályú polgári iskola Talmud Tóra-
val egybekötve.   Miniszterileg
megdicsért elsőrangú tanintézet.
Szigorú valláserkölcös nevelés.

 Katonai fegyelem.

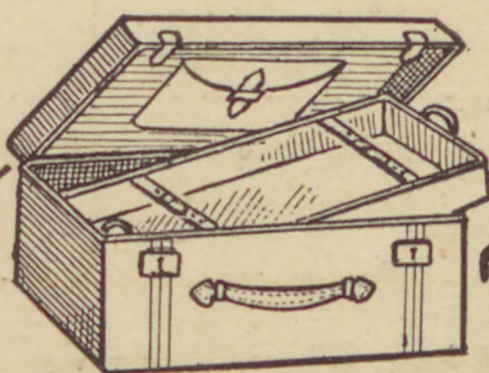
A IV., V. és VI. osztályban ke-
reskedelmi szakoktatás!

V—VI. elemi végzett tanulók a polgári
iskola II., illetőleg III. osztályába léphetnek.
Havi 28 koronaért reggeli, ebéd és vacsora.
Egész évi tandíj a Talmud Tóra díjával együtt
130 korona. Beiratás augusztus 26-tól kezdve.

Tanítás kezdete szeptember 1.

Kimerítő prospektussal szolgál

Reich Sámuel, főrabbi, az állami-
lag szubvencionált polgári iskola
alapítógondnoka, Verbó.

CSAK
A MUZEUMKÖRUT 5.
szám alatt van

Csángó Henrik Bőröndös
Cím fontos, mert fióküzlet nincs

Magyar Királyi államvasutak nyári menetrendje

Indulás Budapest keleti pályaudvarról				Indulás Budapest nyugoti pályaudvarról							
Dél előtt		Dél után		Dél előtt		Dél után					
idő	a vonat neve	h o v a	idő	a vonat neve	h o n n a n	idő	a vonat neve	h o n n a n	idő	a vonat neve	h o v á
5.40	sz. v.	Balatonfüred, Tapolcza	5.10	v. v.	Berlin, Ruttka	5.00	sz. v.	Vác	3.51	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
5.40		Hatvan	5.20	t. v. sz.	Debreczen Nagyvárad	5.15	"	Rákospalota-Ujpest	5.05	"	Dunakeszi-Alag
6.25	gy. v.	Ruttka, Berlin	5.30	sz. v.	Hatvan	5.25	"	Érsekújvár	5.15	"	Cegléd
6.30	sz. v.	Bicske	5.30	"	Eszék, Tapolcza	5.40	"	Szeged, Szolnok	5.35	"	Vecsés
6.40		Wien, Grác, Sopron	5.45	"	Brassó, Arad	6.00	"	Esztergom	5.45	"	Monor
6.45	gy. v.	Kassa, Csorba, Bártfa	5.45	"	Sofia, Bród, Belgrád	6.30	"	Lajosmizse, Kecskemét	5.50	"	Esztergom
6.55	sz. v.	Kassa, Csorba	5.55	"	Torbágy	6.35	"	Rákospalota-Ujpest	5.55	"	Nagymaros
7.00	gy. v.	Fiume, Torino, Róma, Pécs, Vinkovce	6.00	"	Pécel	6.50	k. o. e. v.	Wien, Páris, Ostende	6.00	"	Szolnok, Cegléd
7.05	"	Arad, Brassó	6.05	"	Komárom	7.00	gy. v.	Segesvár, Stanislau	6.10	k. o. e. v.	Konstantinápoly, Belgrád
7.10	"	Belgrád, Sofia, Sarajevo	6.15	"	Stanislau, M.-Sziget	7.05	"	Zsolna, Berlin	6.10	"	Konstantinápoly, Bukarest
7.20	"	Fehring, Grác, Triest	6.25	"	Wien	7.55	"	Nagyszombat, Wien	6.25	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
7.25	"	Stryj, Przemyśl, Lemberg	6.30	gy. v.	Lemberg, Poprád-Felka, Kassa	8.00	sz. v.	Dunakeszi-Alag	6.30	"	Lajosmizse
7.30	sz. v.	Gödöllő	6.50	sz. v.	Lemberg, Stryj, Kassa	8.25	gy. v.	Orsova, Bázias	6.35	"	Nagymaros
7.45	"	Belgrád, Sofia, Vinkovce	6.50	"	Fiume, Zágráb	8.40	sz. v.	Bázias, Karansebes	6.40	"	Berlin, Zsolna
7.50	"	Arad, Brassó, Bukarest	7.00	gy. v.	Róma, Triest, Fiume	8.45	"	Nagymaros	6.50	gy. v.	Marosvásárhely
8.05	gy. v.	Balatonfüred, Tapolcza	7.05	sz. v.	Gödöllő	9.05	"	Esztergom	7.10	sz. v.	Esztergom
8.10	sz. v.	Munkács, Lawoczne	7.20	"	Brassó, Kolozsvár	9.15	"	Wien, Berlin	7.15	"	Bukarest, Bázias
8.20	"	Kolozsvár, Brassó	7.25	"	Kunszentmiklós-Tass	9.45	"	Rákospalota Ujpest	7.20	"	Rákospalota-Ujpest
8.25	"	Eszék, Bród	7.30	"	Gödöllő	11.00	"	Rákospalota-Ujpest	7.25	"	Párkány-Nána
8.35	"	Ruttka, Berlin	7.40	"	Hatvan	11.10	"	Lajosmizse, Kecskemét	7.30	"	Cegléd
8.55	"	M.-Sziget, Stanislau	7.45	"	Bicske	11.35	"	Nagymaros	7.35	gy. v.	Bukarest, Kolozsvár
9.10	gy. v.	Wien, Sopron	8.00	"	Grác, Fehring	11.55	"	Cegléd	7.40	sz. v.	Máramarossziget
9.30	sz. v.	Bicske	8.10	"	Sarajevo, Belgrád	12.00	"	Wien	7.50	"	Vác
9.35	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka	8.15	"	Bártfa, Csorba, Kassa				7.55	"	Kecskemét, Lajosmizse
10.00	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass	8.20	"	Paks				8.10	"	Párkány-Nána
10.05	"	Nagykáta	8.35	"	Bukarest, Kolozsvár	12.05	sz. v.	Rákospalota-Ujpest	8.15	"	Páris, Wien
10.45	"	Balatonfüred, Tapolcza	8.45	"	Hatvan	12.15	gy. v.	Szeged	8.40	"	Esztergom
11.55	"	Bicske	9.20	"	Győr	12.20	sz. v.	Zsolna, Berlin	8.45	"	K.-K.-Félegyháza
12.00	"	Gödöllő	9.25	"	Berlin, Ruttka	12.25	"	Nagymaros	9.10	"	Párkány-Nána
			9.35	gy. v.	Fiume, Tapolcza	12.30	"	Esztergom	9.25	gy. v.	Dunakeszi-Alag
			9.55	sz. v.	Szabadka	1.00	"	Rákospalota-Ujpest	9.40	"	Szeged
			10.05	gy. v.	Bruck-K., Szombath., Sopi.	1.05	Tvsz.	Piliscsaba	9.55	sz. v.	Berlin, Zsolna, Pozsony
			10.20	sz. v.	Miskolcz	1.30	sz. v.	Dunakeszi-Alag	10.30	"	Esztergom
			10.45	"	Bicske	1.50	"	Esztergom	10.45	"	Rákospalota-Ujpest
			11.30	gy. v.	Nagyvárad, Debr., Arad	2.00	gy. v.	Wien, Páris	11.25	"	Galánta
						2.10	sz. v.	Párkány-Nána	12.00	"	Rákospalota-Ujpest
						2.15	"	Rákospalota-Ujpest			
						2.20	"	Esztergom			
						2.25	gy. v.	Szatmár-Németi, Brassó	12.50	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
						2.30	"	Wien	1.20	"	Nagymaros
						2.35	sz. v.	Galánta	1.25	gy. v.	Bukarest, Bázias
						2.40	gy. v.	Bukarest, Bázias	1.45	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
						2.45	sz. v.	Cegléd, Szolnok	1.50	gy. v.	Tövis, Kolozsvár, Sz.-Németi
						2.50	"	Lajosmizse, Kecskemét	2.00	"	Páris, Wien
						3.10	"	Rákospalota-Ujpest	2.08	sz. v.	Esztergom
						3.55	"	Szob	2.40	"	Dunakeszi Alag
						4.10	"	Rákospalota-Ujpest	3.00	"	Rákospalota-Ujpest
						4.30	"	Szeged	3.40	"	Kecskemét, Lajosmizse
						5.15	gy. v.	Wien	3.50	"	Rákospalota-Ujpest
						5.20	sz. v.	Szob	4.05	"	Temesvár-Józsefváros
						5.50	"	Rákospalota-Ujpest	4.10	"	Nagymaros
						6.00	"	Párkány-Nána	5.05	"	Esztergom
						6.10	"	Vecsés	5.15	"	Rákospalota-Ujpest
						6.15	"	Nagymaros	5.55	"	Érsekújvár
						6.20	"	Monor, Ócsa	6.10	"	Wien, Berlin
						6.40	"	Esztergom	6.20	"	Berlin, Zsolna
						6.45	"	Cegléd, Szolnok	6.30	"	Rákospalota-Ujpest
						6.50	gy. v.	Pozsony, Zsolna, Berlin	6.35	gy. v.	Orsova, Bázias
						6.55	sz. v.	Párkány-Nána	6.40	"	Wien
						7.00	"	Cegléd	7.10	"	Wien
						7.15	"	Rákospalota-Ujpest	7.45	sz. v.	Bázias, Temesvár
						7.25	"	Vác	8.00	"	Rákospalota-Ujpest
						7.35	"	Cegléd	8.05	"	Vecsés
						7.40	"	Lajosmizse	8.10	"	Nagymaros
						7.55	"	Párkány-Nána	8.15	"	Piliscsaba
						8.05	"	Bukarest, Bázias	8.20	"	Nagymaros
						8.20	"	Dunakeszi-Alag	8.55	"	Párkány-Nána
						8.40	"	Zsolna, Berlin	9.0	gy. v.	Wien
						9.30	"	Wien, Páris	9.20	szv.	Cegléd
						9.35	gy. v.	Bukarest, Stanislau	9.25	"	Piliscsaba
						10.00	sz. v.	Dunakeszi-Alag	9.30	"	Kecskemét, Lajosmizse
						10.15	gy. v.	Szeged, Bázias, Bukarest	9.35	"	Dunakeszi-Alag
						10.50	"	Marosvásárhely	9.40	gy. v.	Segesvár, Stanislau
						10.55	sz. v.	K.-K.-Félegyháza, Szeged	9.4	"	Berlin, Zsolna
						11.10	"	Esztergom	10.00	sz. v.	Esztergom
						11.30	k. o. e. v.	Belgrád, Kantsantinápoly	10.15	"	Vác
						11.35	sz. v.	Nagymaros	10.25	"	Nagymaros
						11.45	k. o. e. v.	Bukarest, Konstantinápoly	10.30	"	Ócsa
									10.35	"	Wien
									11.00	"	Temesvár, Bázias
									11.05	k. o. e. v.	London, Ostende, Páris, Wien
									11.25	sz. v.	Dunakeszi-Alag
									11. 0	"	Érsekújvár

**MEGHŐDÍTOTTUK
A VILÁGOT!**

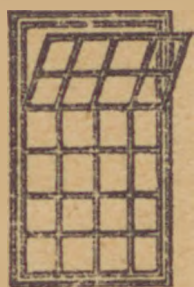

GEREBEN BÉLA *most* **ANDRÁSSY-ÚT 1.**

DALMA

Rácskapukat,
rácskerítése-
ket, ajtókat,
vasablakokat
a legszebb ki-
vitelben szállít

ABELES EMIL
Budapest, V., Váci-út 14.,
a nyugati pályaudvarral szemben

COGNAC

KEGLEVICH
GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN UTÓDAI BUDAFOK

E F C O Porosz
köszén-
tégla a

legjobb fűtőanyag

E F C O
Pongrácz és
Pongrácz
VII., Erzsébet-
körút 50.

Telefonszám
177-41
és 158-03.

Hirdetéseket
felvesz a kiadóhivatal,
Budapest, VI., Podma-
niczky - utca 6. szám.
☛ Telefon 146-92 ☛

SCHWARZ IGNÁC
könyvkereskedő.

Budapest, VI., Király-utca 8. sz.
Alapított 1888.

Dús választékú raktár a zsidó vallás keretében
szükséges szertartási cikkekből, úgymint ima-
könyvek, taleszek stb., úgyszintén templomi
aranyhímzések művészes kivitelben készíttetnek
a legjutányosabb árak mellett.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

MODERN
LEVÉL-
PÁPIR
UJDONSÁ-
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

P
Lauber
Mó
PÁPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZLE T.V.
VÁCI KÖRÜT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VÁCI KÖRÜT 23
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKPEZNTÁRI
SZÁMLA 19452

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁL-
LÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV.,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletók,
blúzok, pongyolák, kesztyűk,
harisnyák, ernyők, reticülők,
női fehérneműek egyszerű és
elegáns kivitelben.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi
műszerek. • Röntgen-Készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

ÜVEG
GYÁRI RAKTÁR
ZUGKER HENRIK
BUDAPEST, VI. AKACZKA U. 32. 0-66

Állandó nagy raktár
finom kristályüveg
asztalikészletekben.
Porcellán étkező-
készletek, majolika
és chinaezüst dísz-
tárgyak, minden-
nemű háztartási és
világítási cikkekben.

Figyelem! Erős új éttermei

Pilseni és Müncheni Sör-sarnoka, elegánsan, fényesen berendezve,
VI., Nagymező-utca 9. sz. alatt az Európa Nagyszálloda épületé-
ben (Szerecsen-utca sarkán, az Andrássy-út közvetlen közelében).
Estélyek, eljegyzések, lakodalmak részére a t. megbízóknak pompás
nagy fényes priváttermek állanak rendelkezésre.

Kitűnő ízletes ételek. Polgári árak. Előzékeny kiszolgálás.

KERBER HENRIK

BUDAPEST,
VIII., Nap-u. 29.

Alapított 1890-ben.
Telefon: „József“ 3-86.

Szőrme, szőnyeg-poroló, megóvó, valamint
szőnyeg-mosó, tisztító és javítóintézet.

Ablaktisztítás, lakástakarítás, padlóbeeresz-
tés, „Tapeta“ festettfal, falfestmény, Fresco-
tisztítás és féregirtási vállalat.